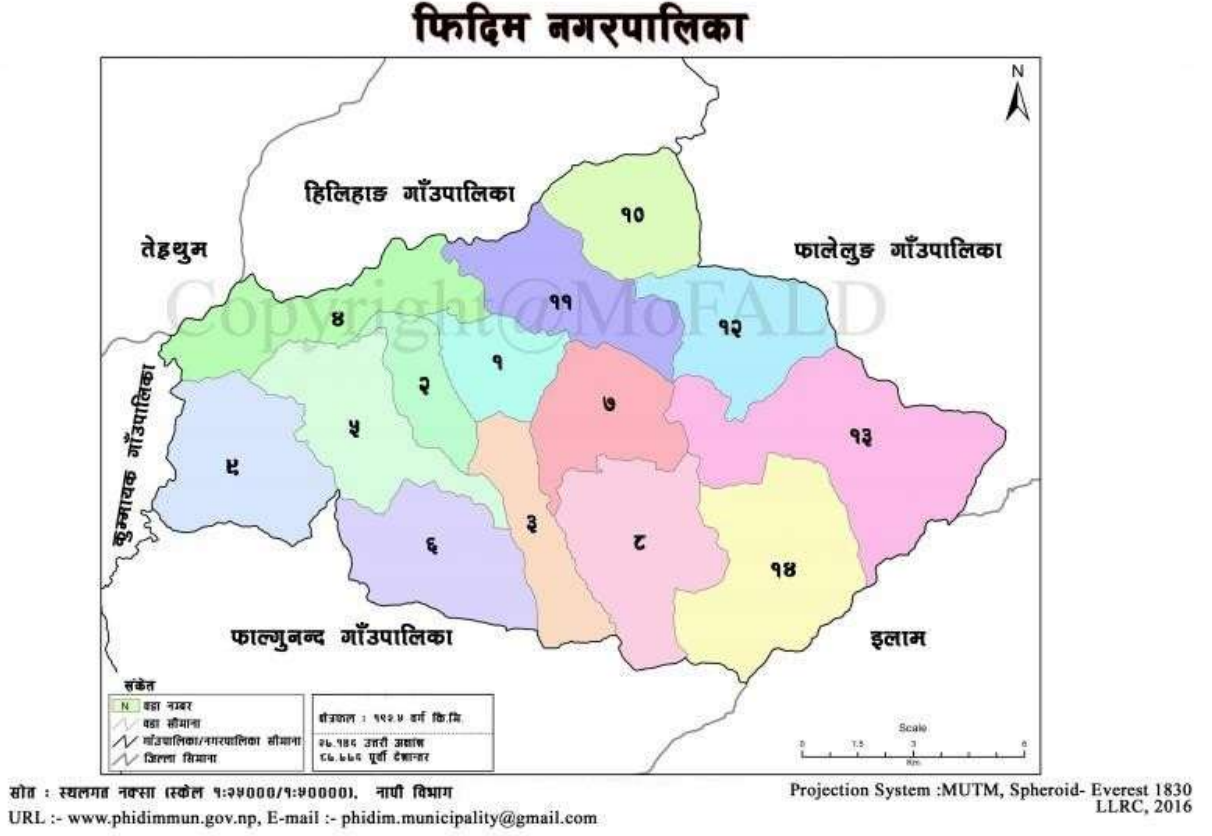

फिदिम नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
पाँचथर, कोशी प्रदेश
श्रावण, २०८२

फिदिम नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९१)

प्रकाशक

फिदिम नगरपालिका, पाँचथर
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
कोशी प्रदेश, नेपाल

संरक्षक

- श्री मित्र प्रसाद काफ्ले - नगर प्रमुख
- श्री राधा कृष्ण न्यौपाने - नगर उप-प्रमुख
- श्री कुमार प्रसाद भट्टराई - प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

योजना निर्माण समिति

- श्री राधा कृष्ण न्यौपाने – संयोजक
- श्री कमल प्रसाद चापागाईं – सदस्य
- श्री विपन तुम्रोक्त – सदस्य
- श्री सीता गिरी वर्देवा – सदस्य
- श्री निर्मला दहाल – सदस्य सचिव

योजना तयार कार्यदल सदस्यहरू :

- श्री निर्मला दहाल - संयोजक
- श्री लक्ष्मी प्रसाद ढुङ्गाना - सदस्य
- श्री विनोद कुमार ठाकुर - सदस्य
- श्री लक्ष्मी प्रसाद भण्डारी - सदस्य
- श्री हेमकृष्ण चापागाईं - सदस्य
- श्री रूप नारायण चापागाईं - सदस्य
- श्री कमल प्रसाद बाँस्कोटा - सदस्य
- श्री हरिकृष्ण मिश्र - सदस्य
- श्री विशाल राई - सदस्य
- श्री हेमलाल खनाल - सदस्य
- श्री विनिता न्यौपाने - सदस्य

योजनाको लेखाजोखा

- श्री हेमलाल खनाल – माध्यमिक शिक्षक, नेपाली
- श्री सुर्यज्योति नेम्वाङ- माध्यमिक शिक्षक, नेपाली
- श्री विशाल राई- माध्यमिक शिक्षक, सामाजिक

प्राविधिक सहयोग तथा सम्पादन

- श्री रेवती नारायण नेपाल

प्रकाशक

फिदिम नगरपालिका, पाँचथर

प्रमाणित मिति: २०८१ असार १०

प्रकाशन मिति: २०८१ साउन

शुभकामना

शिक्षा मानव जीवनको आधारशिला हो । शिक्षित नागरिक नै समुन्नत समाज निर्माणको मूल आधार हो भन्ने दृष्टिकोणका साथ फिदिम नगरपालिकाले आगामी दश वर्षलाई लक्षित गरी “दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९१)” निर्माण गरी सत्रौं नगरसभाबाट स्वीकृत गरि कार्यान्वयनमा ल्याएकोमा खुशी व्यक्त गर्दछु ।

यस योजनाले फिदिम नगरको सम्पूर्ण शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित, समावेशी, गुणस्तरीय र परिणाममुखी बनाउने स्पष्ट दिशा प्रदान गर्ने विश्वास लिएको छु । नगरपालिका भित्र रहेका सामुदायिक ७९ र संस्थागत १८ विद्यालयहरूको यथार्थ विवरण संकलन गरी, करिब १३ हजार विद्यार्थीलाई लक्षित गर्दै, अनुभवी विज्ञहरूको प्राविधिक सहयोगमा शिक्षा योजना तयार गरिएको छ ।

नगरपालिकाले पूर्वाधार विकासका क्षेत्र मध्ये शिक्षा क्षेत्रमा सबै भन्दा बढी (करिब ३७ प्रतिशत) बजेट विनियोजन तथा खर्च गरिरहेको अवस्थाबाट पनि नगरपालिकाले शिक्षा विकासलाई प्राथमिकताको शीर्ष स्थानमा राखेको स्पष्ट देखिन्छ । यो योजनाको कार्यान्वयनबाट प्रत्येक बालबालिकाले गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउनेछन्, विद्यालयहरू थप सक्षम र उत्तरदायी बन्नेछन् र शिक्षक तथा अभिभावकका भूमिका अझ स्पष्ट तथा सशक्त हुनेछन् ।

यस ऐतिहासिक योजनालाई सफल कार्यान्वयन गर्न सबै शिक्षाप्रेमी, अभिभावक, शिक्षक, विद्यार्थी, सरोकारवाला निकायहरू तथा नगरवासीहरूको सहकार्य र समर्थन अपरिहार्य रहनेछ । हामी सबैको साझा प्रयासबाट “शिक्षामा समावेशिता, गुणस्तर र दिगोपन” को लक्ष्य साकार पार्न सकिन्छ भन्ने दृढ विश्वास लिएको छु ।

अन्तमा, नगर शिक्षा योजनाले फिदिम नगरपालिकालाई समुन्नत र शिक्षामैत्री नगरका रूपमा स्थापित गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ भन्ने पूर्ण विश्वासका साथ सबैमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

२०८२ असार

धन्यवाद !

मित्र प्रसाद काफ्ले
नगर प्रमुख

शुभकामना सन्देश

शिक्षा व्यक्तिको मात्र होइन, सम्पूर्ण समाजको उज्ज्वल भविष्य निर्माण गर्ने आधार हो । शिक्षामा गरिएको लगानी नै दिगो विकासको सबैभन्दा बलियो जग हो भन्ने मान्यताका साथ फिदिम नगरपालिकाले तयार पारी स्वीकृत गरेको “दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९१)” कार्यान्वयनमा आएकोमा म अत्यन्तै हर्षित छु ।

यस दीर्घकालीन योजनाले नगरभित्रको शैक्षिक अवस्थालाई यथार्थपरक रूपमा विश्लेषण गर्दै पहुँच, समता, गुणस्तर र प्रभावकारितालाई केन्द्रमा राखेको छ । सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको तथ्याङ्कमा आधारित योजना निर्माण, विद्यार्थीको आवश्यकता पहिचान र विज्ञहरूको सुझाव समेटिनु यस योजनाको महत्वपूर्ण विशेषता हो ।

नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राख्दै उल्लेख्य बजेट विनियोजन गर्नु, विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक सुधारमा निरन्तर प्रयास गर्नु र समावेशी शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्नु सकारात्मक संकेत हो । यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यालय व्यवस्थापन सुदृढ हुने, शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि हुने तथा अभिभावक र समुदायको सहभागिता अझ मजबुत हुने विश्वास लिएको छु ।

शिक्षा योजना सफल बनाउन जनप्रतिनिधि, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, शैक्षिक सरोकारवाला तथा सम्पूर्ण नगरवासीहरूको साझा जिम्मेवारी र सक्रिय सहभागिता आवश्यक छ । सहकार्य, प्रतिबद्धता र निरन्तर प्रयासका माध्यमबाट मात्र हामीले अपेक्षा गरेको गुणस्तरीय र दिगो शिक्षा प्रणाली स्थापना गर्न सक्छौं ।

अन्त्यमा, यो नगर शिक्षा योजनाले फिदिम नगरपालिकालाई शिक्षाको क्षेत्रमा उदाहरणीय नगरका रूपमा स्थापित गर्न उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउनेछ भन्ने विश्वासका साथ सबैमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

राधा कृष्ण न्यौपाने
उप-प्रमुख
फिदिम नगरपालिका

शुभकामना सन्देश

नेपालको संविधानले शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै समान पहुँच, गुणस्तर र जीवनोपयोगी शिक्षाको प्रत्याभूति गरेको छ । संविधानले निर्दिष्ट गरेको यही मार्गदर्शन र राज्यका शिक्षा सम्बन्धी नीतिहरूलाई आत्मसात् गर्दै फिदिम नगरपालिकाले “दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९१)” निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

संविधानको धारा ३१ ले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षाको हक सुनिश्चित गरेको सन्दर्भमा, यो नगर शिक्षा योजना स्थानीय तहको संवैधानिक जिम्मेवारी पूरा गर्ने एक महत्वपूर्ण दस्तावेज हुनेछ । योजनाले समावेशी, समानतामूलक र गुणस्तरीय शिक्षाको अवधारणालाई व्यवहारमा उतार्ने स्पष्ट कार्यदिशा तय गरेको छ ।

नगरभित्र रहेका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको यथार्थ अवस्था, विद्यार्थी संख्या, भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार, शिक्षक व्यवस्थापन र सिकाइ उपलब्धिको समग्र विश्लेषणका आधारमा तयार गरिएको यस योजनाले शिक्षा क्षेत्रको संस्थागत सुधार र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने विश्वास लिएको छु ।

राज्यका नीति तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूअनुरूप शिक्षामा पहुँच विस्तार, सिकाइको गुणस्तर अभिवृद्धि, प्रविधिमैत्री शिक्षण, शिक्षकको पेशागत विकास तथा सुशासन प्रवर्द्धनमा यो योजना मार्गदर्शक बन्नेछ । साथै, स्थानीय सरकारको प्रशासनिक क्षमता र कार्यसम्पादनलाई नतिजामुखी बनाउन पनि यसले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ ।

यस दीर्घकालीन शिक्षा योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि राजनीतिक नेतृत्व, जनप्रतिनिधि, शिक्षक, कर्मचारी, अभिभावक, विद्यार्थी तथा सम्पूर्ण सरोकारवाला निकायहरूको सहकार्य अपरिहार्य छ । साझा प्रतिबद्धता र उत्तरदायित्व बोधका माध्यमबाट मात्र संविधानले परिकल्पना गरेको शिक्षित, सक्षम र समुन्नत समाज निर्माण गर्न सकिन्छ ।

अन्त्यमा, “दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९१)” ले फिदिम नगरपालिकालाई संविधानले निर्देश गरे अनुसार, शिक्षामैत्री र दिगो विकासतर्फ उन्मुख नगरका रूपमा स्थापित गर्न ठोस योगदान पुऱ्याउनेछ भन्ने दृढ विश्वासका साथ सबैमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

कुमार प्रसाद भट्टराई
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
फिदिम नगरपालिका

शुभकामना

फिदिम नगरपालिकाको विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको सुधारका लागि दस बर्षे योजना (२०८२-२०९१) निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ । यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रलाई समावेशी प्रविधिमैत्री र गुणस्तरिय बनाउने उद्देश्यका साथ योजना तयार गरिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार फिदिम नगरपालिकामा कुल जनसंख्या ४८४९५ मध्ये महिला संख्या २३६७९ र पुरुष संख्या २४८१६ रहेको छ । १४ वटा वडा रहेको यस पालिकामा १२३३६ घरधुरी रहेका छन् । जातजाती, संस्कारसंस्कृति, भेषभुषा, भाषाभाषी तथा भौगोलिक विविधता रहेको यस पालिकामा एकता वलियो पक्ष रहेको छ । साक्षरता र गुणस्तर एवम् निरन्तरताको लागि यो योजनाले कार्यान्वयनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ भन्ने विश्वास गरिएको छ । विशेष गरी पिछडिएको वर्ग र दलित समुदायका महिलाहरू तथा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई भर्ना गराई शैक्षिक पहुँचमा सुधार ल्याउन कक्षाकोठाको सिकाईमा निरन्तरतामा विशेष जोड दिइएको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि वालविकास देखि कक्षा ३ सम्मको कक्षा सिकाईलाई प्राथमिकतामा राखि शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्थापनमा जोडदिइएको छ । अंग्रेजी माध्यमको पठनपाठन, आधारभुत तहको स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयन, अपाङ्गता तथा बालमैत्री भौतिक संरचना निर्माणमा जोड दिइएको छ । साथै अनलाइन हाँजिरी, सिस्विम्यामेरा मार्फत अनुगमन र सामुदायिक विद्यालयलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन पुरस्कार प्रणाली लागू गरिएको छ ।

यो योजनाले हाम्रा बालबालिकालाई सक्षम, आत्मनिर्भर र विश्वबजारमा व्यावसायिक सहितको प्रतिस्पर्धी बनाउने सपना बोकेको छ । विपन्न वालबालिकाहरूका लागि आवासिय विद्यालयलाई निरन्तरता दिदै लगिने साथै कमाउदै पढ्दै गर्ने कार्यलाई थप गर्दै लगिनेछ ।

अन्त्यमा, शिक्षा योजना निर्माणमा बिशेष सहयोग पुर्याउनुहुने शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा, शिक्षा योजना लेखन समुहका सदस्यहरू, सामुदायिक बिद्यालयका प्र.अ. तथा शिक्षकहरू, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू, शिक्षा प्रेमी, बुद्धिजीवीहरू, थप प्रेरणा तथा पृष्ठपोषण दिनुहुने उपप्रमुख ज्यु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यु, वडा अध्यक्ष ज्युहरू, शिक्षा समिति, सामाजिक बिकास समिति, सम्पूर्ण कर्मचारीहरू तथा योजना निर्माणमा महत्वपूर्ण रूपमा प्राबिधिक सहयोग गर्नुहुने विषय बिज्ञ ज्युहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

धन्यवाद ।

निर्मला दहाल
शिक्षा अधिकृत आठौ

प्रकाशकीय

फिदिम नगरपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले शिक्षा क्षेत्रको समग्र विकास र गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि तयार गरेको शिक्षा योजनाले समावेशी, प्रविधिमैत्री, र दिगो विकास लक्ष्य अनुरूपको शिक्षाको मार्गचित्र प्रस्तुत गरेको छ । यो योजना सबैको पहुँचमा अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा, लैङ्गिक र सामाजिक समानता, प्रभावकारी शैक्षिक व्यवस्थापन, र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता साकार पार्ने महत्त्वपूर्ण कदम हो ।

यस योजनाको निर्माणमा आर्थिक र प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउने फिदिम नगरपालिका, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, युएसआइडी प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ, र अन्य सरोकारवाला पक्षहरूको सहकार्य प्रशंसनीय छ । साथै, योजना निर्माणमा संलग्न हुनुहुने प्राविधिक कार्यदल, लेखन समिति, विषय विज्ञहरू, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, राजनीतिक दल, पत्रकार, र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको रचनात्मक योगदानले यो योजनालाई थप प्रभावकारी बनाएको छ ।

आगामी दिनमा यो योजनाको सफल कार्यान्वयन र परिष्करणका लागि सबै सरोकारवालाको निरन्तर सहयोग, सुझाव, र प्रतिबद्धता अपेक्षित छ। फिदिम नगरपालिकाको यो प्रयासले शिक्षालाई सर्वसुलभ, समतामूलक, र गुणस्तरीय बनाई भावी पुस्ताको सशक्तीकरणमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने विश्वास छ ।

२०८२ असार

शुभकामना सहित,
फिदिम नगरपालिका
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

विषयसूची

विषय प्रवेश	17
परिच्छेद १ : परिचय	1
१.१ वर्तमान अवस्था.....	1
१.१.१ भौगोलिक अवस्थिति	2
१.१.२ जनसंख्यिक संरचनाको विश्लेषण	4
१.२.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण	5
१.२.४ आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण	5
१.२.५ शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण	6
१.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरूको विश्लेषण	11
१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण.....	11
१.४ अवसरहरू	12
परिच्छेद २ : लक्ष्य निर्धारण.....	14
२.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माणका आधार	14
२.२ दूरदृष्टि.....	14
२.३ लक्ष्य.....	14
२.४ उद्देश्य	15
२.५ रणनीति	15
२.६ कार्यनीति.....	16
२.७ अपेक्षित उपलब्धि	18
२.८ मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू तथा लक्ष्य निर्धारण	19
परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षाका उपक्षेत्रहरू	23
३.१ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	23
३.१.१ परिचय	23
३.१.२ वर्तमान अवस्था.....	23
३.१.३ अवसर र चुनौती	24
३.१.४ उद्देश्य	24
३.१.५ रणनीति	24
३.१.६ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजाहरू.....	25

३.१.७ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य.....	26
३.२ आधारभूत शिक्षा.....	28
३.२.१ परिचय	28
३.२.२ वर्तमान अवस्था.....	28
३.२.३ चुनौती तथा अवसरहरू	29
३.२.४ उद्देश्य	30
३.२.५ रणनीति	30
३.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण.....	31
३.३ माध्यमिक शिक्षा	36
३.३.१ परिचय	36
३.३.२ वर्तमान अवस्था.....	36
३.३.३ अवसर र चुनौती	37
३.३.४ उद्देश्यहरू:.....	39
३.३.५ रणनीति	39
३.३.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण.....	40
३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम	44
३.४.१ परिचय	44
३.४.२ वर्तमान अवस्था.....	45
३.४.३ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा देखिएका चुनौतीहरू	45
३.४.४ उद्देश्य:	45
३.४.५ रणनीति	45
३.४.६ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू	46
३.५ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	47
३.५.१ परिचय	47
३.५.२ वर्तमान अवस्था.....	48
३.५.३ अवसर तथा चुनौती	48
३.५.४ उद्देश्य	48
३.५.५ रणनीति	49
३.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य.....	49
परिच्छेद ४ : अन्तर्सम्बन्धित क्षेत्रहरू	51

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन	51
४.१.१ परिचय	51
४.१.२ वर्तमान अवस्था	51
४.१.३ अवसर तथा चुनौती	52
४.१.४. उद्देश्य	52
४.१.५. रणनीति	53
४.१.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	53
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास	56
४.२.१ परिचय	56
४.२.२ वर्तमान अवस्था	56
४.२.३ अवसर र चुनौती	57
४.२.४ उद्देश्य	58
४.२.५ रणनीति	58
४.२.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	59
४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण	61
४.३.१ परिचय	61
४.३.२ वर्तमान अवस्था	61
४.३.३ अवसर र चुनौती	62
४.३.४ उद्देश्य	62
४.३.५ रणनीति	62
४.३.६ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजा	63
४.३.७ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	64
४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	65
४.४.१ परिचय	65
४.४.२ वर्तमान अवस्था	65
४.४.३ अवसर र चुनौती	65
४.४.४ उद्देश्य	66
४.४.५ रणनीति	66
४.४.६ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजा	67
४.५ विद्यालय सुरक्षा, बिपद् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता	68

४.५.१ परिचय	68
४.५.२ वर्तमान अवस्था	69
४.५.३ अवसर तथा चुनौती	69
४.५.४ उद्देश्यहरू	70
४.५.५ रणनीति	70
४.५.६ प्रमुख उपलब्धि, नतिजा तथा क्रियाकलाप	70
४.६ विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास	72
४.६.१ परिचय	72
४.६.२ वर्तमान अवस्था:	72
४.६.३ अवसर र चुनौती	72
४.६.४ उद्देश्य	73
४.६.५ रणनीति	73
४.६.६ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलाप	73
४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	75
४.७.१ परिचय	75
४.७.२ वर्तमान अवस्था	76
४.७.३ अवसर र चुनौती	76
४.७.४ उद्देश्यहरू	77
४.७.५ रणनीति	77
४.७.६ नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	77
परिच्छेद ५	80
अन्य उपक्षेत्र	80
५.१ छात्रवृत्ति	80
५.१.१ परिचय	80
५.१.२ वर्तमान अवस्था	80
५.१.३. अवसर र चुनौती	81
५.१.४ उद्देश्य	81
५.१.५ रणनीति	82
५.१.६. उपलब्धि, नतिजा, मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	82
५.२. सार्वजनिक-निजी शिक्षा साझेदारी	83

५.२.१ परिचय	83
५.२.२ वर्तमान अवस्था	84
५.२.३ चुनौती र अवसर	84
५.२.४ उद्देश्य	85
५.२.५ रणनीति	85
५.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण	86
परिच्छेद ६	89
सुशासन तथा व्यवस्थापन	89
६.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास	89
६.१.१ संस्थागत क्षमता विकास	89
६.१.२. वर्तमान अवस्था	90
६.१.३ उद्देश्य	90
६.१.४ रणनीति	90
६.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	91
६.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	92
६.२.१ परिचय	92
६.२.२ वर्तमान अवस्था	92
६.२.३ उद्देश्य	93
६.२.४ रणनीति	93
६.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	94
परिच्छेद ७	96
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन	96
७.१ परिचय	96
७.१.२ वर्तमान अवस्था	96
७.१.३ अवसर तथा चुनौती	97
७.१.४ उद्देश्य	98
७.१.५ रणनीति	98
७.१.६ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान	98
७.१.७ प्रस्तावित बजेट (रु हजारमा)	1
परिच्छेद ८	1

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	1
८.१ परिचय	1
८.२ वर्तमान अवस्था.....	1
८.३ चुनौती र अवसर	1
८.४ उद्देश्य	2
८.५ रणनीति	2
८.६ उपलब्धि र नतिजा	3
८.७ समन्वय र सहजीकरण:.....	3
८.८ क्रियाकलाप र लक्ष्य	3
सन्दर्भ सामग्री	5
अनुसूची १ : स्थानीय शिक्षा योजनाको ढाँचा	7
अनुसूची-२ शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी बैठक निर्णय कपी तथा विभिन्न कार्यक्रमहरूको फोटाहरू राख्ने ।.....	9
अनुसूची-३ सामुदायिक/संस्थागत विद्यालय, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, शिक्षा शाखा र शिक्षा समितिको विवरण	23
अनुसूची-४ योजना कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएका सम्पूर्ण कार्यविधि तथा मापदण्डहरूको संग्रह.....	1

विषय प्रवेश

शैक्षिक सेवा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न एवं शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्नका लागि शिक्षा योजनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। नेपालको विद्यालय तहको शिक्षाको विकासका लागि **विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना** कार्यान्वयनमा रहेको छ। त्यसै गरी प्रदेश स्तरमा पनि शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण भई कार्यान्वयनमा छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ जारी भएपश्चात् आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाका कार्यक्रम स्थानीय तहमार्फत कार्यान्वयन भइरहेका छन्। अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा हासिल गर्नका लागि ७५३ ओटै स्थानीय तहले सङ्घीय र प्रदेश सरकारका योजनालाई आधार मानी आफ्ना आवश्यकतालाई प्राथमिकतामा राखी स्थानीय तहस्तरीय शिक्षा योजना निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको हुनाले यस फिदिम नगरपालिकाले आफ्नो विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण गरेको छ। फिदिम नगरपालिकाले शिक्षा योजना तयार गर्ने कार्य प्रारम्भ गरेको सन्दर्भमा पालिकामा रहेको विज्ञताको स्रोतलाई पहिचान गरी परिचालन गर्दै स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणसम्बन्धी मार्गदर्शन, परिमार्जित संस्करण २०८१ अनुरूप शिक्षा योजना निर्माण गरी यो दस्तावेज तयार गरिएको छ।

क) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

नेपालको संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन तथा नियमावली, दिगो विकास लक्ष्य सोह्रौँ पञ्चवर्षीय योजनाको अवधारणा, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ तथा विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन कानूनले प्राथमिकतामा राखेका नीति, कार्यक्रम तथा लक्ष्यलाई सङ्घीय संरचनाअनुरूप कार्यान्वयन गर्न र विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको विकासलाई दिशानिर्देश गर्न सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय तहमा विद्यालय शिक्षा योजनाको निर्माण गर्न आवश्यकता देखिएको छ। विज्ञान तथा प्रविधिमा भएको विकास तथा परिवर्तनलाई आत्मसात् गर्न र सृजनशील, सक्रिय तथा नेपालको आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणका लागि उपयोगी नागरिक तयार गर्नका लागि र शिक्षाको योगदानलाई समय सापेक्ष बनाउन पनि विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना मार्फत समग्र शिक्षा प्रणालीमा सुधार गर्नुपर्ने देखिएको छ।

नेपालको संविधान अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकारअन्तर्गत आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा उल्लेख भएको तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (११,ज) ले आधारभूत तथा माध्यमिक तहका लागि २३ ओटा शिक्षाका अधिकार तोकेको छ। यस ऐनको दफा २४ (१) मा स्थानीय तहले आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्था समेत गरेको छ। यी प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि फिदिम नगरपालिकाले शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्न लागेको छ।

आर्थिक तथा सामाजिक आदिका कारणले सुविधाविहीन, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्न तथा प्रत्येक बालबालिकामा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्दै समग्र विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर तथा सान्दर्भिकता अभिवृद्धि गर्न शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan) स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यसैको आधारमा प्रदेश स्तरमा पनि आवधिक शिक्षा योजना निर्माण भएका छन्। यसै परिवेशमा शिक्षा

योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई महसुस गरी फिदिम नगरपालिकाको शिक्षा योजना निर्माण गरेको छ ।

ख) शिक्षा योजना निर्माणको औचित्य

१. तीनै तहमा बन्ने शिक्षा योजनाका बिच लम्बीय (Vertical) र क्षितिजीय (Horizontal) सहसम्बन्ध स्थापित गर्न,
२. सङ्घ र प्रदेशबाट प्रदान गरिने स्रोतहरूलाई योजनामा आधारित बनाई व्यवस्थापन, परिचालन र उपयोग गर्न,
३. कार्यक्रम र स्रोतमा देखिएको अभाव, दोहोरोपना, असक्षमता जस्ता समस्यालाई न्यूनीकरण गर्न,
४. साझा विषयमा लागत साझेदारी, समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन,
५. शिक्षासम्बन्धी राष्ट्रिय लक्ष्य तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता हासिल गर्न,

ग) शिक्षा योजना निर्माणका आधार

स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण गर्दा निम्नलिखित र अन्य सान्दर्भिक सामग्री मूल आधार बनाइएको छ

- क) नेपालको संविधान
- ख) सोह्रौँ आवधिक योजना (२०८१।८२-२०८५।८६)
- ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४
- घ) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७
- ङ) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली समेत
- च) विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan) र सिकाइ आपूर्ण तथा द्रुत सिकाइ योजना
- छ) शिक्षा नीति मूलतः राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, शिक्षाको सोचपत्र २०७९
- ज) विद्यालय शिक्षामा समता रणनीति
- झ) दिगो विकास लक्ष्य राष्ट्रिय कार्यढाँचा
- ञ) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ र स्थानीय तहको विकास योजना
- ट) स्थानीय तहको मध्यकालिन खर्च संरचना
- ठ) राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन २०७८
- ड) विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि

स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण गर्दा स्थानीय तहले अन्य क्षेत्रमा निर्माण गरेका योजना (कृषि, स्वास्थ्य, पूर्वाधार विकास, आदि) तथा विद्यालयले बनाएका विद्यालय सुधार योजना र नमुना विद्यालय विकास योजना जस्ता विभिन्न योजनालाई कार्यान्वयन सहजीकरण गर्ने अभिप्रायले योजनाले परिलक्षित गरेका मुख्य मुख्य कार्यक्रमलाई आधार मानी विभिन्न योजनाबिचको अन्तर्सम्बन्ध कायम हुने गरी योजना तर्जुमा हुनुपर्छ । यसका लागि स्थानीय तहअन्तर्गतका विभिन्न विभाग/शाखाहरूसँग पनि समन्वय गर्नुपर्छ । शिक्षा योजना निर्माण गर्दा स्थानीय तहले बालमैत्री, लैङ्गिकमैत्री र अपाङ्गमैत्री साथै विभिन्न प्रकोप तथा जलवायु परिवर्तनप्रति उत्थानशील, सफा तथा

स्वच्छ भौतिक पूर्वाधार र हरित विद्यालय निर्माण गरी अनुकूल सिकाइ वातावरणको प्रबन्ध तथा त्यसको सबलीकरण गर्नुपर्ने छ ।

घ) शिक्षा योजना निर्माणको प्रक्रिया

कुनै पनि कार्य सम्पन्न गर्न गरिने परिकल्पनाको स्वरूपलाई कार्यान्वयन तहसम्म पुऱ्याउन प्रतिफल दिने प्रक्रियाहरूको सम्मिश्रण नै योजना हो । योजना आफैँमा निर्मित हुने होइन । यो एउटा जटिल र चुनौतीपूर्ण कार्य पनि हो । यस कार्यलाई फिदिम नगरपालिका र शिक्षा शाखाले व्यवस्थित रूपमा अगाडि बढाउनको लागि तपसिलका चरण र प्रक्रियाहरूलाई गम्भीरतापूर्वक अवलम्बन र अनुसरण गरिएको छ ।

- मिति २०७९/१०/०९ गते फिदिम नगरपालिका उप-प्रमुख श्री राधाकृष्ण न्यौपाने ज्यूको संयोजकत्वमा ५ सदस्यीय नगर शैक्षिक योजना निर्माण कार्यदल गठन भएको,
- मिति २०८०/९/१६ गतेको नगर शिक्षा समितिको बैठकले शिक्षा योजना तयार गर्नको लागि अवस्था विश्लेषण गरी गठित कार्यदल र शिक्षा शाखासँग योजना निर्माण सम्बन्धी बैठक तथा छलफल गरेको,
- मिति २०८१/०२/०२ गतेको नगर शिक्षा समितिको बैठकले नगर शिक्षा योजना निर्माण गर्नका लागि १२ सदस्यीय योजना निर्माण लेखन समिति गठन भएको,
- प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय शैक्षिक महाशाखाको आयोजना तथा युएसआइडी प्रारम्भिक कक्षा सिकाइको सहयोगमा शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी २ दिने कार्यशाला सम्पन्न भएको,
- २०८१ साउन २७ गते शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल गठन गरी लेखन समितिलाई योजना निर्माण प्रक्रिया, आवश्यक दस्तावेजहरूको अध्ययन र लेखन विधिसहित कार्यशाला सम्पन्न गरिएको,
- २०८१ कार्तिक ११ र १२ गते शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल, लेखन समितिबाट लेखिएको योजनालाई कम्पायल गरी छलफलसहित कार्ययोजना बाँडफाँड गरिएको,
- २०८१ पुष २१ गते शिक्षा शाखाबाट थप अध्ययन तथा इमिसबाट डाटा सङ्कलन गरियो साथै लेखन समितिले तयार गरेको योजनाको Review प्रारम्भिक कक्षा सिकाइको विज्ञ समूहबाट अध्ययन गरी प्राप्त पृष्ठपोषणका आधारमा योजना अध्ययन गरिएको,
- २०८१ पुष २२, २३, २४ गते नगर प्रमुख र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसहित शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल र लेखन समितिबाट लेखिएको योजनालाई पृष्ठपोषणका आधारमा पुनर्लेखन तथा संयोजन गरिएको,
- २०८१ माघ ७, ११ र १२ गते गते प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसहित शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल र लेखन समितिबाट पुनर्लेखन गरिएको योजनालाई संयोजन गरिएको र उक्त परिच्छेद माथि कार्यदलले छलफल गरिएको,
- २०८१ फागुन ७ देखि १० सम्म योजनाको पहिलो मस्यौदा तयार पारि योजना लेखन समितिबाट सरोकारवाला बैठकमा जानुभन्दा अगाडी अध्ययन गरिएको,
- शिक्षा योजना लेखनपूर्व सबै सरोकारवालाहरूसँग सुझाव तथा छलफल कार्यशाला सञ्चालन गरिएको,

- कार्यदल र विज्ञको सहयोगमा शिक्षा योजनालाई चाहिने विद्यालय तथा पालिकाबाट शैक्षिक तथ्याङ्कहरू, दस्तावेजहरूको सङ्कलन अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको,
- विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग छलफल तथा सुझाव सङ्कलन गरिएको,
- कार्यदल तथा विज्ञबाट योजनाको मस्यौदा तयार गरिएको,
- तयार भएको मस्यौदामाथि मिति २०८१ फागुन १३ गते नगर प्रमुख, उप प्रमुख तथा सरोकारवाला निकाय र सामुदायिक विद्यालयका प्र.अ. हरूसङ्ग १० वर्षे शैक्षिक योजनामा रहेर छलफल तथा सुझाव सङ्कलन गरिएको,
- तयार भएको मस्यौदालाई सबै सरोकारवालाहरूलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्न अवसर प्रदान गरिएको,
- शिक्षा योजनालाई विज्ञबाट अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको,
- तयार भएको मस्यौदालाई २०८२ असार ०८ गतेको कार्यपालिकाको बैठकबाट सिफारिस गरि २०८२ असार १० गतेको नगरसभा बाट प्रमाणित गरिएको ।

साथै यो योजना तय गर्दा मुख्य रूपमा संघीय सरकारका नीति, कार्यक्रम तथा योजनाका साथै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा राष्ट्रले प्रतिबद्धता गरेका कुरालाई समेत मुख्य आधार बनाइएको छ साथै पालिकाले तय गरेको दूरदृष्टि, लक्ष्य र उद्देश्यका आधारमा यो योजना निर्माण गरिएको छ ।

ड) योजनाको लेखाजोखा

फिदिम नगरपालिकाको शिक्षा योजना निर्माण गर्दा योजना विश्वसनीय, वस्तुनिष्ठ, दिगो र लगानीयोग्य छ कि छैन भन्नका लागि योजनाको विविध पक्ष समेटेर लेखाजोखा गरिएको छ, जुन योजना कार्यान्वयन गर्नुपूर्व गरिने महत्वपूर्ण कार्य तथा योजनाको अभिन्न अङ्ग हो । निर्माण भएको योजनाको लेखालोखा कार्यलाई फिदिम नगरपालिकाले आन्तरिक र बाह्य रहेका विभिन्न विषय क्षेत्रका विज्ञहरूको समिति निर्माण गरी सो समितिको कार्य विवरण तोक्री देहाय अनुसार लेखाजोखा तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

क्र.सं.	लेखाजोखाका पक्ष	विस्तृत विवरण
१	नेतृत्व तथा सहभागिता (Leadership and participation)	<ul style="list-style-type: none"> ● फिदिम नगरपालिकाको नेतृत्व, शिक्षा शाखा र विद्यालय शिक्षकहरूको सक्रिय भूमिकामा शिक्षा योजनाको लेखन कार्यमा सहजता प्रदान गरेको छ । ● शिक्षा शाखाको समन्वयकारी भूमिकामा विभिन्न सरोकारवालाहरूको अर्थपूर्ण सहभागितामा योजना निर्माण गरिएको छ । ● विद्यालयका शिक्षकहरूबाट स्थानीय आवश्यकता र समस्याहरूको पहिचानमा महत्वपूर्ण योगदान पुगेको छ ।
२	पर्याप्तता र सान्दर्भिकता (Adequacy and relevance)	<ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षा योजना स्थानीय समुदायको शैक्षिक आवश्यकतासँग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित छ, जसले यसको औचित्य र महत्वलाई प्रष्ट पार्छ ।

		<ul style="list-style-type: none"> ● योजनाले स्थानीय सन्दर्भलाई आधार बनाई शैक्षिक सुधार र विकासका लागि आवश्यक विषयवस्तुहरूलाई समेटेको छ । ● यो योजनाले दीर्घकालीन र अल्पकालीन शैक्षिक लक्ष्यहरूको प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउँछ ।
३	समता, सक्षमता तथा गुणस्तर (Equity, efficiency and quality)	<ul style="list-style-type: none"> ● योजनामा समता, सक्षमता, र गुणस्तरलाई प्राथमिकता दिइएको छ । ● सबै विद्यार्थीहरूलाई समान अवसर प्रदान गर्न लैगिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण, र विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूको समावेशमा जोड दिइएको छ । ● शैक्षिक गुणस्तर वृद्धिका लागि शिक्षक तालिम, शिक्षण सामग्रीको व्यवस्था, र शिक्षण विधिको सुधारमा ध्यान केन्द्रित गरिएको छ ।
४	अन्तर्सम्बन्ध र तादात्म्य (Coherence)	<ul style="list-style-type: none"> ● समन्वयकर्ताको सहजीकरणमा नगरपालिका, विद्यालय र अन्य सरोकारवालाहरूबीच सकारात्मक समन्वय कायम गरिएको छ । ● योजनाले स्थानीय, क्षेत्रीय, र राष्ट्रिय शैक्षिक नीतिहरूसँग तादात्म्यता कायम राख्दै समग्र विकासमा योगदान पुऱ्याउने लक्ष्य राखेको छ । ● विभिन्न पक्षहरूबीच समन्वयात्मक दृष्टिकोणले योजनाको प्रभावकारिता बढाएको छ ।
५	सम्भाव्यता, कार्यान्वयन योग्यता तथा सान्दर्भिकता	<ul style="list-style-type: none"> ● यो योजना स्थानीय स्रोत, साधन, र क्षमताहरूलाई मध्यनजर गरी तयार पारिएको छ, जसले यसको कार्यान्वयन योग्यतालाई सुनिश्चित गर्छ । ● योजनामा समावेश गरिएका गतिविधिहरू मापनयोग्य, प्राप्त गर्न सकिने, र समयबद्ध छन् । ● स्थानीय समुदायको शैक्षिक आवश्यकतासँग सान्दर्भिक रहँदै योजनाले व्यावहारिक र प्रभावकारी समाधानहरू प्रस्तुत गर्छ ।
६	स्रोतको प्रबन्ध	<ul style="list-style-type: none"> ● संघीय सशर्त अनुदान कार्यक्रम र स्थानीय तहका कार्यक्रमहरूबाट स्रोतको व्यवस्था गरिएको छ । ● स्रोतको प्रभावकारी उपयोग र पारदर्शी वितरणमा विशेष ध्यान दिइएको छ । ● निजी क्षेत्र, गैरसरकारी संस्था र समुदायको सहभागितामा स्रोत परिचालनको सम्भावनालाई पनि समेटिएको छ ।
७	संस्थागत क्षमता	<ul style="list-style-type: none"> ● विद्यालयको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिको लागि छ वटा स्रोतकेन्द्रको व्यवस्थापन गरी परीचालन गरिएको छ । ● शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको कार्यक्षमता वृद्धिका लागि तालिम र प्राविधिक सहयोगको व्यवस्था गरिएको छ ।

		<ul style="list-style-type: none"> ● नियमित समीक्षा र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूले योजनाको कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाएको छ ।
८	कार्यान्वयनमा तत्परता	<ul style="list-style-type: none"> ● योजनाको कार्यान्वयन बजेटको सीमा र परिधिभित्र रही अधिकतम प्रभावकारिता हासिल गर्ने गरी डिजाइन गरिएको छ । ● कार्यान्वयनका लागि समयबद्ध कार्ययोजना र जिम्मेवारी तोकिएको छ । ● स्थानीय तहको नेतृत्व, विद्यालय र समुदायको सक्रिय सहभागिताले तत्परतामा सकारात्मक प्रभाव परेको छ ।
९	तथ्याङ्क विश्लेषण र प्रक्षेपण	<ul style="list-style-type: none"> ● योजनाको आधार जनगणना २०७८ र इमिस (EMIS) २०८१/२०८२ को तथ्यांकमा आधारित छ । ● तथ्यांकको विश्लेषणबाट विद्यार्थी संख्या, शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात, र शैक्षिक पूर्वाधारको अवस्थालाई प्रक्षेपण गरिएको छ । ● तथ्यांकमा आधारित योजना निर्माणले योजनालाई वस्तुनिष्ठ र विश्वसनीय बनाएको छ ।
१०	अनुगमन र प्रतिवेदन	<ul style="list-style-type: none"> ● योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नियमित अनुगमन र मूल्यांकनको व्यवस्था गरिएको छ । ● अनुगमनका लागि स्थानीय तह, विद्यालय, र समुदायका प्रतिनिधिहरू सम्मिलित (वडा शिक्षा, नगर शिक्षा)समिति गठन गरिएको छ । ● प्रतिवेदन प्रणालीमार्फत प्रगति विवरण, चुनौतीहरू, र सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान गरी सम्बन्धित पक्षहरूलाई जानकारी गराइने छ । ● वार्षिक र अर्धवार्षिक प्रतिवेदनहरू तयार गरी सरोकारवालाहरूसँग छलफल र समीक्षा गरिने छ ।

च) योजना दस्तावेजको स्वरूप

फिदिम नगरपालिकाले यस योजनाको स्वरूपलाई अनुसूची १ बमोजिमको ढाँचामा आधारित भई तयार पारेको छ । योजनाको कार्यकारी सारांश, विषयसूची, तालिकाहरूको सूची, चित्रहरूको सूची, विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुहरू समावेश गरी फिदिम नगरपालिकाको शिक्षा योजनालाई अन्तिम रूप दिइएको छ ।

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानले तीन तहको शासकीय व्यवस्था गरेको छ । तिनै तहका सरकारका बिचमा समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्वका आधारमा मुलुकमा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा राखेको छ । नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ मा आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानीय सरकारलाई तोकिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई प्राप्त शिक्षा सम्बन्धी अधिकारलाई नीति निर्माण, कार्यविधि तथा मापदण्ड तयार गरी सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमनका क्षेत्रमा जबाफदेही बनाउदै शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने अभीष्ट राखेको छ । तिनै तहको निर्वाचनपछि मुलुकमा स्थिर सरकार गठन भएको छ । राजनीतिक, प्रशासनिक र वित्तीय संघीयतालाई संस्थागत गर्दै अब हाम्रो ध्यान नागरिकहरूले अनुभूति गर्ने गरी विकास र संवृद्धिको यात्रातर्फ केन्द्रित भएको सन्दर्भमा शिक्षालाई व्यावहारिक, जीवनोपयोगी तथा वैज्ञानिक बनाई परिवर्तनको वाहक शक्तिको रूपमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

विकासलाई भैतिक रूपमा मात्र नबुझी सामाजिक, मानवीय, आर्थिकलगायतका बहुआयामिक दृष्टिकोणले विश्लेषण गर्न थालिएको छ । मौलिक अधिकारको रूपमा संविधानमै व्यवस्था गरिनुले शिक्षा अधिकारमा आधारित अवधारणा (Demand Based VS Right Based Approach) मा अघि बढ्दै छ । विगतका केन्द्रीकृत सोचले तयार र कार्यान्वयन भएका शैक्षिक योजनाहरूले न त स्थानीय तहका माग र आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्नसके न त स्थानीयको सहभागिता, अपनत्व र दिगोपना कायम रह्यो । त्यसैले विश्वव्यापीरूपमा शिक्षाको क्षेत्रमा भित्रिएको नवीनतम सोच (Recent Trends of Education), दिगो विकासका लक्ष्य (Sustainable Development Goals), विश्व शिक्षा मञ्चको घोषणापत्र, (Declaration of universal Education by 2030), सोहीँ योजनाको आधारपत्र, प्रदेशको आवधिक योजना, विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (SSDP), विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना (SESP) जस्ता शिक्षाक्षेत्रका रूपान्तरणकारी योजना कार्यक्रमहरूलाई सैद्धान्तिक मार्गदर्शनको रूपमा नगर शिक्षा योजनाले ग्रहण गरेको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले आधारभूत तहमा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म अनिवार्य रूपमा शिक्षाको सम्पूर्ण व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको हुँदा शिक्षामा सबै नागरिकको पहुँचको सुनिश्चिताका साथै गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु प्रमुख कर्तव्य हुन्छ । शिक्षाले रोजगारी र आयआर्जनको अवस्था सृजना गरी मानिसको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउनुका साथै सामाजिक र सांस्कृतिक विकासमार्फत् सभ्य समाजको निर्माण गर्नु नागरिकको सबैभन्दा नजिकको सरकार स्थानीय तह भएको हुनाले यस नगरपालिकाको जिम्मेवारीका साथै कर्तव्यसमेत हुन आउँछ । शिक्षामा गरेको लगानीले विकासको समग्र पक्षमा प्रभाव पार्ने हुँदा लगानी वृद्धितर्फ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय तहमा जोडदार आवाज उठ्दै आएको छ । युनेस्कोले शिक्षाको लक्ष्य हासिल गर्न सबै राष्ट्रलाई कुल राष्ट्रिय उत्पादनको ६ प्रतिशत र वार्षिक बजेटको २० प्रतिशत शिक्षामा लगानी गर्ने सुझाव दिएको छ । सोही प्रतिवेदनमा कुल राष्ट्रिय उत्पादनको १.८ प्रतिशत बराबरको लगानी सिकाइ सुधारमा लगाउने हो भने प्रति व्यक्ति आयमा १ प्रतिशतले वृद्धि हुने तथ्य पनि उल्लेख गरिएको छ । यसै गरी दिगो विकासका लक्ष्यहरूमध्ये लक्ष्य ४ मा समावेशी तथा गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि आजीवन सिकाइका अवसरहरू प्रदान गर्ने भनी लक्ष्य प्राप्तिका लागि मार्गदर्शकको रूपमा अगाडि सारिएको छ । योजना भविष्यमा गरिने कामहरू भएकाले तथ्यमा आधारित रहेर गरिने क्रियाकलापहरू र त्यसमा लाग्ने खर्चको अनुमान गरिएको छ । प्रारम्भिक बालविकासदेखि

माध्यमिक तहसम्मको विद्यालय शिक्षालाई व्यवस्थित गरी विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकालाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याई गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउनु, जनजीविकासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने रोजगारमूलक, व्यावसायिक, प्रविधियुक्त र सिपमूलक शिक्षा प्रदान गर्नु, अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट सबै नागरिकहरूलाई जीवनपर्यन्त सिक्ने वातावरण सृजना गरी शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु यस फिदिम नगरपालिकाको मुख्य भूमिका रहन्छ । विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाई सामुदायिक विद्यालयमा अभिभावकहरूको आकर्षण बढाउनुका साथै शिक्षामा लगानी गर्ने वातावरण सृजना गर्नुपर्ने अवस्था विद्यमान छ । त्यसैले स्थानीय सरकारको हैसियतले विद्यालय शिक्षा सर्वसुलभ, गुणस्तरीय, अनिवार्य एवं निःशुल्क बनाई आशातीत उपलब्धि हासिल गरेर यस नगरपालिकालाई शैक्षिक गन्तव्यको थलोको रूपमा विकास गर्ने ध्येयले यो दश वर्षे नगर शिक्षा योजना तयार गरिएको छ ।

मुख्य क्रियाकलाप

- क) विद्यार्थीहरूको उपस्थितिमा नियमिता र निरन्तरता
- ख) शिक्षकको कक्षाकोठामा सिकाईमा नवप्रवर्तकता
- ग) ईहाजीरि सिस्टिभि स्थलगत अनुगमन
- घ) प्रअहरु माझ बैठक र ४१ बुदे प्रतिवद्धता र कार्यान्वयन
- ङ) नतिजाको समिक्षा र पृष्ठपोषण
- च) भौतिक संरचना घेरावारा खेलमैदान विस्तार
- छ) प्रविधिमैत्रि कक्षाकोठा निर्माण
- ज) नवप्रवेशी शिक्षकका लागि सिप क्षमता विकासमा मेन्टरीड विधिको प्रयोग

१.१.१ भौगोलिक अवस्थिति

नेपालको सदूरपूर्वमा रहेको पाँचथर जिल्ला संघीय गणतान्त्रिक संसदीय प्रणालीको नयाँ संरचनाअनुसार कोशी प्रदेशअन्तर्गत पर्दछ । अन्य जिल्लाभन्दा फरक पहिचान बोकेको यस जिल्लालाई एक नगरपालिका र सात गाँउपालिकामा विभाजन गरिएको छ । फिदिम नगरपालिकामा जिल्लाको सदरमुकाम रहेको छ । यो नगरपालिका समुद्र सतहबाट १३८० फिट फिदिम-४, माझिटारदेखि १०७३७ फिट लुङरुपाको छिन्तापुडाँडासम्मको उचाइमा अवस्थित छ । पूरानो संरचनाका आठवटा गाउँ विकास समितिलाई मिलाएर पुनः संरचना गरिएको यसको क्षेत्रफल १९२.५० वर्ग किलोमिटर रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८अनुसार महिला २४८१६ र पुरुष २३६७९ गरी जम्मा ४८,४९५ जनसङ्ख्या यस न.पा.मा बसोबास गर्छन् ।

प्राचीन समयमा पल्लो किराँतको नामले चिनिएको यो जिल्ला लिम्बूवान क्षेत्रको केन्द्रका रूपमा रहेको थियो । उस जिल्लाको सदरमुकाम फिदिम (फेदेन)मा दश लिम्बूवान क्षेत्रका राजाहरूले संयुक्त सभा गरी सामुहिक रूपले महत्त्वपूर्ण विषयहरू यहाँ स्थित अम्बेपःजो भन्ने तीर्थस्थलमा चुम्लङ्द्वारा निर्णय गर्ने परम्परा रहेको देखिन्छ । यस जिल्लाको नामकरणका बारेमा स्पष्ट आधार नभेटिए पनि जनश्रुतीलाई आधार मानिदै आएको छ । पान्थरुको शब्दमा पानको अर्थ कुरा र थरुको अर्थ थामेको भन्ने हुन्छ ।

पान्थरु शब्दका आधारमा नेपाल एकीकरणपश्चात् यहाँ चलिआएका धर्म संस्कृति र रीतिरिवाजका बारेमा फेदेनमा चुम्लुङ बसी गरिएका निर्णय नेपाल सरकारमा पेश हुँदा तत्कालीन राजाले त्यसलाई स्वीकृति दिएको हुँदा लिम्बूवानको रीतिरिवाज सम्बन्धी कुरा मिलेको हुँदा यस क्षेत्रको नाम पान्थरु रहेको र पछि प्रयोग गर्दै जाँदा अपभ्रंश भई पाँचथर भएको पाइन्छ । अर्कातर्फ इस्वी सम्वत ५५० ताका किराँत इतिहासको वर्णन गर्ने क्रममा पान्थरु शब्दको

प्रयोग गरेको पाइन्छ । यसरी नै फिदिम शब्द लिम्बू भाषाको फेदेनबाट अपभ्रंश भई रूपान्तरित हुँदै फिदिम भएको पाइन्छ ।

यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १९२.५ वर्ग किलोमीटर रहेको छ । यस नगरपालिकामा महिला २३६७९ र पुरुष २४८१६ गरी कुल जनसङ्ख्या ४८४९५ रहेको छ । नगरपालिकाको सीमाना पूर्वमा फालेलुङ गाउँपालिका, उत्तरमा हिलिहाङ गाउँपालिका र फालेलुङ गाउँपालिका, पश्चिममा तेह्रथुम जिल्ला र कुम्मायक गाउँपालिका साथै दक्षिणमा फाल्गुनन्द गाउँपालिका रहेका छन् । नगरपालिकामा अवस्थित ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू सुम्हात्लुङ्, पौवा भन्ज्याङ, सिलौटी, लब्रेकुटी, छिन्तापू डाँडा, सुकेपोखरी, तमु सङ्ग्रहालय (रानीटार), बौद्ध गुम्बा, भोटेगढी, शिबालय मन्दिर, सिंहदेवी मन्दिर (थाक्ले), खलङ्गा, महादेव गुप्तेश्वरधाम आदि रहेका छन् । नगरपालिकालाई १४ वडामा विभाजन गरिएको छ । नमुना शहरको रूपमा विकसित हुँदै गरेको फिदिम बजार जिल्ला सदरमुकाम साथै नगरपालिकाको केन्द्रसमेत रहेको छ ।

पहाडि भूभाग भएकोले बाढी पहिरोको प्रकोपले घर परिवारमा धनजनको क्षति/ जोखिम पुर्याएको अवस्था छ भने विद्यालयहरूका भवन पुर्ने, भत्किने, चर्किने भएकोले बर्षेनी भवन निर्माण / मर्मत गर्नुपर्ने अवस्था भएको छ ।

फिदिम नगरपालिकाको अवस्थिति	
पालिकाको क्षेत्रफल	१९२.५ वर्ग कि. मि.
अक्षांश	२७° ८' ४५.६" उत्तर
देशान्तर	८७° ४५' ८७.७६६" पूर्व
साविकका नगरपालिका/गाविसहरू	फिदिम नगरपालिका, गाविसहरू (रानीटार, लुम्फाबुङ, नांगिन, लुङरुपा र याङनाम)
केन्द्र	फिदिम

फिदिम नगरपालिकाको प्रशासनिक विवरण:

नयाँ वडा	समावेश गरिएका गाविस / नगरपालिका	वडा केन्द्र	जनसङ्ख्या	क्षेत्रफल(वर्ग कि.मि.)
१	फिदिम नगरपालिका साबिक १	फिदिम	८९४४	७.३९
२	फिदिम नगरपालिका साबिक २	मुस्कान चोक	४११३	६.४०
३	फिदिम नगरपालिका साबिक ३	सुम्निमा	२२४२	९.३०
४	फिदिम नगरपालिका साबिक ४,५	जोरसाल	४३८१	१४.०४
५	फिदिम नगरपालिका साबिक ६-८	डुम्रिबोटे	३०६७	१४.६३
६	फिदिम नगरपालिका साबिक ९-११	मगरगाउँ/सिवा	३३३२	१४.३३
७	रानीटार गाविस (१-४)	रानीटार	२६५८	११.३६
८	रानीटार गाविस (५-८)	तमाखे	३००२	१६.८३
९	लुम्फाबुङ गाविस (१-९)	लुम्फाबुङ	१९९२	१५.४५
१०	याङनाम गाविस (१-५)	खलङ्गा	२६६५	१०.८२
११	नांगिन गाविस (१-५)	तृतीया	२९४३	१३.२५

१२	नागिन गाविस (६-९)	पुलभन्ज्याड	३१९९	१२.७६
१३	लुङरुपा गाविस (१-३, ७-९)	जलपा	३१२४	२५.७६
१४	रानीटार गाविस ९		२८६०	१९.८१
	लुङरुपा गाविस (४-६)			
जम्मा			४८४९५	१९२.०५

स्रोत : <https://censusnepal.cbs.gov.np/results/np>

१.१.२ जनसंख्यिक संरचनाको विश्लेषण

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या ४८,४९५ रहेको छ । जसमध्ये पुरुष ४८.८ प्रतिशत र महिला ५१.२ प्रतिशत रहेका छन् । सोहीअनुसार लैङ्गिक अनुपात ९५.४२ रहेको छ । जनघनत्व २२७ जना प्रति वर्गकिलोमिटर रहेको छ भने १२३३६ घरधुरी रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८अनुसार यस नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक विवरण यस प्रकार रहेको छ:

वार्ड नं.	घरधुरी		जनसङ्ख्या		क्षेत्रफल वर्ग कि.मि	महिला र पुरुष अनुपात
	सङ्ख्या	महिला	पुरुष	जम्मा		
१	२५५८	४३४३	४६०१	८९४४	७.३९	९४.३९
२	१०८७	२००२	२१११	४११३	६.४०	९४.८४
३	५३२	१०६९	११७२	२२४२	९.३०	९१.२१
४	११३९	२१४२	२२३९	४३८१	१४.०४	९५.६७
५	७५१	१४८६	१५८१	३०६७	१४.६३	९३.९९
६	८०५	१६०४	१७२८	३३३२	१४.३३	९२.८२
७	६५४	१२९८	१३६०	२६५८	११.३६	९५.४४
८	७४५	१४३७	१५६५	३००२	१६.८३	९१.८२
९	४९६	९८०	१०१२	१९९२	१५.४५	९६.८४
१०	६१४	१२८०	१३५८	२६६५	१०.८२	९४.२६
११	७२४	१४४७	१४९६	२९४३	१३.२५	९६.७२
१२	७६६	१५६६	१६३३	३१९९	१२.७६	९५.९०
१३	७५४	१५६५	१५५९	३१२४	२५.७६	१००.३८
१४	७११	१४६०	१४००	२८६०	१९.८१	१०४.२९
जम्मा	१२३३६	२३६७९	२४८१६	४८४९५	१९२.५	९५.४२

स्रोत : <https://censusnepal.cbs.gov.np/results/np>

फिदिम नगरपालिकामा कुल १४ वटा वडाहरू रहेका छन् । यहाँ हाल १२३३६ घरधुरी रहेका छन् भने ४८४९५ जनाको बसोबास रहेको छ । यस नगरपालिकाको जनगणना २०७८ अनुसार वडागत आधारमा विश्लेषण गर्दा जनसङ्ख्याको हिसाबले सबै भन्दा ठुलो वडा न. १ र सानो वडा न. ९ रहेको छ । त्यस्तै गरी क्षेत्रफलका आधारमा

सबैभन्दा ठूलो वडा नं. १३ र सानो वडा नं. २ रहेको छ । यस नगरपालिकामा बसाई सराईको अवस्था बराबरी नै रहेको छ । शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानीको सहजताको कारण गाउबाट वजार र फिदिमबाट झापा काठमाण्डौ जाने क्रम रहेको देखिन्छ । जनसंख्या बृद्धिदर न्यून अबस्थामा रहेको छ ।

१.२.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण

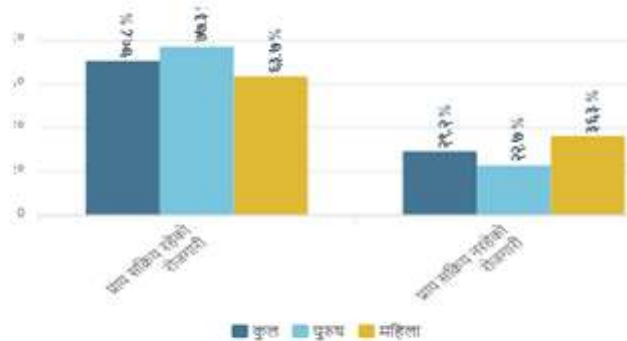
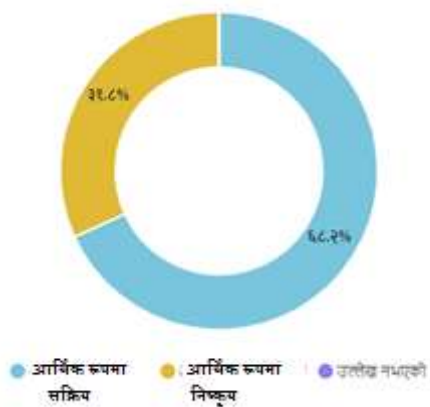
फिदिम नगरपालिका एक सामाजिक तथा सांस्कृतिक रूपमा विविधतायुक्त नगरपालिका हो । जातीय, धार्मिक, भाषिक, सांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधता भएको यो नगरपालिका आ-आफ्नै परम्परा र संस्कृतिको केन्द्र रहेको छ । यस नगरपालिकामा लिम्बू, राई, ब्राह्मण, क्षेत्री, तामाङ, मगर, दलित, नेवार, गुरुङ, शेर्पा, माझी लगायतका जातजातिको बसोबास रहेको छ । धार्मिक आस्थाका आधारमा मठ मन्दिर, गुम्बा, माडहिम तथा चर्चहरू बनेका छन् । जसले यहाँको धार्मिक तथा सांस्कृतिक विविधतालाई झल्काउँछ ।

नगरपालिकामा याक्थुङ्/ लिम्बू जाति कुल जनसङ्ख्याको ३७.९ प्रतिशत, राई १६.९ प्रतिशत, ब्राह्मण/ क्षेत्री १२ प्रतिशत, तामाङ ५.५ प्रतिशत, मगर ४.२ प्रतिशत, सुनुवार २.८ प्रतिशत र दलित २.० प्रतिशत रहेका छन् । पालिकाको जनसङ्ख्या घट्दो क्रममा रहेको छ ।

१.२.४ आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण

कम आय भएको मुलुकबाट नेपाललाई मध्यम आय भएको राष्ट्रमा पुऱ्याउने सरकारको महत्वाकांक्षी लक्ष्यलाई टेवा दिन फिदिम नगरपालिकाले पनि विभिन्न किसिमका आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई अगाडि बढाएको छ । जनगणना २०७८ अनुसार ६८.२ प्रतिशत आर्थिक रूपले सक्रिय जनङ्ख्या र ३१.८ प्रतिशत सक्रिय नभएको जनङ्ख्या रहेको छ । नगरपालिकामा धान, मकै, गहुँ, फापर, कोदो, सिमी, मास, आलु, कोपी, चिया, अदुवा, अग्निसो, अलैंची तथा आँप, लिची, केरा, स्याउ, किवी, एबोकाडो लगायत उत्पादन हुन्छन् । उच्च भु-भागमा अति मुल्यवान् र महत्त्वपूर्ण जडिबुटी जस्तै: चिराइतो, पदमचाल, पाखनबेत, कुट्की (कुटुकी), मजिटो आदि पाइन्छन् । लोक्ताबाट उत्पादन हुने ८० प्रतिशत पहाडी कागज यहीं उत्पादन हुने गरेको छ । नागरिकहरूको आर्थिक स्तर माथि उकास्न उन्नत जातका पशुपंक्षी, बीउविजन, व्यावसायिक खेती, नगदे बाली, लघु उद्यम अदिबाट रोजगार तथा स्वरोजगारमुखी कार्यक्रम सञ्चालन गरिँदै आएको छ । यहाँ जनसङ्ख्याको ६० प्रतिशतमाथि कृषिमा निर्भर रहेका छन् ।

यस नगरपालिकाको आर्थिक स्रोतमा स्थानीय रूपमा सङ्कलन हुने कर (क्रसर, गिट्टी, बालुवा, चिया फ्याक्ट्री, हाइड्रो पावर, होटल, तथा अन्य व्यापार व्यवसाय, पर्यटन) प्रदेश र संघबाट आउने बजेट रहेको छ । पालिकाको आन्तरिक स्रोत (दुई करोड) न्यून अवस्थामा रहेको छ जुन नगरपालिका हुनको लागि तीन करोड आन्तरिक राजस्व सङ्कलन भएको हुनुपर्ने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा उल्लेख भएको छ । यस नगरपालिकाको आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्याको विवरण निम्नानुसार रहेको छ ।

स्रोत: <https://censusnepal.cbs.gov.np/results/np>

१.२.५ शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण

नेपालको शैक्षिक संरचनाको दृष्टिले हेर्दा विद्यालय शिक्षा आधारभूत र माध्यमिक गरी दुई तहको रहेको छ । एक वर्ष अवधिको प्रारम्भिक बालविकासको शिक्षापछि कक्षा १ देखि ८ सम्म जम्मा ८ वर्षको आधारभूत शिक्षा छ भने कक्षा ९ देखि १२ सम्मको माध्यमिक शिक्षा कायम छ । माध्यमिक शिक्षा साधारण, परम्परागत र प्राविधिक तथा व्यावसायिक गरी तीन प्रकारको हुने व्यवस्था छ । आधारभूत तहलाई अनिवार्य तथा निःशुल्क गरिएको छ भने माध्यमिक तहलाई निःशुल्क रहने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षालाई सामुदायिक लगानी र नीजि लगानीबाट व्यवस्थापन गरिएको छ । यस नगरपालिकामा जम्मा ९७ विद्यालयहरू रहेका छन् । जसमध्ये ७९ वटा सामुदायिक र १८ वटा संस्थागत रहेका छन् साथै ६ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमध्ये ५ वटा सक्रिय रहेका छन् ।

नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेको साथै संविधानको भाग ३ मा मौलिकहकको व्यवस्था गरी धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेख छ । त्यसैगरी नेपालको संविधानमा शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सिपमूलक, रोजगारमूलक र जनमुखी बनाउदै सक्षम प्रतिस्पर्धी नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने शिक्षा क्षेत्रमा राज्यको लागानी अभिवृद्धि गर्ने कुरा उल्लेख छ ।

यसैगरी विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) २०२१-२०३० ले नेपालको संविधानले समाजवाद उन्मुख राज्य प्रणालीका आधारमा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क पाउने हक सुनिश्चित गरेको छ । संविधानले अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपमा विपन्न नागरिकलाई कानुनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक तथा मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक समेतको व्यवस्था गरेको छ । गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको समान अवसरले राज्यको आर्थिक समृद्धि र सामाजिक न्याय सहित को समतामूलक समाज निर्माण गर्ने सोच पूरा गर्न योगदान पुऱ्याउँछ ।

फिदिम नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको विकास तथा सुधारमा निरन्तर जोड दिदै आएको छ । यस नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेको छ । शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित बनाउन नगर शिक्षा ऐन २०७४ तथा नगर शिक्षा नियमावली २०७४ जारी गरेको छ । त्यसैगरी विद्यालयको आवश्यकता तथा शिक्षक र विद्यार्थीहरूको हालको अनुपातका आधारमा दरबन्दी मिलान गर्दै आएको छ । यस नगरपालिकाले प्रारम्भिक बालविकासको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि रातो बङ्गला स्कुलसँग साझेदारी गरी १४ वटा बालविकास कक्षामा सार्थक बालसिकाइसहित को स्तरोन्नति र शिक्षक पेसागत तालिम दिई बालबालिकाहरूलाई शिक्षा प्रदान गर्दै आएको छ । प्रारम्भिक कक्षाका

बालबालिकाको सिकाइ सक्षमता सुधारका लागि नेपाल सरकारले कार्यान्वयन गर्दै आएको युएसआइडीले प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ कार्यक्रमलाई सहयोग समन्वय र सहजीकरण गर्दै आएको छ । कक्षा १ देखि १२ सम्म गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न संघीय, प्रदेश र स्थानीय बजेट र कार्यक्रमअनुसार सामुदायिक विद्यालयहरूमा सेवा प्रदान गर्दै आएको छ ।

आ.व. २०८१/८२ को नीति तथा कार्यक्रममा विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउने नीति लिएको बमोजिम फिदिम नगरपालिकाले पनि तपसील बमोजिमका नीतिहरू निर्धारण गरेको छः

फिदिम नगरपालिका शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा
फिदिम नगरपालिका, फिदिम पाँचथर
आ.व.०८१/०८२

शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा नीति तथा कार्यक्रम

- "फिदिम नगर शिक्षा योजना" निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
- बालविकास देखि कक्षा ५ सम्मको आधारभूत तहलाई व्यवस्थित बनाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
- फिदिम नगरपालिकाअन्तर्गत विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई शिक्षाको पहुँचमा ल्याउनका लागि स्थानीय सरकार, शिक्षक, अभिभावक तथा सरोकारवाला सबैको सक्रियतामा विद्यालय भर्ना अभियान चलाईने छ ।
- विपन्न, असहाय, अनाथ, सडक बालबालिका, सिमान्तकृत बालबालिकाका लागि आवासीय विद्यालयको रूपमा जागृति आधारभूत विद्यालय र आदर्श आधारभूत विद्यालयलाई स्थापित गरिएकोमा त्यसलाई निरन्तरता दिइने छ ।
- स्थानीय मागमा आधारित भई स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण भईसकेको र सोहि आधारमा कक्षा २ देखि ७ सम्मका पाठ्यपुस्तक निर्माण, स्वीकृत र कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
- अर्धवार्षिक रूपमा २ पटक सम्म प्र.अ. हरूसँग बैठक बसी शैक्षिक गुणस्तर विकास सम्बन्धी गोष्ठी अन्तरक्रिया तथा छलफल गरिने छ ।
- विद्यालयमा विद्यार्थी सङ्ख्या न्यून भई /शून्य भई सञ्चालन हुन नसक्ने विद्यालयको समायोजन कार्यलाई निरन्तरता दिन चैत्र मसान्त सम्ममा कार्य सम्पन्न गरिने छ ।
- आवश्यकताअनुसार नगर शिक्षा समिति, विषय विज्ञ समूह तथा सरोकारवालाहरूबाट विद्यालयको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ ।
- सामुदायिक विद्यालयको रूपान्तरणमा उत्प्रेरित र समर्पित भई शिक्षकको कार्यसम्पादन तथा विद्यार्थीले प्राप्त गरेको नतिजासहितको आधारमा नगरपालिकाका उत्कृष्ट शिक्षक छनोट गरी नगद सहितको प्रोत्साहन पुरस्कार प्रदान गरिने छ ।
- शिक्षकलाई क्षमता विकासका लागि तालिम, गोष्ठी, अनुसन्धान, इ-सिकाइ जस्ता पद्धतिहरू अवलम्बन गरिने छ, साथै शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Educational Management Information System, EMIS) लाई विद्यालयमा अद्यावधिक गर्नका लागि प्रत्येक वर्ष विद्यालयका कम्प्युटर दिएर कम्तिमा एक जना शिक्षक/कर्मचारीलाई दक्ष बनाउदै लगिने छ ।

- संघीय सरकारबाट नगरपालिकाअन्तर्गतका सामुदायिक विद्यालयका लागि प्राप्त अनुदानलाई विद्यालयको स्थलगत अनुगमन गरी आवश्यकताको आधारमा आइ.सि.टि. ल्याब, पुस्तकालय र विज्ञान प्रयोगशाला व्यवस्थापनमा अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।
- नगरपालिकाको आन्तरिक बजेटबाट विद्यालयको स्थलगत अनुगमन गरी आवश्यकताअनुसार घेराबारा, रङ्गरोगन, खानेपानी, शौचालय, खेलमैदानको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- सामुदायिक विद्यालयलाई सहभागी गराई वडा तथा नगर स्तरीय खेलकुद, हाजिरी जवाफ, वक्तृत्वकला प्रतियोगिता सञ्चालन गरी उत्कृष्ट हुनेलाई पुरस्कारको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको आधारभूत अङ्गको रूपमा विकास गर्न र बालविकास केन्द्रलाई गुणस्तरीय बनाउन एउटा नमुना बालविकास केन्द्र बनाउने र अन्य बालविकास केन्द्रमा पनि आवश्यक शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था मिलाईने छ ।
- सामुदायिक विद्यालयमा परिचालित स्वयंसेवक शिक्षकहरूका लागि प्रोत्साहन रकममा पोषाक भत्ता र पर्व खर्चको समेत व्यवस्था मिलाईने छ ।
- आधारभूत तह कक्षा ५/८ को परीक्षालाई व्यवस्थित मर्यादित बनाउदै लगिने छ ।
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि गुणस्तरीय बनाउन परीक्षण पद्धतिलाई सुदृढ बनाउदै लगिने छ ।
- विद्यालयलाई लेखा अनुशासन कायम राख्न नगरपालिकाबाट लेखापरीक्षक खटाइने व्यवस्था मिलाइने छ ।
- पालिकास्तरीय राष्ट्रपति रनिडशिल्ड कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइने छ ।
- स्थानीय युवाहरूको ज्ञान र सिपलाई परिचालन गर्न युवा सक्षमताका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई सक्रिय गराई समुदायमा रहेको ज्ञान, सिप र प्रयोगलाई व्यवस्थित गराई प्रत्येक वडामा सूचना केन्द्रको रूपमा स्थापित गर्दै लगिने छ ।

फिदिम नगरपालिकामा जम्मा ७९ वटा सामुदायिक र १८ वटा संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन् । शैक्षिक सत्र २०८१ मा प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा २१६६ जना, आधारभूत तह कक्षा १-३ मा ३३३१, कक्षा ४-५ मा २०८५, कक्षा ६-८ मा ३०३१, गरी जम्मा ८४४७ जना विद्यार्थीहरू रहेका छन् त्यस्तै गरी माध्यमिक तह कक्षा ९-१० मा २४३६, कक्षा ११-१२ मा ७१० गरी जम्मा ३१४६ विद्यार्थी रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत कुल विद्यार्थी १३०४९ जना रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयहरू १-१२ मा ४८६ जना शिक्षकहरू कार्यरत छन् । बालविकास शिक्षक ८४ जना र विद्यालय लेखापाल तथा कर्मचारीहरू ९८ जना रहेका छन् ।

जनगणना २०७८ अनुसार फिदिम नगरपालिकाको साक्षरता दर ८३.७ प्रतिशत रहेको छ । जसमध्ये पुरुष ८९.५ प्रतिशत र महिला ७८.२ प्रतिशत साक्षरता रहेका छन् । नगरपालिकालाई साक्षर घोषणा गरिएता पनि २०७८ को साक्षरताको नतिजा विश्लेषण गर्दा अझै पनि १५-५९ वर्ष उमेर समूहका २१.२ प्रतिशत जनसङ्ख्यालाई अनौपचारिक शिक्षा सञ्चालन गरी साक्षर बनाउनुपर्ने चुनौती रहेको छ । शैक्षिक अध्ययनको विषयको विश्लेषण गर्दा यहाँ उच्च शिक्षा पढ्नेमध्ये ११.८ प्रतिशत प्रविणता प्रमाणपत्र तह, स्तानक तहमा ३.३१ प्रतिशत र स्नातकोत्तर तह अध्ययन गर्ने १.२६ रहेका छन् । सबै भन्दा धेरै प्राथमिक तह पूरा गर्ने २७.२५ प्रतिशत र अन्य रहेका छन् । नगरपालिकाका साक्षरमध्ये धेरै जनसङ्ख्याले प्राथमिक तहमात्र अध्ययन गरेका छन् ।

भर्ना सम्बन्धी अवस्था:

इसिडिको कुल भर्नादर	छात्रा	९२.६
	छात्र	९२.९

	जम्मा	९२.८
इसिडिको खुद भर्ना दर	छात्रा	७५.०
	छात्र	७२.८
	जम्मा	७३.९
कुल प्रवेश दर कक्षा १	छात्रा	११०.९
	छात्र	१०८.८
	जम्मा	१०९.८
खुद प्रवेशदर कक्षा १	छात्रा	९६.१
	छात्र	९६.३
	जम्मा	९६.२
कुल भर्ना दर कक्षा १ बाट ५	छात्रा	१०८.८
	छात्र	१०६.५
	जम्मा	१०७.६
खुद भर्ना दर कक्षा १ बाट ५	छात्रा	९५.६
	छात्र	९५.५
	जम्मा	९५.६
कुल भर्नादर कक्षा ६ बाट ८	छात्रा	१३१.८
	छात्र	१२९.९
	जम्मा	१३०.८
खुद भर्नादर कक्षा ६ बाट ८	छात्रा	९४.७
	छात्र	९५.९
	जम्मा	९५.३
कुल भर्ना दर कक्षा १ बाट ८	छात्रा	११६.१
	छात्र	११४.३
	जम्मा	११५.२
खुद भर्ना दर कक्षा १ बाट ८	छात्रा	९५.४
	छात्र	९५.७
	जम्मा	९५.५
कुल भर्नादर कक्षा ९ बाट १०	छात्रा	९८.८
	छात्र	९४.५
	जम्मा	९६.६
खुद भर्नादर कक्षा ९ बाट १०	छात्रा	७९.६
	छात्र	६८.६
	जम्मा	७४.१
कुल भर्नादर कक्षा ११ बाट	छात्रा	६२.५

१२	छात्र	५४.६
	जम्मा	५८.५
खुद भर्नादर कक्षा ११ बाट १२	छात्रा	३३.७
	छात्र	३५.०
	जम्मा	३४.४
कुल भर्नादर कक्षा ९ बाट १२	छात्रा	८०.९
	छात्र	७४.७
	जम्मा	७७.८
खुद भर्नादर कक्षा ९ बाट १२	छात्रा	५७.०
	छात्र	५२.०
	जम्मा	५४.५
कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर	छात्रा	८७.३
	छात्र	८६.९
	जम्मा	८७.१

		दोहोच्याउने दर	छोड्ने दर	उत्तीर्ण दर
कक्षा १-५	छात्रा	६.३	१.९	८७.२
	छात्र	७.१	१.८	८५.९
	जम्मा	६.७	१.९	८६.५
कक्षा ६- ८	छात्रा	४.४	१.८	९०.०
	छात्र	५.१	२.४	८७.७
	जम्मा	४.७	२.१	८८.८
कक्षा ९- १०	छात्रा	२.५	१.६	९२.२
	छात्र	२.६	२.२	९१.८
	जम्मा	२.६	२.२	९२.०
कक्षा ११- १२	छात्रा	०.०	०.६	९५.८
	छात्र	०.०	०.२	९६.७
	जम्मा	०.०	०.४	९६.२

स्रोत: Flash Report २०८१: www.cehrd.gov.np

माथिको तालिका विश्लेषण गर्दा आधारभूत तहको कक्षा १-८ को कुल भर्ना दर ११५.२ र कक्षा ९-१२ हेर्दा ७७.८ देखिन्छ । यसरी हेर्दा सही उमेरमा बालबालिकाहरू भर्ना नहुने देखिएको छ किनकि नगरपालिकाको खुद भर्नादर कक्षा १-८ को ९५.५ प्रतिशत मात्रै रहेको छ । समयमा नै विद्यालय भर्ना गराउनु पर्ने पालिकाको प्रमुख काम र चुनौती रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर ९५.५ र माध्यमिक तहमा खुद भर्ना दर ७४.१ रहेको छ । यसरी हेर्दा अझै पनि आधारभूत तहमा ४.५ र माध्यमिक तहमा २५.९ प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालयबाहिर रहेका छन् । त्यसमा पनि छात्राको पहुँच छात्रभन्दा कम रहेको छ ।

यस पालिकाको शैक्षिक सत्र २०८० को समग्र सिकाइ उलब्धी ५५.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । कक्षा ८ मा ३.२ भन्दा माथिको GPA ल्याउने विद्यार्थी ६ प्रतिशत मात्र रहेको छ । २०८० सालको SEE मा सहभागी कुल ८७० विद्यार्थीमध्ये ३५३ जना ४०.६७ प्रतिशत उत्तीर्ण भएका थिए । ३.६१ माथिको GPA ल्याउने विद्यार्थी ८ जना मात्र रहेका थिए । यसैगरी २०८१ सालको SEE मा सहभागी कुल ७६४ विद्यार्थीमध्ये ४५४ जना ५९.४२ प्रतिशत उत्तीर्ण भएका थिए । सामुदायिक विद्यालयतर्फ ६६१ सहभागी मध्ये ३७१ जना ५६ प्रतिशत उत्तीर्ण भएका छन् । संस्थागत विद्यालयतर्फ १०३ सहभागी मध्ये ८३ जना ८०.५८ प्रतिशत उत्तीर्ण भएका छन् । यसरी समग्र नगरपालिकाको SEE को नतिजा सुधारोन्मुख देखिन्छ ।

१.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरूको विश्लेषण

मूलतः शिक्षा क्षेत्रको अवस्थालाई नियाल्दा फिदिम नगरपालिकामा पनि सबल र दुर्बल पक्ष रहेका छन् । विद्यालय शिक्षाको सर्वसुलभता, उपयुक्त पूर्वाधारको विकाससहित गुणस्तरको सुनिश्चितता, सार्वजनिक शिक्षाप्रतिको आकर्षण, विद्यार्थी अनुपातमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण, विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधार सहितको आकर्षक वातावरण विकास, बालमैत्री एवं प्रविधिमा आधारित बनाउनु, विद्यालयबाहिर रहेका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गराउनु, कक्षा छोड्ने दर शून्यमा झार्नु, शिक्षा क्षेत्रमा सुशासन र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्नु, शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम/गोष्ठीको व्यवस्था गर्नु, सम्पूर्ण सामुदायिक विद्यालयहरूमा नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु, स्थानीय विषयका पाठ्यपुस्तकको निर्माण तथा वितरण, सूचना सञ्चार प्रविधिले ल्याएका विविध अवसरको सदुपयोग गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू रहेका छन् ।

१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण

नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा रहेका सबल पक्ष, सुधारात्मक पक्ष, अवसर तथा चुनौती:

सबल पक्ष	अवसरहरू
<ul style="list-style-type: none"> प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरू स्थापना तथा सञ्चालन भइरहेका बालबालिकाहरूका लागि दिवाखाजा र बालिकाको लागि स्यानिटरी प्याडको व्यवस्था हुनु, खुद भर्नादर र सिकाइ उपलब्धि सन्तोषजनक हुनु, विद्यालयहरूमा आइसिटी, डिजिटल उपकरणहरू जडान हुनु, शिक्षकको पेशागत विकासको लागि तालिमका कार्यक्रम निरन्तर गरिनु, विद्यालय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरिनु, स्रोत विद्यालयको अवधारणाअनुसार अन्य विद्यालयको संस्थागत विकास 	<ul style="list-style-type: none"> उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूको विद्यालयमा पहुँच हुनु, शिक्षामा लगानी गर्न निजी क्षेत्रहरूको आकर्षण बढ्नु, प्रारम्भिक कक्षा सिकाइलाई जोड दिनु, शिक्षा दिनुपर्ने कुरामा अभिभावकहरू सचेत हुनु, वैकल्पिक शिक्षा, खुल्ला तथा अनौपचारिक शिक्षा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्र व्यवस्थित हुनु शिक्षा पालिकाको प्राथमिकतामा हुनु, स्थानीय युवालाई रोजगारी सिर्जना गर्नु ।

सुधारात्मक पाटो	समस्या तथा चुनौती
<ul style="list-style-type: none"> • प्रारम्भिक कक्षा १-५ लाई प्राथमिकतामा राख्नु, • प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन गर्नु • प्रारम्भिक कक्षा १-५ का शिक्षकहरूलाई पर्याप्त तालिम दिनु । • तालिम प्राप्त शिक्षकहरूले विद्यालयमा प्रभावकारीरूपमा ज्ञान हस्तान्तरण • विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री, खेलकुद लगायत आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरू • विद्यालयका भौतिक संरचनाहरू बालमैत्री, अपागतामैत्री, लैंगिकमैत्री • बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बन 	<ul style="list-style-type: none"> • शिक्षालाई गुणस्तरीय र व्यवहारिक बनाउनु साथै सामुदायिक विद्यालयको शिक्षाप्रतिको आकर्षण अभिवृद्धि गर्नु । • विद्यालयहरूमा आइसिटीलगायत भौतिक पूर्वाधारको पर्याप्त व्यवस्थापन गर्नु • सिकाइ आपूर्ण तथा द्रुत सिकाइ योजना कार्यान्वयनका लागि भौगोलिक तथा प्राविधिक समस्या • आवासीय विद्यालय सञ्चालन • प्रारम्भिक कक्षा १, ३ वा ५ लाई प्राथमिकतामा राखी बालविकास देखि कक्षा ३ सम्म छापामय बनाउनु • भर्ना भएका विद्यार्थी टिकाई राख्नु • तहगत, विषयगत, क्षेत्रगत रूपमा सबै विद्यालयमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु । • शिक्षण सिकाइ, मुल्यांकन तथा सुपरिवेक्षण साथै पृष्ठपोषण प्रक्रिया सुधार गर्नु । • समयानुकूल प्रविधिमैत्री शैक्षिक व्यवस्थापन गर्नु । • अभिभावक शिक्षामा वृद्धि गर्नु ।

१.४ अवसरहरू

विविध चुनौतीहरू बिच शिक्षा क्षेत्रको परिवर्तन गर्नका निम्ति थुप्रै अवसरहरू रहेका छन् । तमाम चुनौतीका बाबजुद विद्यालय शिक्षाको सुदृढीकरणका लागि थुप्रै अवसर विद्यमान रहेका छन् । शैक्षिक क्षेत्रमा फिदिम नगरपालिकाको लगानी बढ्दै गएको छ । शिक्षा क्षेत्रलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी विविध कार्यक्रमहरू समेत लागु गरेको छ । तीनवटै सरकारको साझा अधिकार क्षेत्रको रूपमा शिक्षा रहेकोले आपसी साझेदारीमा लगानी अभिवृद्धि गर्न सकिने अवस्था छ ।

नगरपालिकामा USAID Early Grade Learning, रातो बङ्गला स्कुल, HPF, Karuna Foundation आदि संघसंस्थाका कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा छन् । यसले शैक्षिक सूचकाङ्कहरूको प्रगति सकारात्मक दिशातिर उन्मुख छ । दीगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सहकार्य तथा प्रतिवद्धता भएका छन् । सार्वजनिक शिक्षाको विकास तथा गुणस्तर सुधारका लागि सकारात्मक जनमत रहेको छ । नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको सुधारका लागि आवश्यक नीति, नियम निर्माण तथा बजेटको व्यवस्थापन गर्दै आएको छ । शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक व्यवस्थापन तथा तालिमको व्यवस्था गरिँदै आएको छ । शिक्षक पेसागत विकासका लागि पालिकास्तरमा विज्ञ समूह गठन गरिएको छ ।

विद्यालय स्तरमा शिक्षक सिकाइ समूह निर्माण, शिक्षकको पेसागत सहयोगका लागि शिक्षक Mentoring and Coaching को व्यवस्था गरी Menti शिक्षकहरूलाई पेसागत सहयोग प्रदान र विद्यालयमा इन्टरनेट सेवा विस्तार गरिएको छ । प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइका लागि आवश्यक स्रोत साधन सहित दक्ष शिक्षकको व्यवस्थापन, दातृ

निकायहरूको साझेदारी, समन्वय र सहकार्य रहेको, अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन हुनु तथा विशेष कक्षा (बहिरा आवासीय, दृष्टि विहीन तथा सुस्त मनस्थिति) सञ्चालन भएको छ ।

परिच्छेद २ : लक्ष्य निर्धारण

२.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माणका आधार

नेपालको संविधानले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । संविधानले आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसको शिक्षा निःशुल्क पाउने हकको व्यवस्था गरेको छ । अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने र प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक उल्लेख गरेको छ । त्यसका लागि विद्यालय वा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हकको समेत व्यवस्था गरेको छ । शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सिपमूलक तथा रोजगारमूलक बनाउँदै शिक्षामा सबै क्षेत्रबाट लगानी अभिवृद्धि गरी अगाडि बढ्नु आजको टङ्कारो आवश्यकता हो । संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत शिक्षाको हक, बालबालिकाको हकलगायत राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व, राज्य संरचना र राज्य शक्तिको बाँडफाँट सम्बन्धी धारा ५७ को उपधारा ४ बमोजिम स्थानीय तहको अधिकार अनुसूची र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (ज) मा उल्लिखित प्राप्त अधिकारलाई समेत आधार मानी स्थानीय तहको शिक्षालाई योजनाबद्ध ढङ्गले अगाडि बढाई स्थानीय आवश्यकतालाई पूरा गर्न सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्न र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गुणस्तरीय जनशक्ति उत्पादनका लागि Scaffolding को भूमिका निर्वाह गर्न सकोस् भन्ने आशयले सबैको राय तथा सुझाव लिई फिदिम नगरपालिका द्वारा १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना (सन् २०२५-२०३४) तयार गरिएको छ ।

विश्वको बदलिदो परिवेशअनुसार नेपालले राष्ट्रिय स्तरमा बनाएका योजनाहरू र गरेका प्रतिबद्धता पूरा गर्नको लागि शिक्षा विकास गुरुयोजनाले महत्त्वपूर्ण मार्ग निर्देश गर्ने भएकोले यो योजना निर्माण गरिएको छ । यस क्रममा नगरशिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, शिक्षक, कर्मचारी, विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरू, बालकलवलगायत सबैसँग औपचारिक तथा अनौपचारिक रूपमा छलफल र अन्तरक्रिया गरी महत्त्वपूर्ण राय सुझाव लिई योजना तर्जुमा गरिएको छ । स्थानीय तहमा उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय तहबाट नै विकेन्द्रीकरणको मर्म अनुरूप Bottom up Planning Approach का आधारमा विद्यालय सुधार योजना लगायत अन्य प्रक्रियाका माध्यमबाट शिक्षा विकासको गुरु योजना निर्माण गर्न वाञ्छनीय भएकोले यो योजना तयार पारिएको हो ।

विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजनाका आधारमा अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा र सर्वसुलभ साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइमा नेपालले वि.सं. २०८७ (सन् २०३०) सम्ममा प्राप्त गर्ने उपलब्धिहरूलाई समेट्ने गरी यस परिच्छेदमा योजनाको दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्यहरू, रणनीतिहरू तथा प्रमुख उपलब्धिका सूचक प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.२ दूरदृष्टि

“ फिदिम नगरपालिकाको अपेक्षा, समतामूलक र गुणस्तरीय शिक्षा”

२.३ लक्ष्य

सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्दै शिक्षामा समतामूलक वातावरण निर्माण गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने ।

२.४ उद्देश्य

- प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तहसम्मको शिक्षामा अपाङ्गता भएका, अभिभावकत्व विहीनलगायत सबै प्रकृतिका बालबालिकाको पहुँच पुऱ्याउनु,
- गुणस्तरीय सिकाइका लागि प्रविधिसहितको बिपद्/जोखिम, प्रतिरोधी भौतिक तथा मनोवैज्ञानिक वातावरण निर्माण गरी प्राविधिक, व्यावसायिक तथा प्रविधिमैत्री मध्यम स्तरको जनशक्ति तयार गर्नु,
- विद्यालय शिक्षाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु,
- शिक्षकहरूको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,
- विद्यालय व्यवस्थापनमा सुशासन कायम गर्नु,
- अनौपचारिक शिक्षा, जीवनोपयोगी शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू विस्तार गर्नु,
- बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासका लागि खेलकुद प्रवर्धन गर्नु,
- विद्यालय शिक्षामा बाल संरक्षण सुनिश्चित गर्नु,

२.५ रणनीति

- “नगरप्रमुखसँग बालबालिका” कार्यक्रममार्फत विभिन्न कारणले विद्यालय भर्ना नभएका बालबालिकाको अवस्था पहिचान र कारण पत्ता लगाइ विद्यालयमा ल्याउने,
- पालिकाभित्र रहेका विद्यालयहरूको नक्साङ्कन तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- अभिभावकहरूको सहभागिता एवं क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र स्रोत विद्यालयहरू परिचालन गर्ने,
- बाल, अपाङ्गता तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने,
- एक विद्यालय एक कम्प्युटर ल्याब र अनिवार्य कम्प्युटर शिक्षाको व्यवस्था गर्ने,
- डिजिटल कक्षा र ई-लर्निङ प्लेटफर्म विकास गर्न प्रविधि कम्पनीहरूसँग साझेदारी गर्ने ।
- विद्यालयहरूमा इन्टरनेट जडान, कम्प्युटर ल्याब र स्मार्ट बोर्ड जडान गर्न प्रविधि कम्पनीहरूसँग सहकार्य गर्ने ।
- विद्यमान संरचनाहरूको लेखाजोखा गरी बिपद् जोखिम प्रतिरोधी संरचना निर्माण गर्ने,
- शिक्षा क्षेत्रको बिपद् प्रतिरोधी पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना निर्माण गर्ने,
- शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने,
- नतिजाको विश्लेषण गरी विद्यमान सिकाइ अवस्थाको पहिचान गर्ने,
- योजनाबद्ध सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियालाई लागु गर्ने,
- शिक्षकहरूको क्षमता विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालयमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता, सहभागिता, समावेशिता, विधिको शासन, उत्तरदायित्व र प्रभावकारिता सहितको व्यवस्थापन गर्ने,

- सार्वजनिक-निजी साझेदारी शिक्षा मार्फत विद्यार्थीहरूलाई इन्टर्नसीप र रोजगारीका अवसर प्रदान गर्न निजी कम्पनीहरूसँग सम्झौता गर्ने ।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको क्षमता विकास गरी परिचालन गर्ने,
- स्थानीय स्रोत साधनको प्रयोग गरी सिप विकास तथा आय-आर्जनसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गर्ने,
- विपन्न परिवारका बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाइराख्न निःशुल्क खाजा, यातायात र छात्रावास सुविधाका लागि निजी प्रायोजन (Sponsorship) जुटाउने।
- अतिरिक्त/सह-क्रियाकलापसहित खेलकुदका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- खेलकुद शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- बाल संरक्षण नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने,

२.६ कार्यनीति

- नगरभित्र रहेका स्रोत विद्यालयहरूको अगुवाइमा सबै सरोकारवालाको सहभागितामा विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिने छ ।
- विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिका भएको समुदायमा "नगर प्रमुखसँग बालबालिका प्रोत्साहन" कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- नगर शिक्षा समिति/प्राविधिक टोलिमार्फत भूगोल र आवश्यकताअनुरूप स्थलगत अनुगमन गरी प्राप्त प्रतिवेदनका आधारमा विद्यालय स्थापना, कक्षा थप र समायोजन गरिने छ ।
- विद्यालयमा उपयुक्त भौतिक व्यवस्थापन गरिने छ ।
- सामुदायिक विद्यालयहरूमा कक्षाकोठा, पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, र शौचालय निर्माण गर्न निजी क्षेत्रसँग निर्माण, सञ्चालन र हस्तान्तरण (BOT) मोडलमा सम्झौता गरिने छ ।
- दरबन्दी मिलान तथा आवश्यक दरबन्दी सिर्जना गरी शिक्षक र कर्मचारी व्यवस्थापन गरिने छ ।
- अभिभावक आचार संहिता निर्माण गरी लागु गरिने छ ।
- क्षमता विकाससहितको अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गरिने छ ।
- शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकबिचको अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- अभिभावक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- शैक्षिक सत्रको सुरुमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र स्रोत विद्यालयबिच समन्वय गरी भर्ना अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्रोत विद्यालयहरूको अगुवाइमा भर्ना अवस्थाको विश्लेषण सहित शतप्रतिशत भर्ना सुनिश्चित गरिने छ ।
- शौचालय, खानेपानी, फर्निचर, कक्षाकोठा, खेलमैदान, पुस्तकालय आदिको समुचित व्यवस्थापन गरिने छ ।
- शिक्षण सिकाइ सामग्री र क्रियाकलापलाई सिकाइ मैत्री बनाइने छ ।

- विद्यालयको तह तथा विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा विद्युतीय उपकरण रहने गरी विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याबको व्यवस्था गरिने छ ।
- कम्प्युटर शिक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- कम्प्युटर ल्याब को प्रयोग गरी सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धित विषयहरू शिक्षण गराइने छ ।
- विद्यालयको माग र आवश्यकताका आधारमा प्राविधिकमार्फत लेखाजोखा गरिने छ ।
- आवश्यकताका आधारमा पूराना संरचनाहरूको सवलिकरण गरिने छ ।
- नयाँ संरचनाहरू बिपद् जोखिम प्रतिरोधी बनाइने छ ।
- विद्यालय तथा पालिका स्तरमा शिक्षा क्षेत्रको बिपद् प्रतिरोधी पूर्व तयारी प्रतिकार्य योजना निर्माण गरिने छ ।
- सप्ताहव्यापी शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापन अभियान सञ्चालन गरिने छ ।
- शैक्षिक सामग्रीको निर्माणसम्बन्धी तालिम/कार्यशाला सञ्चालन गरिने छ ।
- विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री निर्माण, सङ्कलन, खरिद तथा व्यवस्थापन गरिने छ ।
- पालिका स्तरमा शैक्षिक सामग्रीको प्रतियोगितात्मक प्रदर्शनी गरिने छ ।
- शैक्षिक सत्र सुरु हुनु अगावै शैक्षिक क्यालेन्डर निर्माण गरी लागु गरिने छ ।
- विद्यालय स्तरमा शैक्षिक सत्रको शुरूमै शैक्षणिक योजना निर्माण गरी लागु गरिने छ ।
- सिकाइ सुधारका लागि "पढ्नका लागि सिक्ने र सिक्नका लागि पढ्ने" धारणालाई मूर्त रूप दिन सहजीकरण प्रक्रिया अपनाइने छ ।
- विद्यालयहरूमा सञ्चालन हुने आवधिक परीक्षाको नतिजापश्चात् विषयगत सिकाइ अवस्थाको विश्लेषण गरिने छ ।
- नतिजाको आधारमा शैक्षणिक सुधारका थप योजना बनाइ लागु गरिने छ ।
- आवश्यकताका आधारमा विद्यालयहरूमा विषयगत समूह/सञ्जाल निर्माण गरी छलफल गरिने छ ।
- शिक्षकको पेशागत विकास तथा सहयोगका लागि तालिम सञ्चालन गरिने छ ।
- शिक्षकहरूलाई आधुनिक शिक्षण विधि (STEM, मिश्रित शिक्षण) मा तालिम प्रदान गर्न निजी शैक्षिक संस्थाहरूसँग तालिम प्याकेज विकास गरिने छ ।
- विद्यालयको सामाजिक परीक्षणसहित लेखा व्यवस्थापन चुस्त दुरुस्त राखिने छ ।
- परीक्षा प्रणाली र नतिजा व्यवस्थापनलाई अद्यावधिक र प्रभावकारी बनाइने छ ।
- शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकको त्रिपक्षीय समन्वयलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- साझेदारी योजनाको स्वामित्व बढाउन अभिभावक र समुदायसँग नियमित छलफल र जागरूकता कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- विद्यालयका समग्र गतिविधिमा समतामूलक र लैङ्गिक रूपमा सहभागिता गराइने छ ।

- सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक र प्रशासनिक व्यवस्थापन सुधार गर्न निजी क्षेत्रसँग प्रबन्ध साझेदारी लागू गर्ने ।
- ऐन, कानून तथा नियमावलीहरूको पालना गरी सम्पूर्ण क्रियाकलाप कार्यान्वयन गरिने छ ।
- व्यवस्थापन प्रणालीको प्रभावकारिता वृद्धि गर्न समन्वय, सहकार्य र सह-अस्तित्व कायम गरिने छ ।
- नियमित अनुगमन तथा बैठक गरी लेखाजोखा गरिने छ ।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका बमोजिम परिचालन तथा क्षमता विकास गरिने छ ।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र स्रोत विद्यालयबिच समन्वय कायम गरिने छ ।
- स्थानीय स्रोत साधन तथा प्रविधिको प्रयोग गरी सिप विकास सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिने छ ।
- स्थानीय बजारको माग (जस्तै: कृषि, पर्यटन, हस्तकला) मा आधारित छोटो अवधिका व्यवसायिक कोर्स सञ्चालन गर्न निजी उद्योगहरूसँग संयुक्त लगानी गर्ने ।
- विद्यार्थीहरूलाई इन्टर्नशिप र रोजगारी अवसर प्रदान गर्न निजी कम्पनीहरूसँग समझदारीपत्र (MoU) गरिने छ ।
- “विद्यार्थी पढ्दै कमाउँदै” नगर उपप्रमुख कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- वडाले समन्वय गरी सामुदायिक सिकाइ केन्द्र तथा स्रोत विद्यालयको अगुवाइमा अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- स्थानीय बुद्धिजीवि, सेवा निवृत्त शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको सहभागितामा चेतनामूलक सामग्रीहरू निर्माण गरी प्रकाशन तथा प्रसारण गरिने छ ।
- विद्यालयमा अतिरिक्त/सह-क्रियाकलाप नियमित रूपमा सञ्चालन गरिने छ ।
- विद्यालय हाताभित्रको वातावरण स्वच्छ राख्दै हरित विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- तोकिएका प्रतियोगितात्मक खेलहरूको नियमित अभ्यास विद्यालयमा गरिने छ ।
- “एक विद्यालय एक खेलकुद संयोजक” को व्यवस्था गरिने छ ।
- तोकिएका खेल सञ्चालनार्थ नगरपालिकाबाट स्रोत प्रशिक्षक/शिक्षक तयार गरिने छ ।
- आवश्यकताका आधारमा प्रशिक्षकबाट प्रशिक्षण गरिने छ ।
- बाल संरक्षण सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

२.७ अपेक्षित उपलब्धि

फिदिम नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना २०८२-२०९१ (सन् २०२५-२०३४) को कार्यान्वयन भईसकेपछि शिक्षा क्षेत्रमा तपसिल बमोजिमको उपलब्धि हुने प्राप्त गर्न सकिन्छ :

- प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तहसम्मको शिक्षामा अपाङ्गता भएका, अभिभावकत्व विहीनलगायत सबै प्रकृतिका बालबालिकाको पहुँच पुगेको हुने छ ।

- गुणस्तरीय सिकाइका लागि प्रविधिसहितको बिपद्/जोखिम प्रतिरोधी भौतिक तथा मनोवैज्ञानिक वातावरण निर्माण गरी प्राविधिक, व्यावसायिक तथा प्रविधिमैत्री निम्न स्तरको जनशक्ति तयार हुने छ ।
- विद्यालय शिक्षाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार हुने छ ।
- शिक्षकहरूको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने छ ।
- विद्यालय व्यवस्थापनमा सुशासन अभिवृद्धि भएको हुने छ ।
- अनौपचारिक शिक्षा, जीवनोपयोगी शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू विस्तार भएका हुने छन् ।
- बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासका लागि खेलकुद प्रवर्धन हुने छ ।
- विद्यालय शिक्षामा बाल संरक्षण सुनिश्चित भएको हुने छ ।

२.८ मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

फिदिम नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना २०८२-२०९१ (सन् २०२५-२०३४) का मुख्य कार्य सम्पादन सूचक तथा परिमाणात्मक लक्ष्य:

तालिका २.१ मुख्य कार्य सम्पादन (सूचक तथा लक्ष्य)

प्रमुख कार्य सम्पादन सूचक			लक्ष्य		सूचक को स्रोत	
क्रस	तह	सूचकाङ्क	आधार वर्ष	२०८५		२०९०
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कुल भर्ना दर (%)	९२.८	९७	१००	इमिस
१.२		प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा खुद भर्ना दर (%)	९३.९	९५	९९	विद्यालय सबै
१.३		न्यूनतम योग्यता पूरा भएका सहजकर्ताको प्रतिशत	९६	९८	१००	
१.४		आधारभूत तालिम प्राप्त सहजकर्ताको प्रतिशत	९०	९५	१००	
१.५		प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका (%)	७६.३	८०	८५	इमिस/विद्यालय सबै
२	आधारभूत तह	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेश दर (%)	९६.२	९८.	१००	
२.१		कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका	१०९.८	१०५	१००	

	बालबालिकाको कुल प्रवेश दर (%)			
२.२	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (%)	९५.६	९८	१००
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कुल भर्ना दर (%)	१०७.६	१०४	१००
२.४	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा खुद भर्ना दर (%)	९५.३	९७.३	१००
२.५	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा कुल भर्ना दर (%)	१३०.८	१२५	१२०
२.६	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (%)	९५.५	९८	१००
२.७	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कुल भर्ना दर (%)	११५.२	११३	११०
२.८	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर (%)	८७.१	९०	९५
२.९	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर (%)	८८.८	९०	९२
२.१०	विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिका (%) कक्षा १-५	४.४	२	०
२.११	विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिका (%) कक्षा १-८	४.५	३	१
२.१२	कक्षा ३ को सिकाइ उपलब्धि दर (नेपाली)	६०.१२	६५	७०
२.१३	कक्षा ३ को सिकाइ उपलब्धि दर (गणित)	५९.६१	६५	७०
२.१४	कक्षा ३ को सिकाइ उपलब्धि दर (मेरो सेरोफेरो)	६०.६०	६५	७०
२.१५	कक्षा ३ को सिकाइ उपलब्धि दर (अंग्रेजी)	६०.९३	६५	७०

२.१६		कक्षा ५ को सिकाइ उपलब्धि दर (नेपाली)	२.८७			
२.१७		कक्षा ५ को सिकाइ उपलब्धि दर (गणित)	२.७०			
२.१८		कक्षा ५ को सिकाइ उपलब्धि दर (विज्ञान तथा प्रविधि)	२.७४			
२.१९		कक्षा ८ को सिकाइ उपलब्धि दर (नेपाली)	२.४५			
२.२०		कक्षा ८ को सिकाइ उपलब्धि दर (गणित)	२.३३			
२.२१		कक्षा ८ को सिकाइ उपलब्धि दर (विज्ञान तथा प्रविधि)	२.४०			
२.२२		आधारभूत तह (कक्षा १-८) को महिला शिक्षकको प्रतिशत	६०	६०	६०	
३.१	माध्यमिक तह	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (%)	५४.५	६०	६५	
३.२		माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कुल भर्ना दर (%)	७७.८	८०	८५	
३.३		कक्षा ९-१२ को कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक	०.९२	०.५०	०	
३.४		माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) को महिला शिक्षकको प्रतिशत	७	७	७	
३.५		सामुदायिक विद्यालय कक्षा १० को सिकाइ उपलब्धि दर	५६.९८	६०	६५	
३.६		संस्थागत विद्यालय कक्षा १० को सिकाइ उपलब्धि दर	८०.९८	८५	९०	
४		जीवनपर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा	साक्षरता दर (१५ वर्षमाथि)	८३.८	८७	९५
४.१						

५	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा (कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि-डिप्लोमा वा सो सरह) उत्तीर्ण जनशक्ति (वार्षिक रूपमा)	३५	५०	७०	विद्यालय सबै
५.१	सुशासन तथा व्यवस्थापन	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:१८	१:२५	१:३५	शिक्षा शाखा/ इमिस
५.२		आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:२७	१:३५	१:३५	
५.३		आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:२०	१:३०	१:३५	
५.४		माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी-शिक्षक प्रतिशत (सामुदायिक विद्यालय)	१:२३	१:३०	१:३५	
५.५		माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:४३	१:३५	१:३५	
६	PMEC पूरा गरेका विद्यालयको प्रतिशत	बालविकास	१६	३२	५०	विद्यालय सबै
६.१		आधारभूत	१०	२०	३०	
६.२		माध्यमिक	२०	१०	२०	
७	बजेट प्रतिशत	स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट (%)	२.५७%	५%	१०%	स्थानीय तह
Socure: Census 2078, Flash Report 2080/81, CEHRD and IEMIS 2081-82						

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षाका उपक्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा

३.१.१ परिचय

विद्यालय जाने उमेर पूर्वका बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गर्ने तथा आधारभूत शिक्षाका लागि तयार हुन प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाले सहयोग गर्दछ। सर्वाङ्गीण विकासअन्तर्गत बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक, सामाजिक, संवेगात्मक, नैतिक तथा सिर्जनात्मक विकास पर्दछन्। कुनै एक पक्षको विकास कमजोर हुँदा व्यक्तिको व्यक्तित्व विकासमा बाधा पर्न सक्ने भएकाले बालबालिकाका उल्लिखित सबै पक्षको विकासमा ध्यान दिनु आवश्यक छ। त्यसैले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमले बालबालिकालाई लेखपढ गराउने वा अक्षर तथा अङ्क चिनाउने कार्यमा जोड दिनेभन्दा पनि उनीहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गर्नुका साथै आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउन सहयोग गर्नुपर्छ।

चार वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाका लागि एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिन्छ। निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ तथा सोही योजनामा समेत सोही व्यवस्था भएको छ। यो शिक्षा योजनामा पनि १० वर्षे कार्यक्रम समावेश गरिएको छ। सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, स्थानीय सरकार, समुदाय, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूको सहयोगले यस पालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम विस्तार गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका छ। यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु पर्दछ। रातो बङ्गला स्कुलसँग साझेदारी गरिएको कार्यक्रम पनि यस नगरपालिकाका १४ वटा बालविकास केन्द्रमा सञ्चालित छन्। यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर फिदिम नगरपालिकाले निर्माण गरेको यो शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने प्रयास स्वरूप कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

फिदिम नगरपालिकामा ७६ वटा सरकारी अनुदान र ८ वटा नगरको अनुदान तथा विद्यालयको आन्तरिक स्रोतबाट समेत गरी ८४ वटा बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका साथै ८४ जना बालविकास शिक्षक सेवारत छन्। भौतिक रूपमा हेर्दा प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड निर्देशिका २०६७ (पहिलो संशोधन २०७५) अनुसार यस पालिकाअन्तर्गत सञ्चालित बालविकास केन्द्रको न्यूनतम मापदण्ड मात्र पुगेको देखिन्छ। प्रायः बालविकास केन्द्रहरू बाल, अपाङ्गता तथा लैङ्गिक मैत्री बन्न सकेका छैनन्। एकातिर सहजकर्ताका लागि उत्प्रेरणा र मनोबल बढाउन सकिएको छैन भने अर्कातिर उनीहरूका लागि पर्याप्त सघन तथा पुनर्ताजगी तालिम प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिएको छैन। यस नगरपालिकामा रहेका १४ वटा बालविकासमा रातो बङ्गला स्कुलसँगको साझेदारीमा बाल "सार्थक सिकाइ" नामक कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ। एकातर्फ स्थापना भएका बालविकास केन्द्रहरूको संस्थागत विकासका साथै थप व्यवस्थापन गर्न जरुरी छ भने अर्कोतर्फ नयाँ स्थापना हुने बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना लगायत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै जानु जरुरी छ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको वर्तमान अवस्था:

तह	विद्यार्थी विवरण	
बालविकास	छात्रा	११४४
	छात्र	१११८
	जम्मा	२३२५

३.१.३ अवसर र चुनौती

अवसर

- बालविकास केन्द्रहरू विद्यार्थी सङ्ख्या र पहुँचअनुसार पर्याप्त रहनु,
- बालविकास केन्द्रका प्रायः शिक्षकहरू क्षमता विकास तालिम प्राप्त हुनु,
- रातो बङ्गला स्कुलसँगको साझेदारीमा सञ्चालित सार्थक बाल सिकाइ कार्यक्रम १४ वटा विद्यालयमा सञ्चालन हुनु,
- बालविकास केन्द्रमा दिवा खाजाको व्यवस्था हुनु,
- अधिकांश बालविकास केन्द्रहरू विद्यालयको निगरानीमा रहनु,
- बालविकास केन्द्रप्रति अभिभावकहरूको आकर्षण बढ्नु ।

चुनौती:

- भौतिक तथा वातावरणीय पूर्वाधारको पर्याप्त व्यवस्थापन गर्नु,
- पाठ्यक्रमको अपेक्षा र अभिभावकको चाहनाबिच तालमेल मिलाउनु,
- बालमैत्री कक्षाकोठा तथा शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्नु,
- बालविकास केन्द्रप्रति अभिभावकको अपनत्व कायम गर्नु,
- विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु,
- शिक्षक तालिमलाई बालविकास र सिकाइमा जोड्नु,

३.१.४ उद्देश्य

- चार वर्ष उमेर पूरा गरेका बालबालिकाको सर्वपक्षीय विकासमा पहुँच बढाउनु ।
- प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना गराउनु ।
  - दक्ष जनशक्तिसहित आधारभूत सेवा सुविधायुक्त वातावरण (शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण र संरक्षण) सुनिश्चित गर्नु ।
- विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूलाई अवसर प्रदान गर्नु ।

३.१.५ रणनीति

प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छः

- बालबालिकाको पहिचान गरिने छ ।
- भर्ना अभियान सञ्चालन गरिने छ ।

- अभिभावकहरूको भूमिका वृद्धि गरिनेछ ।
- बालबालिकालाई नियमित उपस्थित गराइने छ ।
- सिकाइ क्रियाकलापलाई बालमैत्री बनाइने छ ।
- जीवनोपयोगी सिपसँग सिकाइलाई जोडिने छ ।
- शिक्षकलाई तालिम, अन्तर विद्यालय भ्रमण र सामग्री व्यवस्थापन गरिने छ ।
- आवधिक स्वास्थ्य परीक्षण तथा पोषणयुक्त दिवाखाजाको प्रबन्ध गरिने छ ।
- भयरहित वातावरण सिर्जना गरिने छ ।
- विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूको प्रारम्भिक पहिचान गरिने छ ।
- छात्रवृत्तिलगायतका सेवा सुविधालाई निरन्तरता दिइने छ ।

३.१.६ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजाहरू

उपलब्धि

सेवाक्षेत्र भित्रका सबै बालबालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको गुणस्तरीय अवसर सुनिश्चित भएको हुने छ ।

नतिजा

- चार वर्ष उमेर पूरा गरेका बालबालिकाको सर्वपक्षीय विकासमा पहुँच पुगेको हुने छ ।
- बालबालिकाहरू प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना भएका हुने छन् ।
- दक्ष जनशक्तिसहित आधारभूत सेवा सुविधायुक्त वातावरण (शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण र संरक्षण) सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूले अवसर प्राप्त गरेका हुने छन् ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल हुने मुख्य नतिजा:

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कुल भर्ना दर (%)	९२.८	९२.८	९४	९६	९८	१००
२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा खुद भर्ना दर (%)	९३.९	९३.९	९५	९६	९७	९८
३	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका (%)	७६.३	८०	८५	८७	९०	९३

४	न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका बालविकास केन्द्रको सङ्ख्या	१४	१४	४४	५०	६०	७०
५	सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा न्यूनतम योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक	२०	२०	४०	५६	७०	८४
६	सहजकर्ताहरूसँग समीक्षा तथा वार्षिक Refresher बैठक	०	०	१	१	१	१
७							

३.१.७ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	सघन भर्ना अभियान सञ्चालन	समय	१	१	१	१	१	५	१०	शै. स.को सुरुमा
२	समुदाय, बस्ती, बालबालिकाको सङ्ख्या र बालविकास केन्द्रको दूरीलाई आधार मानी बालविकास केन्द्र सङ्ख्या विस्तार र समायोजन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	अघिल्लो शै. स.को अन्त्यमा अध्ययन गरी आवश्यकताका आधारमा शै. स. को सुरुमा गर्ने
३	बच्चासँग आमा कार्यक्रम (तालिमसहित आमाबाट सहयोग)	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	आवश्यकता हेरी
४	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	शै. स. सुरुमा
५	अति विपन्न तथा पिछडिएको वर्गका बालबालिकाहरूका लागि शैक्षिक सामग्रीहरूको सहयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	शै. स. को सुरुमा
६	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्डको प्रबोधीकरण	सङ्ख्या	०	४२	४२	०	०	८४	८४	सरोकारवालाहरूलाई

७	साझेदार संस्थाको खोजी र सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
८	रातो बङ्गला स्कुलसँगको साझेदारीमा सञ्चालित कार्यक्रमको निरन्तरता र विस्तार	सङ्ख्या	१४	१४	१४	१४	१४	७०	८४	
९	बालविकास शिक्षकको पारिश्रमिकमा अभिभावकबाट थप प्रोत्साहन (इच्छा हुनेले दिने)	पटक		१			१	२	४	
१०	बालविकास शिक्षकका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
११	वडागत रूपमा बालविकास केन्द्रलाई नमुनाको केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने	वडागत	०	३	६	९	११	१४	१४	प्रत्येक वडामा ११ वटा विकास गर्ने
१२	बालविकासको पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण र सिकाइ सहजीकरण	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	८४	८४	
१३	शैक्षिक सामग्रीहरूको विकास, वितरण तथा व्यवस्थापन (सिकाइको क्षेत्रगत/कुना रूपमा)	सङ्ख्या	२	५	५	१०	१०	३२	८४	हाल १६ वटा केन्द्रमा व्यवस्थापन रहेको
१४	अभिभावक शिक्षा (शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण र संरक्षण)	पटक	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००	प्रत्येक विद्यालयमा महिनाको अन्तिम शुक्रबार
१५	बालविकास शिक्षकहरूसँग समीक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	वर्षको १ पटक
१६	निश्चित आधारमा बालविकास शिक्षक र बालविकास सम्मान सूचकको उत्कृष्ट	जना सङ्ख्या	१-१	१-१	१-१	१-१	१-१	५-५	१०-१०	वार्षिक रूपमा

१७	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण (नजिकको स्वास्थ्य चौकी/स्वास्थ्यकर्मीबाट)	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
१८	मन्तेश्वरी पद्धतिमा आधारित तालिम	सङ्ख्या	०	२०	२४	२४	०	८४	८४	१६ जना तालिम प्राप्त रहेका
१९	बालबालिकाहरूको अपाङ्गता तथा कार्यगत सीमितता पहिचानका लागि तालिम	पटक	१	१	१			३	६	शिक्षक / कर्मचारी

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

मानव जीवनयापनका लागि चाहिने आधारभूत सिप र ज्ञान आर्जन गरी घरपरिवार तथा समुदायमा आफ्ना कुरा अभिव्यक्त गर्न र समाजमा घुलमिल भई जीवनयापन गर्न सहज बनाउने शिक्षा नै आधारभूत शिक्षा हो । नेपालको विद्यालय शिक्षा आधारभूत र माध्यमिक गरी दुई तहको रहेको छ । एक वर्ष अवधिको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षापछि कक्षा १ देखि ८ सम्म तीन तह (कक्षा १-३, कक्षा ४-५ र कक्षा ६-८) गरी आठ वर्ष सम्मको आधारभूत शिक्षा सञ्चालनमा छ ।

अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन २०७५ ले आधारभूत तहको शिक्षा प्रदान गर्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकार हुने र आधारभूत शिक्षाका लागि सबै बालबालिकालाई विद्यालय पठाउनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुने उल्लेख भएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ को (ज) मा आधारभूत तथा माध्यमिक तहका २३ वटा अधिकार स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने कुरा उल्लेख छ । विशेषगरी प्रारम्भिक कक्षा (कक्षा १ देखि ३) सम्मका बालबालिकाको तथा सिकाइको दृष्टिकोणले अझै महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

फिदिम नगरपालिकाभित्र सञ्चालित सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा आधारभूत तहअन्तर्गत कक्षा १ देखि ८ सम्म सञ्चालित विद्यालय ९४ वटा रहेका छन् जसमा सामुदायिक विद्यालयहरू ७४ वटा रहेका छन् । कक्षा १ देखि ३ सम्म सञ्चालित १५ वटा, कक्षा १ देखि ५ सम्म २७ वटा, कक्षा १ देखि ८ सम्म १२ वटा, कक्षा १ देखि १० सम्म १३ वटा, कक्षा १ देखि १२ सम्म ७ वटा, गरी जम्मा ७४ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । आधारभूत तहका विद्यालयहरूमध्ये ५ वटा विद्यालयहरूमा विद्यार्थी नभएका कारण शैक्षिक कार्यक्रम स्थगित गरिएको छ । यस पालिकामा आधारभूत तह मात्र सञ्चालित सामुदायिक विद्यालय ५४ वटा रहेका छन् ।

सामुदायिक विद्यालय आधारभूत तहका विद्यार्थीहरू:

कक्षा	छात्रा	छात्र	जम्मा
कक्षा १-५	२५९९	२७४५	५३४४

कक्षा ६-८	१४१७	१५१६	२९३३
कक्षा १-८	४०१६	४२६१	८२७७

(स्रोत: इमिस तथा फिदिम नगरपालिकाको शिक्षा पार्थीचित्र २०८२)

३.२.३ चुनौती तथा अवसरहरू

चुनौती:

- निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
- सिकाइको गुणस्तर अभिवृद्धि गरी विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउनु,
- विद्यालयको प्रशासनिक, भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई अपाङ्गता, बाल तथा छात्रामैत्री बनाउनु,
- विद्यालय व्यवस्थापन तथा जनसहभागितामा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघसंस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको दक्षतामा वृद्धि गरी शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्नु,
- खुद भर्ना दर शतप्रतिशत पुऱ्याउने, कक्षा दोहोऱ्याउने र छोड्ने दरमा कमी ल्याउनु,
- शिक्षकहरूको विषयगत र कक्षागत दरबन्दीको व्यवस्था मिलाउनु,
- आवश्यकताअनुसार सह तथा अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन गर्नु,
- शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीबिच नियमित अन्तरक्रिया तथा समन्वय गर्नु,
- आधारभूत तह कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षालाई व्यवस्थित गर्नु,
- नगरभित्रका अन्तर विद्यालय स्तरीय आधारभूत तहका विविध सहक्रियाकलाप गराउनु ।

अवसर:

- स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास र कार्यान्वयनको चरणमा हुनु,
- निःशुल्क रूपमा पाठ्यपुस्तक उपलब्ध हुनु,
- दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनु,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार हुँदै जानु,
- शिक्षण सिकाइमा प्रयोग गरिने स्रोत तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुनु,
- विद्यार्थी अभिलेखीकरण इमिसमार्फत गरिनु,
- भौतिक पूर्वाधारको अवस्था सन्तोषजनक हुनु,
- अभिभावकहरूमा सचेतना विकास हुँदै जानु,
- सरोकारवाला निकायको संलग्नता वृद्धि हुँदै जानु,
- अपाङ्गता तथा विशेष अवस्थाका बालबालिका लक्षित कार्यक्रम सञ्चालनमा हुनु,
- सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनु ।

३.२.४ उद्देश्य

- आधारभूत शिक्षा उमेरका बालबालिकाको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु ।
- भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु ।
- बालबालिकाहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल हुने अवस्था सुनिश्चित गर्नु ।
- बालबालिकाहरूमा व्यवहार कुशल सिप अभिवृद्धि गर्नु ।
- आधारभूत तह पूरा गर्ने अवसर सुनिश्चित गर्नु ।
- आधारभूत खेल र सहक्रियाकलापको सिप विकास गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षाको प्रशासन तथा व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउनु ।

३.२.५ रणनीति

- भर्ना अभियान सञ्चालन गरिने छ ।
- अभिभावकहरूको भूमिका वृद्धि गर्न अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गरिने छ ।
- सीमान्तकृत बालबालिकाहरूको पहुँच सुनिश्चित गरिने छ ।
- पोषणयुक्त दिवाखाजासहित विद्यार्थी प्रोत्साहन गरिने छ ।
- विद्यालय परिसरलाई सुरक्षित र भयरहित बनाइने छ ।
- अपाङ्गता, लैङ्गिक तथा बालमैत्री वातावरण व्यवस्थापन गरिने छ ।
- शिक्षण सिकाइको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरिने छ ।
- विद्यार्थी नियमितता र सक्रियता कायम गर्न सरोकारवालाहरूको भूमिका बढाइने छ ।
- "कमजोर विद्यार्थीको घरमा प्रध्यानाध्यापक" कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।
- आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- सिकाइ सञ्जालमा जोड दिइने छ ।
- श्रमप्रति आस्थावान, नैतिक मूल्य र सामाजिक दायित्वप्रति सचेत बनाइने छ ।
- खेलका सिपहरूको विकासमा जोड दिइने छ ।
- शारीरिक, बौद्धिक, सामाजिक तथा संवेगात्मक विकासका लागि सहक्रियाकलाप गराइने छ ।
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणलाई नियमित र प्रभावकारी बनाइने छ ।
- अभिलेख व्यवस्थापनलाई डिजिटलतर्फ समेत रुपान्तरण गरिने छ ।
- शैक्षिक सरोकारका निकायहरूबिचको अन्तर्सम्बन्धलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- स्तरीय परीक्षा प्रणालीको विकास गरिने छ ।
- प्राकृतिक प्रकोप तथा विशेष परिस्थितिको सिकाइ क्षति आपूरण गरिने छ ।

३.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

उपलब्धि

- सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहमा गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- आधारभूत तहको कुल तथा खुद भर्नादर शतप्रतिशत पुगेको हुने छ ।
- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भई गुणस्तरीय जनशक्तीको रूपमा माध्यमिक शिक्षामा शतप्रतिशत प्रवेश हुने छ ।

नतिजा:

- आधारभूत शिक्षा उमेरका बालबालिकाको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित भएको हुने छ ।
- बालबालिकाहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल भएको हुने छ ।
- बालबालिकाहरूमा व्यवहारकुशल सिप अभिवृद्धि भएको हुने छ ।
- आधारभूत तह पूरा गर्ने अवसर सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- आधारभूत खेल र सहक्रियाकलापको सिप विकास हुने छ ।
- विद्यालय शिक्षाको प्रशासन तथा व्यवस्थापनमा सुधार आएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल हुने मुख्य नतिजा:

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	कक्षा १ का बालबालिकाको खुद प्रवेशदर (%)	९६.२	९७	९८	९९	१००	१००
२	कक्षा १ का बालबालिकाको कुल प्रवेश दर (%)	१०९.८	१०८	१०६	१०४	१०२	१००
३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (%)	९५.६	९६	९७	९८	९९	१००
४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कुल भर्ना दर (%)	१०७.६	१०६	१०५	१०४	१०२	१००

५	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा खुद भर्ना दर (%)	९५.३	९६	९७	९८	९९	१००
६	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा कुल भर्ना दर (%)	१३०.८	१२८	१२७	१२५	१२०	११०
७	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (%)	९५.५	९६	९७	९८	९९	१००
८	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कुल भर्ना दर (%)	११५.२	११४	११३	११०	१०८	१०५
९	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५)मा विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत	४.४	४	३	२	१	०
१०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा प्रमाणीकरण तालिम प्राप्त शिक्षकको सङ्ख्या	५०	६०	७०	८०	९०	१००
११	न्यूनतम सिकाइ सबलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabling Conditions) पूरा गरेका आधारभूत तहका विद्यालयको सङ्ख्या	५	५	५	५	५	५
११	प्रविधिमैत्री पूर्वाधारको विकास भएका विद्यालय	८	१२	१७	२०	२५	१-८ चलेका विद्यालय मात्र
१२	लेखा तथा जिन्सी व्यवस्थापन अभिलेखीकरण व्यवस्थित भएका	७	२०	३५	४५	५५	

	विद्यालय सङ्ख्या							
१३	जिम्मेवारी बाँडफाट भएका विद्यालय सङ्ख्या	२५	३५	४५	५५			आर्थिक, प्रशासनिक

प्रमुख क्रियापलाप तथा लक्ष्यहरू

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	सघन भर्ना कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	शिक्षक दरबन्दी मिलान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	शै. वर्षको सुरुमा
४	स्वयंसेवक शिक्षकको व्यवस्था	सङ्ख्या	आवश्यकता हेरी							
५	अभिभावक भेला/शिक्षा सञ्चालन	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
६	अति विपन्न तथा पछाडिएका वर्गका बालबालिकाहरूको लागि शैक्षिक सामग्री सहयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, घेराबारा, खाजा घर)	सङ्ख्या	-	५	१०	५	५	२५	५०	प्राविधिकको प्रतिवेदनअनुसार
८	सिकाइको न्यूनतम वातावरण निर्माणका लागि विद्यालय सुधार योजनामा आधारित विद्यालय सहयोग कार्यक्रम	सङ्ख्या	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	
९	शैक्षिक सामग्रीको विकास वितरण तथा व्यवस्थापन	सङ्ख्या	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	

१०	छापामय कक्षाकोठा व्यवस्थापन	सङ्ख्या	५	१०	१०	१०	१०	४५	५५	
११	शिक्षकको क्षमता विकास तालिम सञ्चालन (कक्षा १-३, ४-५, ६-८)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१२	नयाँ पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रबोधीकरण कार्यक्रम र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको विकास र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
१४	सिकाइका लागि उपचारात्मक तथा सुधारात्मक कक्षा सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	२	२	
१५	विद्यालय र स्रोतकेन्द्रमा सिकाइ मेला तथा प्रतियोगिता सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१	२	
१६	विद्यालय स्तरीय तथा पालिका स्तरीय पढाइ प्रतियोगिता पढाइ उत्सवसहित शैक्षिक प्रदर्शनी मेला सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१	२	
१७	एक वडा एक नमुना आधारभूत विद्यालय निर्माण कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	१	१	१	४	१०	
१८	उत्कृष्ट शिक्षक, कर्मचारी, विद्यार्थी तथा अभिभावक छनोट गरी सम्मान कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१९	शैक्षिक सुशासन तथा सिकाइ उपलब्धि वृद्धिका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	पालिका तथा विद्यालय
२०	शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताउने समयको पूर्ण	विद्यालय	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	

	कार्यान्वयनमा सहयोग									
२१	स्रोतकेन्द्र स्तरीय घुम्ती प्र.अ./शिक्षक (विषयगत) बैठक	पटक	२	२	२	२	२	२	२	प्र.अ. अन्तर स्रोत केन्द्र
२२	कक्षा १-३ का शिक्षकहरूको घुम्ती बैठक तथा विद्यालयमा मासिक छलफल तथा अन्तरक्रिया	सङ्ख्या	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	
२३	कक्षा ५ सम्म पोषण र सुरक्षित दिवा खाजा कार्यक्रमको व्यवस्थापन	विद्यालय	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	सबै विद्यालय
२४	बाबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
२५	शिक्षकलाई तालिम प्रदान गरी बालबालिकाको अपाङ्गता प्रारम्भिक पहिचान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२६	छात्राहरूलाई सेनिटरी प्याडको खरिद र वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२७	प्रोत्साहन स्वरूप प्र.अ. भत्ता	मासिक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
२८	विद्यालयमा प्रतियोगितात्मक सहक्रियाकलाप तथा खेलकुद सञ्चालन	पटक	६	६	६	६	६	६	६	विधागत
२९	स्रोत र नगर स्तरीय प्रतियोगितात्मक सहक्रियाकलाप तथा खेलकुद सञ्चालन	पटक	२-१	२-१	२-१	२-१	२-१	२-१	२-१	
३०	जिन्सी तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम, सार्वजनिक सुनुवाई, शैक्षणिक योजना निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	विद्यालय, स्रोत केन्द्र तथा पालिका स्तरीय

	कार्यशाला, SIP निर्माण तथा सामाजिक परीक्षण									
३१	वातावरणीय सरसफाइ तथा हरित विद्यालय, बाल क्लब परिचालन	सङ्ख्या	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	
३२	"कमजोर विद्यार्थीको घरमा प्रध्यानाध्यापक" कार्यक्रम संचालन	संख्या	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहको शिक्षा पूर्ण रूपमा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ मा पनि प्रत्येक नागरिकलाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने पूर्ण दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरिएको छ । संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको छ साथै संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको साझा अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको छ । संविधानका उल्लिखित प्रावधानहरूले आम नागरिकका लागि गुणस्तरीय र निःशुल्क शिक्षा सुनिश्चित गर्ने एकल तथा साझा अधिकारका रूपमा तिनै तहका सरकारलाई जिम्मेवार बनाउने स्पष्ट दिशानिर्देश छ । शिक्षा ऐन २०२८ ले कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा लिएको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाअन्तर्गत रही सबै बालबालिकाले कक्षा १-८ सम्मको गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गरिसकेपछि उनीहरूको रुचि, आवश्यकता र क्षमताका आधारमा माध्यमिक तहमा परम्परागत, प्राविधिक तथा साधारण धारको शिक्षा छनोट गर्ने अवसर प्रदान गर्छ ।

माध्यमिक तहको शिक्षालाई व्यावसायिक, गुणस्तरीय, रोजगारमूलक, सिपमूलक, जीवनोपयोगी तथा उत्पादनमूलक बनाउनु पर्छ । आधारभूत तहमा प्राप्त गरेको भाषिक तथा गणितीय सिपको उपयोग गरी आफ्नो रुचि, आवश्यकता, क्षमता तथा दक्षताका आधारमा सिकारूले अध्ययनको अवसर प्राप्त गर्छ । हाल फिदिम नगरपालिकामा माध्यमिक तहमा साधारण तथा प्राविधिक धारका शैक्षिक कार्यक्रमसमेत सञ्चालनमा छन् । नगरपालिकाले माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त, सिपमूलक, रोजगारमूलक, निःशुल्क, बालमैत्री, प्रविधिमैत्री, समतामूलक र समावेशी गराउने लक्ष्य लिएको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

संघीय संरचनाअनुरूप संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट शिक्षाको व्यवस्थापन गर्ने कार्य भए पनि माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा मूलतः स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको र सोहीअनुसार शिक्षाका संरचनाहरू बन्ने क्रममा छन् । प्रत्येक स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापनका लागि शिक्षा शाखा स्थापना गरी सोही शाखाबाट शिक्षासँग सम्बन्धित सेवा प्रवाह भइरहेको छ । फिदिम नगरपालिकाले हाल आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र रहेका माध्यमिक तहका विद्यालयहरूमा गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता अभिवृद्धिका लागि इन्टरनेटको पहुँच, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) विस्तार, सेवा प्रवेश तालिम, पुनर्ताजगी तालिम, लेखा व्यवस्थापन, EMIS अद्यावधिक तालिम र कम्प्यूटर तथा विज्ञान प्रयोगशालाको स्थापनामा जोड दिइएको छ । बालविकास केन्द्रको भौतिक तथा शैक्षिक अवस्था सुदृढीकरण, विद्यालयको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण र शैक्षिक

सहयोगको जिम्मा स्थानीय तहलाई दिए पनि विद्यालय सङ्ख्या बढी रहेका र शाखामा कार्यरत कर्मचारी दरबन्दी २ जना मात्रै रहेकाले प्रशासनिक कार्य बोझका कारण योजनाअनुरूप शिक्षकको पेशागत सहयोग अपेक्षित हुन सकेको छैन । फिदिम नगरपालिकाको माध्यमिक तहको शैक्षिक अवस्था :

क्र.स.	विद्यालय	सञ्चालित कक्षा	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा
१	माध्यमिक	ECD - १०	१३	५	१८
२	माध्यमिक	ECD - १२	७	०	७
३	माध्यमिक	११-१२	०	१	१
४	प्राविधिक	९-१२	१	०	१
५	खुला	९-१०	१	०	१
६	नमुना विद्यालय	ECD - १२	१	०	१

(स्रोत: फिदिम नगरपालिका शिक्षा शाखा २०८२)

३.३.३ अवसर र चुनौती

विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउन आवश्यक छ । माध्यमिक तहमा विद्यालय छोड्ने र दोहोर्‍याउने दर कम गर्नु अति जरुरी छ । पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयनका लागि यस तहमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूको क्षमता वृद्धि गर्नु अति आवश्यक छ । शिक्षण विधि सुधारका लागि सम्पूर्ण शिक्षकहरूलाई प्रविधिसँग जोड्नु अति आवश्यक छ । संविधानले माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क भनी उल्लेख गरेतापनि यस तहको शिक्षा पूर्ण रूपमा निःशुल्क गर्न सकेको छैन । शिक्षक तथा कर्मचारीका लागि तालिम तथा अध्ययन भ्रमण र प्र.अ.का लागि नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिमहरू पर्याप्त रूपमा सञ्चालन हुन सकेको छैन । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन प्रणालीलाई लागु गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । प्रधानाध्यापकहरूको नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिमहरू सञ्चालन गर्नु अति आवश्यक छ । माध्यमिक तहमा विषयगत शिक्षक दरबन्दी कम रहेकाले विद्यालयहरूले निजि स्रोतबाट शिक्षक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने बाध्यता छ ।

अवसर:

- निःशुल्क रूपमा पाठ्यपुस्तक (प्राविधिक धार ९-१२ र ११-१२ का ऐच्छिक विषयबाहेक) उपलब्ध हुनु,
- दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनु,
- शिक्षण सिकाइ तथा कार्यालय व्यवस्थापनमा सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार हुनु,
- शिक्षण सिकाइमा प्रयोग गरिने स्रोत तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुनु,
- विद्यार्थी अभिलेखीकरण इमिसमार्फत गरिनु,
- भौतिक पूर्वाधारको अवस्था सन्तोषजनक हुनु,
- अभिभावकहरू सचेत हुँदै जानु,
- सरोकारवाला निकायहरूको संलग्नता वृद्धि हुँदै जानु,
- अपाङ्गता तथा विशेष अवस्थाका बालबालिका लक्षित कार्यक्रम बढ्दै जानु,

- सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनु,
- विद्यालयको स्वामित्वमा जमिन हुनु,
- खेल मैदानको व्यवस्था हुनु,
- सबै विद्यालयमा पुस्तकालय तथा प्रयोगशालाको व्यवस्था हुनु,
- छात्राहरूलाई निःशुल्क स्यानिटरी प्याडको व्यवस्था हुनु,
- उपचारात्मक शिक्षणको व्यवस्थापनमा स्थानीय निकाय र अन्य सरोकारवालाहरूको संलग्नता हुनु,
- नगर स्वयंसेवक शिक्षकको व्यवस्था हुनु,
- सहकार्यकलापका कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनु,
- बालक्लब, जुरेस/युरेस, स्काउट, टिन्स क्लब लगायतका नेतृत्वदायी संस्थाहरू हुनु,
- विद्यालय नर्स कार्यक्रमको सुरुवात हुनु,
- विद्यालयमा पिउने तातोपानीको व्यवस्था हुनु ।

चुनौती :

- माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क र पहुँच योग्य बनाई कार्यान्वयन गर्न,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई व्यवस्थित बनाई विस्तार गर्न,
- विद्यार्थीको सिकाइ गुणस्तर सुधार गरी उपलब्धिमा सुधार ल्याउन,
- विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री बनाउन,
- शिक्षकको कार्यसम्पादन पारदर्शी, नतिजामा आधारित मापनयोग्य बनाई व्यवस्थित गर्न,
- शिक्षालाई समावेशी र समतामूलक बनाउन,
- विषयगत दरबन्दीको व्यवस्था गरी विद्यालयसहित जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न,
- प्रकोप, महामारीलगायत सङ्कटजन्य परिस्थितिमा बैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइलाई निरन्तरता दिन,
- विविध कारणले विद्यालय छोड्ने बालबालिकाको सिकाइलाई निरन्तरता दिन,
- कक्षा १० उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीको कक्षा ११ मा भर्ना र टिकाउदर कायम गर्न,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्न,
- शिक्षकको पेशागत दक्षता समयानुकूल अद्यावधिक गर्न,
- बालबालिकाहरूमा हराउदै गएको पठन / अध्ययन संस्कृतिलाई पुनर्स्थापित गर्न,
- शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको मनोबल उच्च राखी पेशागत जवाफदेहितामा वृद्धि गर्न,
- अभिभावकहरूमा विद्यालय तथा आफ्ना बालबालिकाहरूको बहुपक्षीय सिकाइ संलग्नताप्रति चासो बढाउन,
- खानेपानी, शौचालय र चमेनागृहको व्यवस्थापन गर्न,
- औषधीसहितको प्राथमिक उपचार बक्स व्यवस्थापन गर्न ।

३.३.४ उद्देश्यहरू:

- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।
- भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण सुधार गरी बालमैत्री, समावेशी, समतामूलक र सुरक्षित बनाउनु ।
- खुद भर्नादर र टिकाउ दर बढाउनु साथै कक्षा छोड्ने र दोहोर्न्याउने दर घटाउनु ।
- सिकाइलाई जीवनोपयोगी बनाउन प्राविधिक तथा व्यवहारकुशल सिप अभिवृद्धि गर्नु ।
- माध्यमिक तहको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्नु ।
- माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) पूरा गर्ने दर बढाउनु ।
- नवीनतम प्रविधिको प्रयोग वृद्धि गरी सिकाइमा प्रभावकारिता बढाउनु ।
- शिक्षक र कर्मचारीको सक्षमता विकास गर्नु ।
- विद्यालयमा अभिभावकको अपनत्व बोध गराउनु ।
- विद्यालय शिक्षाको प्रशासन तथा व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउनु ।

३.३.५ रणनीती

- विद्यार्थी भर्ना अभियान सञ्चालन गरिने छ ।
- अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।
- विद्यार्थी प्रोत्साहनका लागि साझेदार निकायको खोजी गरिनेछ ।
- सीमान्तकृत तथा पछाडि पारिएका बालबालिकालाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- विद्यालय परिसरलाई सुरक्षित र भयरहित बनाइने छ ।
- स्रोत पहिचान र व्यवस्थापन गरी भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरिने छ ।
- बालमैत्री वातावरण व्यवस्थापन गरिने छ ।
- दुर्व्यसनरहित वातावरण व्यवस्थापन गरिने छ ।
- विद्यार्थीको रुचिअनुसार खेलकुदलगायतका सहक्रियाकलाप सञ्चालन गरिने छ ।
- पर्याप्त शैक्षिक सामग्रीसहितको आकर्षक कक्षाकोठा व्यवस्थापन गरिने छ ।
- शैक्षिक परामर्शका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- उपचारात्मक शिक्षण सिकाइको व्यवस्था गरिने छ ।
- "कमजोर विद्यार्थीको घरमा प्रध्यानाध्यापक" कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।
- "उपमेयरसँग कमाउदै पढ्दै" कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- प्रयोगात्मक/परियोजना केन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिइनेछ ।
- विद्यार्थी उपस्थिति र सहभागितामा जोड दिइने छ ।
- सिकाइ उपलब्धि केन्द्रित अभ्यासमा जोड दिइने छ ।

- पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेअनुरूप शैक्षणिक कार्यहरू सञ्चालन गरिने छ ।
- स्तरीय परीक्षा प्रणालीको विकास गरिने छ ।
- माथिल्लो कक्षाहरूमा लघु अनुसन्धानात्मक कार्य सञ्चालन गरिने छ ।
- "एक विद्यालय एक कम्प्युटर ल्याब" कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- ICT प्रयोग दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- प्र.अ., शिक्षक तथा कर्मचारी प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छ ।
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणलाई नियमित र प्रभावकारी बनाइने छ ।
- अभिलेख व्यवस्थापनलाई डिजिटलतर्फ समेत रूपान्तरण गरिने छ ।
- शैक्षिक सरोकारका निकायहरूबिचको अन्तरसम्बन्धलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।

३.३.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

उपलब्धि

- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।
- बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय व्यावसायिक शिक्षामा पहुँचको अवसर सुनिश्चित हुने ।

नतिजा

- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण सुधार गरी बालमैत्री, समावेशी, समतामूलक र सुरक्षित बनाइने छ ।
- खुद भर्नादर र टिकाउ दर बढाउनु साथै कक्षा छोड्ने र दोहोर्न्याउने दर घटेको हुने छ ।
- सिकाइलाई जीवनोपयोगी बनाउन प्राविधिक तथा व्यवहारकुशल सिप अभिवृद्धि भएको हुने छ ।
- माध्यमिक तहको सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि भएको हुने छ ।
- कक्षा ९-१२ सम्मको तह पूरा गर्ने दर बढेको हुने छ ।
- नवीनतम् प्रविधिको प्रयोग वृद्धि गरी सिकाइमा प्रभावकारिता बढाइने छ ।
- शिक्षक/कर्मचारी सक्षमता विकास भएको हुने छ ।
- विद्यालयमा अभिभावकको अपनत्व बोध भएको हुने छ ।
- विद्यालय शिक्षाको प्रशासन तथा व्यवस्थापनमा सुधार आएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य:

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	विज्ञान विषय (कक्षा ११-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थी सङ्ख्या	९१	९३	९५	९७	९९	१००

२	न्यूनतम् सिकाइ सबलीकरण मापदण्ड (PMEC) पूरा गरेका माध्यमिक विद्यालय सङ्ख्या	५	१०	१५	१८	२०	२०
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (%)	५४.५	५५	५६	५७	५८	६०
४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कुल भर्ना दर (%)	७७.८	७९	८१	८३	८४	८५
५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) उत्तीर्ण दर	९२.०	९२.५	९३	९३.५	९४	९५
६	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) उत्तीर्ण दर	९६.२	९७	९८	९९	१००	
७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) छोड्ने प्रतिशत	२.२	२	१.५	१	०.५	०
८	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) छोड्ने प्रतिशत	०.४	०.४	०.२	०		
९	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) दोहोर्न्याउने	२.६	२.६	२	१.५	१	०
१०	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) दोहोर्न्याउने प्रतिशत	०.०	०	०			
११	माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेका	५	५	१०	१५	२०	
१२	माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक धार सञ्चालित विद्यालय	१	-	-	-	-	-
१३	विद्यालयहरूमा सुरक्षित (बाल तथा अपाङ्गमैत्री) भौतिक पूर्वाधार विकास	१	२	३	४	५	६
१४	बालबालिकाहरूको सिकाइप्रति सचेत अभिभावक (%)	७०	८०	९०	१००		
१५	विद्यालयको प्रशासनिक काम गर्ने गरी योग्यता र क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन	७	२०	३२	५०	६५	७९
१६	शिक्षण/सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा नविनतम	५०	६०	७०	८०	९०	१००

प्रविधिको उपलब्धता र प्रयोग (%)							
---------------------------------	--	--	--	--	--	--	--

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	शिक्षक दरबन्दी मिलान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	स्वयंसेवक शिक्षकको व्यवस्था	जना	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		आवश्यकता अनुसार थप
३	सघन भर्ना कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	अभिभावक शिक्षा सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
५	अति विपन्न तथा पछाडिएका वर्गका बालबालिकाका लागि शैक्षिक सामग्री सहयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, घेरबार, खाजा घर)	सङ्ख्या	४	४	४	४	४	२०	२०	
७	विद्यालय सुधार योजनामा आधारित विद्यालय सहयोग कार्यक्रम	सङ्ख्या	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	
८	शैक्षिक सामग्रीको विकास, प्रबन्ध, वितरण तथा व्यवस्थापन	सङ्ख्या	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	
९	पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला तथा आइसीटी ल्याबको थप व्यवस्थापन	सङ्ख्या	४	४	४	४	४	२०	२०	
१०	शिक्षकको क्षमता विकास तालिम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

११	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रबोधीकरण कार्यक्रम र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१२	सिकाइका लागि उपचारात्मक तथा सुधारात्मक कक्षा सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	नमुना माध्यमिक विद्यालय पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम र व्यवस्थापन	पटक	०	०	१	०	०	१	२	
१४	उत्कृष्ट विद्यालय, शिक्षक, कर्मचारी तथा अभिभावक छनोट गरी सम्मान कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१५	शैक्षिक सुशासन तथा सिकाइ उपलब्धि वृद्धिका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
१६	शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताउने समयको पूर्ण कार्यान्वयन	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१७	स्रोतकेन्द्र स्तरीय प्र.अ./ विषयगत शिक्षक घुम्ती बैठक	पटक	२	२	२	२	२	२	१०	२०
१८	बाबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	२	१०	२०
१९	शिक्षकलाई अपाङ्गता तथा कार्यगत सिमितता सम्बन्धी तालिम प्रदान र पहिचान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२०	सेनिटरी प्याडको खरिद र वितरण	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

२१	पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	मागमा आधारित
२२	नजिकको स्वास्थ्य चौकीबाट स्वास्थ्य परीक्षण तथा परामर्श कार्यक्रम	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
२३	बाल क्लव, स्काउट र रेडक्रस गठन साथै क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२४	शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूका लागि मनोपरामर्श तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२५	शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूका लागि उत्प्रेरणा कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२६	"कमजोर विद्यार्थीको घरमा प्रधानाध्यापक" कार्यक्रम संचालन	संख्या	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	

३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम

३.४.१ परिचय

प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा अपरिहार्य विषयको रूपमा रहेको छ । आम जनमानसमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा जोड दिनुपर्छ भन्ने अवधारणाको विकास भएको छ । प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सरकारले नै सञ्चालन गर्नुपर्ने र उत्पादित जनशक्तिलाई सरकारले नै रोजगारी दिनुपर्ने मान्यता छ । विद्यालय तहमा प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षामा जोड दिनु बढी उपयुक्त र सान्दर्भिक देखिन्छ । यही आवश्यकतालाई मध्यनजर गरेर नेपाल सरकारको निर्णय र स्वीकृति, ऐन, नियम तथा निर्देशिकाबमोजिम प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सामुदायिक विद्यालयहरूमा पनि सञ्चालन गर्ने अवधारणा अगाडि सारिएको छ ।

शिक्षा मन्त्रालय तथा शिक्षा विभागमार्फत सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा ९ बाट प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन गर्ने निर्णय वि.सं. २०६८ सालमा गरिएको थियो । सोही निर्णयानुसार २०७० सालदेखि कक्षा ९ मा प्राविधिक शिक्षाको पठनपाठन देशभरबाट छनोट गरी ९९ वटा विद्यालयहरूमा प्रारम्भ भयो । तत्पश्चात २०७२ सालदेखि ९३ वटा सामुदायिक विद्यालयहरूमा कक्षा ११ मा प्राविधिक शिक्षाको पठनपाठन सुरु भयो । रोजगारीको सुनिश्चितता प्रदान गर्न र शैक्षिक उत्पादनको गुणात्मकता वृद्धिका लागि सामुदायिक विद्यालयहरूमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन गर्नु अपरिहार्य छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

हरेक राष्ट्रको समृद्धिका लागि दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ । मुलुकको भौतिक, शैक्षिक, राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा औद्योगिक विकासका लागि योग्य र दक्ष जनशक्ति अपरिहार्य हुन्छ । फिदिम नगरपालिका अन्तर्गत श्री फिदिम माध्यमिक विद्यालय फिदिममा वि.स. २०७७ सालदेखि प्राविधिक धारको सिभिल इन्जिनियरिङ विषय सञ्चालन भइरहेको छ । त्यस बाहेक हालसम्म यस नगरपालिकाभित्र रहेका कुनै पनि विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारका कक्षाहरू सञ्चालित छैनन् । यसको मुख्य कारण सम्बन्धन प्राप्त गर्न कठिनाई, प्राविधिक दक्ष जनशक्तिको अभाव तथा व्यवस्थित र सुविधाजनक भौतिक व्यवस्थापनको समस्या रहेको देखिन्छ । तथापि विश्ववजारको माग र प्रतिस्पर्धात्मक युग भएको हुँदा सकेसम्म धेरै माध्यमिक विद्यालयहरूमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको शिक्षा पनि उपलब्ध गराउन अपरिहार्य रहेको छ ।

३.४.३ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा देखिएका चुनौतीहरू

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा धारको कक्षा सञ्चालन, सम्बन्धन र अनुमति लिन,
- भौतिक पूर्वाधार विकास गर्न,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको महत्त्वबोध गराउन,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा धारको सफल सञ्चालनका लागि आर्थिक व्यवस्थापन गर्न ।

३.४.४ उद्देश्यः

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा धार सञ्चालित शिक्षालयको संस्थागत विकास तथा सुदृढीकरण गर्नु ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा धारको पूर्वाधार विकास गरी सक्षम जनशक्तिको उत्पादन गर्नु ।
- प्राविधिक तथा रोजगारमूलक आत्मनिर्भर जनशक्ति निर्माण गर्नु ।

३.४.५ रणनीति

- उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने,
- कुनै एक सामुदायिक विद्यालयलाई IT Hub को रूपमा विकास गर्न सम्बन्धित निकायमा पहल गर्ने,
- स्नातक तहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित निकायमा पहल गर्ने,
- उत्पादित जनशक्तिको गुणस्तर कायम गर्न सिकाइलाई व्यवहारिक र परिमाणमुखी बनाई अनुगमन र मूल्याङ्कनका मापदण्डहरू प्रभावकारी बनाउने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालनार्थ आर्थिक स्रोत जुटाउने,
- प्राविधिक धारको पढाइलाई आय आर्जनसँग जोड्ने,
- प्राविधिक शिक्षाका लागि आवश्यक पर्ने सिकाइ सामग्रीहरूको विकास गरी वेबसाइटमा राख्ने ।

३.४.६ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू

उपलब्धि

- सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक पूर्वाधारसहितको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा अध्ययन गर्ने अवसर हुने ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाप्रति तल्ला कक्षाका विद्यार्थी र अभिभावकहरूमा समेत रुचि र आकर्षण पैदा भएको हुने ।
- रोजगारउन्मुख र आत्मनिर्भर जनशक्ति तयार भएको हुने ।

नतिजा

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा धार सञ्चालित शिक्षालयको संस्थागत विकास तथा सुदृढीकरण भएको हुने छ ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा धारको पूर्वाधार विकास गरी सक्षम जनशक्तिको उत्पादन भएको हुने छ ।
- प्राविधिक रोजगारमूलक तथा आत्मनिर्भर जनशक्ति निर्माण भएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	१	०	०	०	१	०
२	माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना भएका विद्यार्थी सङ्ख्या	९२	९४	९५	९६	९८	१००
३	सामुदायिक विद्यालयलाई IT Hub को रूपमा विकास	०	०	०	१	०	०
४	उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन	१	०	०	०	०	१

प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यार्थी र अभिभावक लक्षित प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षाप्रति सचेतना विस्तार कार्यक्रम	विद्यालय	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	
२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विकासका लागि प्रयोगशाला/सामग्री	विद्यालय	०	-	-	१	-	१	२	
३	IT Hub स्थापना गर्न सामुदायिक विद्यालयको सम्भाव्यता अध्ययन	विद्यालय	०	१	-	१	-	२	२	
४	IT Hub पूर्वाधार तयारी र स्थापना	विद्यालय	-	-	१	-	०	१	२	
५	प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारअन्तर्गत थप कार्यक्रम सञ्चालन गर्न संस्थागत विकास तथा सुदृढीकरण	विद्यालय	-	०	०	१	०	१	२	
६	प्राविधिक धारको प्रोत्साहनका लागि पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	विद्यालय	१	१	१	२	२	२	२	
७	कार्यरत शिक्षकहरूका लागि प्रविधिमैत्री तालिम कार्यक्रम	पटक/सङ्ख्या		१२			२०	३२	३२	
८	पालिकाभित्रका प्राविधिक धारबाट उत्पादित जनशक्तिलाई रोजगारी	सङ्ख्या	०	५	५	५	५	२०	२०	
९	स्नातक तहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा व्यवस्थापन	विद्यालय	०	०	०	०	१	१	१	
१०	प्राविधिक विषयमा स्नातक तहका कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	०	०	०	०	०	१	१	पहल गर्ने
११	साझेदार संस्थाहरूको खोजी र IT क्षेत्रमा लगानी गर्नकालागी साझेदारी	विद्यालय	०	०	१	१	१	३	६	HPF सँग समन्वय गर्ने

३.५ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ

३.५.१ परिचय

अनौपचारिक शिक्षा औपचारिक शिक्षाको जननी हो । विभिन्न माध्यम र किसिमले जीवनोपयोगी ज्ञान र सिप हासिल गरेर समाजमा आफ्नो उपस्थितिलाई सशक्त बनाउन अनौपचारिक तथा औपचारिक शिक्षाका माध्यमबाट ज्ञानार्जन गरिन्छ । समुदायमा बसेका विभिन्न व्यक्तिहरूमा रहेको अन्तर्निहित प्रतिभाको प्रस्फुटन गर्दै उनीहरूको जीवनस्तर उकास्न जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्न औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षामा राज्यले लगानी गरेको हुन्छ । औपचारिक शिक्षाको निश्चित समयवधिमा हासिल गरेका ज्ञान र सिपले मात्र मानव जीवनलाई सार्थक बनाउन सक्दैन । अनौपचारिक शिक्षाको दायरा र अपरिहार्यताका आधारमा यसको गरिमा बढाउन राज्यको लगानी तथा ध्यान पुग्न जरुरी छ । फिदिम नगरपालिकाले

विविध कारणले औपचारिक शिक्षाको मूल प्रवाहबाट वञ्चित भएका मानिसलाई अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर सिकाइलाई नगर शिक्षा योजना २०८१-२०९० मा प्राथमिकतामा राखेको छ ।

३.५.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले अनौपचारिक सिकाइको व्यवस्थापन अन्तर्गत संरचना, लगानी, अपनत्व जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । स्थानीय तहका सबै वडाहरूमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र खोल्ने सरकारको नीति भए पनि फिदिम नगरपालिकाका ४ वटा वडामा ६ वटा मात्रै सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन् । निरन्तर सिकाइका लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई जिम्मेवार बनाउने सरकारको नीति रहेको छ । यस नगरपालिकामा कक्षा ८ पास गरेर बिचैमा विद्यालय छोड्नेका लागि कक्षा १० को पढाइ पूरा गर्न एउटा खुल्ला विद्यालय फिदिम माध्यमिक विद्यालयमा सञ्चालनमा रहेको छ ।

३.५.३ अवसर तथा चुनौती

- छ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू सूचना केन्द्रको रूपमा स्थापना हुनु,
- वडा शिक्षा समिति गठन भई सक्रिय हुनु,
- साक्षरता, निरन्तर सिकाइ तथा आयमूलक सिपसँगै समय सापेक्ष कक्षाहरू सञ्चालन हुनु,
- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको सहज र सर्वसुलभ पहुँच वृद्धि गर्नु,
- पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा थप सिकाइ सामग्रीहरूको विकास गर्नु,
- साक्षर व्यक्तिहरूलाई निरन्तर शिक्षाको कार्यक्रम दिनु,
- साक्षरता कार्यक्रममा सहभागी भएका व्यक्तिहरूले सिकेका ज्ञान र सिपलाई रोजगारसँग जोड्नु,
- साक्षर भएकाहरूले निरन्तर सिपको प्रयोग र अभ्यास गर्नु,
- शैक्षिक सत्र पूरा नगरी बिचैमा छोड्ने र नियमित नहुने बालबालिकाको सङ्ख्या समेत क्रमशः बढ्नु ।

३.५.४ उद्देश्य

- निरक्षर व्यक्तिलाई साक्षर बनाउनु ।
- अनौपचारिक शिक्षालाई आयमूलक तथा सिप केन्द्रित बनाउनु ।
- विद्यालयबाहिर रहेका र बिचैमा विद्यालय छोड्ने बालबालिकालाई अनौपचारिक शिक्षामार्फत विद्यालय शिक्षाको मूल प्रवाहमा समाहित गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षाबाट वञ्चित रहेका र विशेष क्षमता भएका व्यक्तिको लागि व्यावहारिक तथा सिपमूलक शिक्षा प्रदान गर्नु ।
- औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाबिच अन्तर्सम्बन्ध स्थापना गर्नु,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्थापना विकास र विस्तार गर्नु ।

३.५.५ रणनीति

- निरक्षर व्यक्तिका लागि साक्षरता कक्षा सञ्चालन गर्ने ।
- अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षा सञ्चालन गर्न संघसंस्थाबिच समन्वय गर्ने ।
- अनौपचारिक शिक्षा अन्तर्गत आयमूलक तथा अल्पकालीन सिपप्रदायक तालिम सञ्चालन गर्ने ।
- स्थानीय परिवेश र आवश्यकताअनुसार आय आर्जनको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- सिप सिकेकाहरूलाई काम गर्न आर्थिक स्रोत जुटाउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- बिचमा विद्यालय छोड्ने दरमा न्यूनीकरण गर्ने ।
- महिला तथा पिछडिएका लक्षित समूहका प्रौढहरूलाई जीवनोपयोगी सिपको विकास गरी सिकाइमा निरन्तर सहयोग पुऱ्याउने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, नागरीक समाज, सञ्चार माध्यम तथा अभिभावकलगायत अन्य साझेदारहरू परिचालन गरी साक्षर कक्षा सञ्चालन गर्ने ।
- पठन संस्कृतिको विकासका लागि सामुदायिक अध्ययन केन्द्र, विद्युतीय पुस्तकालय तथा सामुदायिक वाचनालयको स्थापना, विस्तार तथा स्तरीकरण गरी सिकाइ स्रोत केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने ।
- मौलिक एवं परम्परागत ज्ञान सिपको पहिचान, संरक्षण, संवर्धन, आधुनिकीकरण एवं हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

३.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

- सम्पूर्ण औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित भएका नागरीकका लागि समयानुकूल निरन्तर, जीवनपर्यन्त, जीवनोपयोगी र सिपमूलक सिकाइको अवसर प्राप्त हुने ।
- १५ देखि २४ वर्षको साक्षरता १०० प्रतिशत पुगेको हुने ।
- विद्यार्थीले बिचमा विद्यालय छोड्ने दर शून्य प्रतिशत पुगेको हुने ।

नतिजा

- निरक्षर व्यक्ति साक्षर हुने छन् ।
- अनौपचारिक शिक्षा आयमूलक तथा सिप केन्द्रित बनाइने छ ।
- विद्यालयबाहिर रहेका र बिचमा विद्यालय छोड्ने बालबालिकालाई अनौपचारिक शिक्षामार्फत विद्यालय शिक्षाको मूल प्रवाहमा समाहित भएका हुनेछन् ।
- विद्यालय शिक्षाबाट वञ्चित रहेका र विशेष क्षमता भएका व्यक्तिको लागि व्यवहारिक तथा सिपमूलक शिक्षा प्रदान हुने छ ।
- औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाबिच अन्तरसम्बन्ध स्थापित हुने छ ।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्थापना, विकास तथा विस्तार भएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सिप (पन्ध्र वर्षभन्दा माथि) (%)	८३.६	८५	८८	९०	९२	९५
२	आधारभूत सुविधासम्पन्न सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सङ्ख्या	२	३	४	५	६	
४	सामुदायिक पुस्तकालयको सङ्ख्या	१	०	०	०	०	०

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्रस	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनोपयोगी सिकाइको अभिमुखीकरण	पटक	०	१	१	१	१	४	८	
२	साक्षरता र निरन्तर शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
३	विद्यालय शिक्षाभन्दा बाहिर रहेको समूहलाई वैकल्पिक शिक्षाको व्यवस्था	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको वार्षिक परीक्षण र समीक्षा कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	५	५		
५	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सहयोग	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र परिचालकको क्षमता विकास तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
७	माध्यमिक तहका विद्यार्थीलाई निरन्तर सिकाइ कार्यक्रममा परिचालन गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

८	प्रस्तावनाका आधारमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई साक्षरता र आयआर्जन कार्यक्रम	पटक	आवश्यकताअनुसार							
९	निरन्तर सिकाइका लागि सूचना प्रविधि सहितका सिकाइ केन्द्रको स्थापना	सङ्ख्या	२	१	१	१	१	६	६	

परिच्छेद ४ : अन्तर्सम्बन्धित क्षेत्रहरू

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

मानव जीवनमा आइपर्ने विभिन्न समस्याहरू समाधान गर्न चाहिने ज्ञान, सिप र क्षमता आर्जनको एउटा मार्गनिर्देश नै पाठ्यक्रम हो। मानव जीवनका व्यावहारिक समस्या समाधान हुनु नै राष्ट्र र समाजका समस्या समाधान हुनु हो। वास्तवमा पाठ्यक्रमले शैक्षिक तथा सामाजिक जीवनदर्शन, समकालीन समाजका वास्तविकताहरू, सिकाइ प्रक्रिया एवं विषयवस्तु तथा ज्ञानको प्रकृति समेतलाई विचार गरी बालकका सिकाइ सम्बन्धी आवश्यकताको निदान गर्ने योजना प्रस्तुत गरेको हुन्छ। पाठ्यक्रम विकास एउटा निरन्तर प्रक्रिया भएकोले समाज, राष्ट्र र व्यक्तिको आवश्यकता र चाहाना अनुरूप परिवर्तन भइरहन्छ। निर्धारित सिकाइ उपलब्धिहरू प्राप्तिका लागि विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न अनुभवहरू हासिल गराउन निश्चित दिशा दिने कार्यक्रम नै पाठ्यक्रम हो।

स्थानीय तहको नेतृत्व र सहभागिताका आधारमा स्थानीय तहमै प्राविधिक तथा आर्थिक स्रोत परिचालन गरी मातृभाषा तथा स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिमा आधारित विषयवस्तुको चयन, व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गरिनुलाई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षाका रूपमा लिइन्छ। पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा कुन कुन विषयवस्तु सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित नभई विद्यार्थीमा केकस्ता क्षमता विकास गराउने हो अर्थात् किन पढाउने, के कस्ता क्रियाकलापका माध्यमबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन सकिन्छ र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरि आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न के कसरी मूल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार हो।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

फिदिम नगरपालिकाले हालसम्म नेपाल सरकारबाट स्वीकृत गरिएको पाठ्यक्रम सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा लागु गर्दै आएको सर्वविदितै छ। शैक्षिक सत्र २०७९/८० देखि यस नगरपालिकाले आधारभूत तह कक्षा १-८ को स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम (हाम्रो फिदिम नगरपालिका) निर्माण गरी २०७९ मा कार्यान्वयन भएको छ भने २०८० देखि कक्षा १ र ८ को पाठ्यपुस्तक समेत निर्माण भई विद्यालय तहमा कार्यान्वयनमा आएको छ। यस शैक्षिक सत्र २०८१/८२ मा कक्षा २ देखि ७ को पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्ने तयारीमा रहेको छ। स्थानीय विषयले यस पालिकाको समग्रता झल्काउन मद्दत पुऱ्याई बालबालिकाहरूलाई आफ्नो परिवेश अनुकूलको विषयवस्तुमा सहज तरिकाले परिचित हुन सहयोग पुऱ्याउँछ। स्थानीय पाठ्यक्रममा विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी बनाउन कक्षा १-८ मा अन्तर्सम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको, व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सिपहरू समावेश हुने गरी सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने रणनीति लिइएको, आधारभूत तहमा स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सिप तथा ज्ञानमा आधारित बनाइएको छ। स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहले विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने र सबै कक्षाका विषयवस्तुलाई यथासम्भव

स्थानीय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराई सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । सिकाइमा प्रयोग गरिने माध्यम भाषाले सिकाइमा बाधा नपर्ने गरी आवश्यकताअनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा वा बहुभाषाको प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई जीवनोपयोगी तथा व्यवहार कुशल सिपका रूपमा एकीकृत गर्नुका साथै सिकाइको माध्यमका रूपमा प्रयोगलाई विस्तार गर्ने र विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने गरी प्रयोग गर्ने नीति लिएको छ । आधारभूत तह कक्षा १-३ मा कार्यसञ्चयिकामा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली नीति अपनाइएको छ भने आधारभूत तह कक्षा ४-८ मा ५० प्रतिशत निर्णयात्मक र ५० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन अपनाइएको छ । आधारभूत तहको कक्षा ४-८ लाई सिकाइको लागि मूल्याङ्कन प्रणाली अन्तर्गत निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको आधार बनाइएको छ । कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षा पालिका स्तरमा सञ्चालन गरिँदै आएको छ । कक्षा १० तथा १२ को अन्तिम परीक्षा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको निर्देशन अनुरूप हुने गरेको छ ।

४.१.३ अवसर तथा चुनौती

अवसर:

- प्रारम्भिक कक्षाहरूमा आवश्यकताअनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा र बहुभाषाको प्रयोग हुनु,
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा अद्यावधिक कार्यलाई अनुसन्धानमा आधारित बनाइनु,
- स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री विकासका लागि क्षमता विकास गरिनु,
- स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन हुनु,
- पठनसिप सम्बन्धी शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा सन्दर्भ सामग्रीहरूको विकास हुनु ।

चुनौती:

- सिकाइ सहजीकरण र मूल्याङ्कनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्न,
- अपाङ्गतामैत्री पाठ्यपुस्तक तथा कार्य पुस्तिकाको प्रयोग गर्न,
- शिक्षक निर्देशिकाको वितरण र पूर्ण रूपमा प्रयोग गर्न,
- पाठ्यक्रमद्वारा निर्दिष्ट मूल्याङ्कन प्रक्रिया प्रयोग गर्न ।

४.१.४. उद्देश्य

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग जोड्दै विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गर्नु ।
- स्थानीय पाठ्यक्रममार्फत सक्षम, सिर्जनशील तथा प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्नु ।
- आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको व्यवस्था गर्नु ।
- अपाङ्गतामैत्री सामग्रीको विकास एवं प्रबन्ध गर्नु ।

४.१.५. रणनीति

- पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण गरी शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकासमा सहयोग गर्ने ।
- अपाङ्गतामैत्री सामग्री निर्माण, खरिद र प्रयोगमा जोड दिने ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम/पाठ्यपुस्तक विकास तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई अद्यावधिक गर्ने ।
- स्थानीय विषयवस्तु सापेक्ष परियोजना कार्य मार्फत सिकाइमा जोड दिने ।
- निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन प्रणालीलाई कार्यान्वयन गर्ने ।

४.१.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

- स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सिपहरू समावेश हुने ।
- स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्पराको ज्ञान तथा सिप विकास हुने ।
- सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगार उन्मुख नागरिक तयार गर्ने ।
- आधारभूत तहमा स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण हुने ।
- राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रबोधीकरण भएको हुने ।
- अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक सहजीकरण सामग्रीको प्रबन्ध हुने ।
- पाठ्यक्रम निर्दिष्ट मूल्याङ्कन प्रक्रियाको प्रभावकारिता सुनिश्चित हुने ।

नतिजा

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने छ ।
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग जोड्दै विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरिने छ ।
- स्थानीय पाठ्यक्रममार्फत सक्षम, सिर्जनशील तथा स्थानीय परिवेशसँग परिचित नागरिक तयार भएको हुने छ ।
- आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको व्यवस्था भएको हुने छ ।
- अपाङ्गतामैत्री सामग्रीको विकास एवं प्रबन्ध भएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	एकीकृत पाठ्यक्रम लागुगरेका विद्यालय सङ्ख्या	७९	७९	७९	७९	७९	७९
२	परीक्षामा स्तरीकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	७९	७९	७९	७९	७९	७९
३	स्थानीय भाषामा कक्षा	१६	१६	१६	१६	१६	१६

	सञ्चालन गर्ने विद्यालय						
४	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९
५	बालमैत्री कक्षाकोठा व्यवस्थापन र सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	२०	२५	३०	३५	४०	५०
६	स्थानीय पाठ्यक्रम २०८० प्रारम्भिक बालविकास देखि कक्षा ८ सम्म कार्यान्वयन	७९	७९	७९	७९	७९	७९
७	आधारभूत तहमा अध्ययनरत सबै विद्यार्थीहरूको पहुँचमा स्थानीय पाठ्यक्रम सम्बद्ध पाठ्यसामग्री पुगेको	७९	७९	७९	७९	७९	७९
८	स्थानीय पाठ्यपुस्तक निर्माण तथा प्रबोधीकरण (सहभागी सङ्ख्या)	६०	१००	-	-	-	१००
९	पाठ्यक्रमद्वारा निर्दिष्ट मूल्याङ्कन प्रक्रियाको निरन्तर अनुगमन र मूल्याङ्कन (प्रतिशत)	५०	६०	७०	८०	९०	१००
१०	अपाङ्गतामैत्री सहजीकरण सामग्रीको विकास तथा खरिद	५०	६०	७०	८०	९०	१००

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष	भौतिक कैफियत
------	----------------------	------	---------------------	--------------

सं.			१	२	३	४	५	जम्मा	लक्ष्य १० वर्ष	
१	स्थानीय पाठ्यक्रमको आधारमा पाठ्यपुस्तक विकास	पटक	१	०	०	०	०	१	२	
२	स्थानीय पाठ्यपुस्तक वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी प्रबोधीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	थिमगत मूल्याङ्कन र आन्तरिक तथा बाह्य मूल्याङ्कन	विद्यालय	५०	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
५	पाठ्यक्रम तथा शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग	विद्यालय	०	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
६	सिकाइ उपलब्धि विश्लेषण र प्रतिवेदन तयार (विद्यालय तथा पालिका स्तरीय)	पटक	०	२	३	३	३	११	१५	
७	शिक्षण सुधार योजना तयार र कार्यान्वयन	विद्यालय	०	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
८	पाठ्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी समीक्षाको लागि स्रोतकेन्द्र स्तरीय शिक्षक बैठक सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
९	पालिका स्तरीय कक्षा ५ र ८ को वार्षिक परीक्षा सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	कक्षाकोठामा आधारित पढाइ तथा गणितीय सिप परीक्षण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
११	मूल्याङ्कन प्रक्रियाको अनुगमन तथा सहजीकरण	पटक	-	३	३	३	३	१५	३०	
१२	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, प्रविधिमा आधारित डिजिटल सामग्री विकास (Math, Science, English)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
१४	परीक्षा सञ्चालन	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	नियमानुसार
१५	शिक्षक पेसागत सहयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१६	मूल्याङ्कन प्रक्रिया अनुगमन, समीक्षा र प्रतिवेदन	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
१७	अपाङ्गता भएका विद्यार्थी	पटक	०	०	१	१	१	३	५	

सहजीकरण सामग्री प्रबन्ध र वितरण									
---------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास

४.२.१ परिचय

बालबालिकाको भावी जीवनलाई निर्देश गर्न तथा राष्ट्रको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक तथा मानवीय पुँजीको विकास गर्न शिक्षकको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । परिवर्तनका वाहक शिक्षक हुने भएकाले सभ्य, सुसंस्कृत तथा शिक्षित समाज निर्माणमा उनीहरूको ठूलो योगदान रहन्छ । गुणस्तरीय शिक्षा र शिक्षक एक अर्काका पर्याय हुन् । सबै आकांक्षा पूरा गर्न शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेशाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ । नेपालमा शिक्षक तयार गर्ने काम विश्वविद्यालय तथा विद्यालयहरू (कक्षा ११ र १२) ले गरिरहेका छन् । शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्रका लागि परीक्षा सञ्चालन गर्ने, रिक्त दरबन्दीमा शिक्षक पदपूर्तिका लागि परीक्षा सञ्चालन गरी नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने र शिक्षक बहुवासम्बन्धी कार्य शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । आयोगबाट सिफारिस भई आएका शिक्षकहरूलाई नियुक्ति गरी पदस्थापन गर्ने कार्य स्थानीय तहले गर्दै आएका छन् ।

शिक्षकको पेशागत विकासका लागि नीति निर्माण गर्ने काम शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले, प्रमाणीकरण तथा कष्टमाइज्ड तालिम पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने र प्रशिक्षक तयार गर्ने कार्य शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले र शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने काम प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रहरूले गर्दै आएका छन् । जस अन्तर्गत यस फिदिम नगरपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरूलाई क्षमता विकासका लागि पुनर्ताजगी तालिमहरू समेत दिई आएको छ ।

गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेशाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ । शिक्षकमा भएको विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमुना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्छ । सबै तहको शिक्षामा योग्य, दक्ष, समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनबाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ । नेपालमा विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समता, सान्दर्भिकता, सुशासन प्रवर्धनका लागि विगतमा सञ्चालित विभिन्न योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षक व्यवस्थापन र शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धिलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रम सञ्चालन गरेको पाइन्छ ।

फिदिम नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९१) मा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षण पेशालाई आकर्षक बनाउन प्रयत्न गर्ने, कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइलाई गुणस्तरयुक्त बनाउने, शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने, शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र मौजुदा दरबन्दीलाई आवश्यकताका आधारमा वितरण गर्ने आदि कार्यलाई प्राथमिकता दिइने छ । फिदिम नगरपालिकाले कार्यक्रमका उद्देश्य, उद्देश्य पूरा गर्नका लागि अपनाइने रणनीतिहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा र मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरेको छ ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधान २०७२ ले सबै नागरिकलाई आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क पाउने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । त्यसै गरी अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हकको व्यवस्था गरेको छ । शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक तथा व्यावसायिक, सिपमूलक तथा रोजगारमूलक बनाउने विषय संविधानमा उल्लेख गरिएको छ । नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक

नेपाली समुदायलाई आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हकको व्यवस्था नेपालको संविधानले गरेको छ ।

फिदिम नगरपालिकाले अस्थायी करार तथा राहत अनुदान कोटामा शिक्षक नियुक्तिका लागि फिदिम नगरपालिका शिक्षा ऐन, २०७४ मा आवश्यक प्रबन्ध गरी नियुक्ति प्रकृत्यालाई व्यवस्थित गर्ने प्रयास गरेको छ । नगरपालिकाले आफ्नो भूगोलभित्र रहेका मेधावी प्रतिभालाई शिक्षक पेसामा आकर्षित गर्ने (Talent Hunt) नीति निर्माण गर्न आवश्यक देखिन्छ । विद्यालयमा विद्यार्थी ल्याउने, टिकाउने, सिकाउने र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बिक्रन सक्ने बनाउने नेपालको शिक्षा पद्धतिको उद्देश्य रहेको पाइन्छ । शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यालयहरूमा आवश्यक शिक्षक दरबन्दी कायम हुनु आजको आवश्यकता हो ।

फिदिम नगरपालिकाको शिक्षक दरबन्दीको अवस्था:

क्र.स.	तह	स्थायी	राहत/अनुदान	अस्थायी/अनुदान	जम्मा	कैफियत
१	आधारभूत तह(कक्षा १-५)	२२९	५३		२८२	
२	आधारभूत तह (कक्षा ६-८)	४०	४२		८२	
३	माध्यमिक तह(कक्षा ९-१०)	२६	२३		४९	
४	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२)	७	१५		२२	
५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) प्राविधिक धार			८	८	प्रशिक्षक

(स्रोत: फिदिम नगरपालिका शिक्षा शाखा २०८२)

४.२.३ अवसर र चुनौती

अवसर

- स्थानीय सरकारले विद्यालय शिक्षाको जिम्मेवारी पाउनु,
- योग्य शिक्षकहरू उपलब्ध हुनु,
- स्थानीय शिक्षा ऐन/नियम तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था हुनु,
- विभिन्न संघसंस्थाले शैक्षिक क्षेत्रमा काम गर्नु,
- विद्यालयहरूमा प्रविधिमैत्री वातावरण वृद्धि हुदै जानु,
- शिक्षक पेसागत सहयोगको प्रणाली सुदृढ हुदै जानु,
- पेशागत विकासको अवसर विस्तार हुनु,
- शिक्षकको कार्य सम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसग जोड्नु,
- विद्यार्थी अनुपात र विषयगत आवश्यकताका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन हुनु ।

चुनौती

- पर्याप्त विषयगत दरबन्दी हुन,
- तहगत, योग्यता र तालिम भएका प्रधानाध्यापकका लागि पूर्ण रूपमा दरबन्दीको व्यवस्था गर्न,
- तहगत शिक्षक दरबन्दी मिलान र व्यवस्थापन गर्न,
- विद्यालयको सुपरिवेक्षण र अनुगमनमा प्राथमिकता दिन,
- शिक्षकलाई सेवा प्रवेश तालिमको व्यवस्था गर्न,
- तहगत र विषयगत आधारमा योग्य र तालिमप्राप्त शिक्षकको व्यवस्था गर्न,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक विषयमा अध्यापन अनुमति-पत्र प्राप्त शिक्षक पाउन,
- शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थित पार्न,
- प्रविधियुक्त शिक्षण सिकाइलाई प्रयोगमा ल्याउन,
- शिक्षाको एकीकृत रूपमा बजेट विनियोजन गर्न,
- संस्थागत रूपमा सञ्चालित विद्यालयका शिक्षकलाई तालिमको व्यवस्था गर्न ।

४.२.४ उद्देश्य

- शिक्षकको पेसागत विकासलाई आवश्यकतामा आधारित बनाई गुणस्तर तथा सक्षमतामा सुधार गर्नु ।
- विद्यालय सुपरिवेक्षण प्रणालीलाई आवश्यकता र मागमा आधारित बनाउनु ।
- योग्य तथा सक्षम विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्नु ।
- सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम तथा शिक्षक व्यवस्थापनमा प्रणालीगत सुधार गर्नु,
- शिक्षकलाई पुरस्कृत तथा सुधार नीतिलाई व्यवस्थित गर्नु ।

४.२.५ रणनीति

- तालिम केन्द्रबाट तालिम प्रदान नगरिएका शिक्षकहरूलाई नगरपालिकाको तर्फबाट तालिम प्रदान गरिने छ ।
- शिक्षकलाई पाठ्यक्रम तथा सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम प्रदान गरी सञ्जालीकरण गरिने छ ।
- शिक्षक मेन्टरिङ प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- विज्ञ समूह (रोस्टर) परिचालन गरी विद्यालय सुपरिवेक्षण प्रक्रियालाई नियमित गरिने छ ।
- शैक्षिक वर्षको सुरु वा अन्त्यमा दरबन्दी मिलान गरी शिक्षक व्यवस्थापन गरिने छ ।
- स्रोत स्तरीय प्र.अ. तथा रोस्टर शिक्षकहरूको संयन्त्र निर्माण गरिने छ ।
- "शैक्षणिक प्रभावकारिता सूचक" निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- शिक्षकहरूको सञ्जाल निर्माण गरी अनुभव आदान प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।
- शिक्षकको कार्य सम्पादनमा सुधार ल्याई उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गरिने छ ।
- सबै प्रकृतिका शिक्षकको कार्यमूलक अनुसन्धान तथा कार्यसम्पादन प्रक्रियामा सुधार ल्याईने छ
- शिक्षकलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्न प्रेरित गरिने छ ।
- शिक्षक आचारसंहिता प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।

४.२.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

- प्रविधिमैत्री, सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइ क्षमतामा सुधार हुने ।
- अभिभावक, विद्यार्थी र विद्यालयबिच सु-सम्बन्ध स्थापित भई विद्यालयमा सुशासन र शैक्षिक गुणस्तर कायम भएको हुने ।

नतिजा

- शिक्षकको पेसागत विकासलाई आवश्यकतामा आधारित बनाई गुणस्तर तथा सक्षमतामा सुधार हुने छ ।
- विद्यालय सुपरिवेक्षण प्रणालीलाई आवश्यकता र मागमा आधारित बनाइने छ ।
- विद्यालयमा योग्य तथा सक्षम विषयगत शिक्षकको व्यवस्था भएको हुने छ ।
- सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम तथा शिक्षक व्यवस्थापनमा प्रणालीगत सुधार भएको हुने छ ।
- शिक्षक पुरस्कार तथा सुधार कार्य व्यवस्थित भएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ता सङ्ख्या	८०	८०	८४	८४	८४	८४
२	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्यूनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षक (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
४	सूचना तथा प्रविधिसम्बन्धी न्यूनतम सक्षमता भएका शिक्षक (%)	३०	३०	४०	५०	६०	७०
५	शिक्षक पेसागत	१६	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता

	सहयोग प्रणाली (Coaching and Mentoring) लागू भएका विद्यालय		अनुसार	अनुसार	अनुसार	अनुसार	अनुसार
६	विद्यालयमा सुशासन र शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न सरोकारवालासँग छलफल	-	३२	७९	७९	७९	७९

प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	आवश्यकताको आधारमा दरबन्दी मिलान तथा शिक्षक सरुवा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	नगरपालिकाले वार्षिक रूपमा
२	प्रसुति सट्टा शिक्षकको व्यवस्थापन	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
३	पालिका स्तरीय शिक्षक तालिम (पाठ्यक्रम, विषयगत, पेसागत, सूचना प्रविधि, इमिस)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	संघ /प्रदेश/ नगरपालिका
४	चौमासिक रूपमा विद्यालय स्तरीय शैक्षिक सहयोग आदानप्रदान	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
५	सिकाइ केन्द्रित स्टाफ बैठक मासिक	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
६	चौमासिक घुम्ति बिषयगत शिक्षक बैठक	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
७	शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताउने समयका लागि लकबुक सञ्चालन	विद्यालय	१२	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
८	शिक्षकको पेशागत सहयोग प्रणालीको कार्यान्वयन वा स्रोत विज्ञको नियुक्ति र परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	शिक्षण सुधार योजनाको निर्माण तथा कार्यान्वयन	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
१०	शिक्षकद्वारा शैक्षिक सामग्रीको निर्माण, सङ्कलन र प्रयोग	मासिक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५००	न्यूनतम
११	कक्षा १-३ मा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन सहितको मूल्याङ्कन र अनुगमन (शिक्षक, प्र.अ. र शिक्षा शाखा)	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	

१२	वार्षिक रूपमा न्यूनतम एउटा कार्यमूलक अनुसन्धान तयारी र प्रस्तुति	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	निश्चित सूचकका आधारमा शिक्षक सम्मान कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१४	एक शिक्षक एक ल्यापटप कार्यक्रम	पटक	०	०	१	१	१	३	६	
१५	अन्तर विद्यालय शिक्षक अध्ययन, अवलोकन भ्रमण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	न्यूनतम
१६	सिकाइ उपलब्धिमा आधारित शिक्षक प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा परिभाषित गरेको वर्तमान परिप्रेक्षमा सबै वर्ग, लिङ्ग, जातजाति, भौगोलिक क्षेत्र लगायत विभिन्न शारीरिक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिको शिक्षामा सहज, सर्वसुलभ र समतामूलक पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु राज्यको दायित्व स्वीकार गरेको छ। विद्यालयमा सेवाक्षेत्रबाट आइरहेका तथा सेवाक्षेत्रमै गएर सेवा दिनुपर्ने सबैका लागि अनुकूल हुने शिक्षा पद्धति नै समावेशी शिक्षा हो। नेपाल सरकारको सोही योजना २०८१/०८२- २०८५/०८६ ले आर्थिक, समाजिक, राजनैतिक र प्रशासनिक दृष्टिकोणले पछाडी परेका/पारिएका विभिन्न वर्गका लागि सिप विकास तालिम, छात्रवृत्ति, शिक्षा तथा सार्वजनिक क्षेत्रको रोजगारीमा आरक्षण, शैक्षिक तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा देखिएको अन्तरको अन्त्य सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको उल्लेख गरेको छ।

समावेशी शिक्षा तथा समता सम्बन्धी संवैधानिक तथा नीतिगत व्यवस्थालाई हेर्दा दिगो विकास लक्ष्य (२०१५-२०३०) को लक्ष्य नं. ४ मा पनि यो विषय उल्लेख भएको छ। त्यसैगरी समता रणनीति २०७१ ले पनि शिक्षामा समावेशी र समतालाई जोड दिएको पाइन्छ। त्यसै गरी राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको अपाङ्गताको अवस्था हेरी सम्भव भएसम्म अन्य बालबालिकासंगै बसेर सिक्न पाउने गरी समावेशी शिक्षाको व्यवस्था गरेको छ। विविधताको सम्मान र समता तथा समावेशीता अभिवृद्धि गरी शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याई अर्थपूर्ण सहभागिता कायम गर्ने र सिकाइ सुनिश्चित गर्नका लागि यसका कारणहरू तथा बाधाहरू पहिचान गरी ती बाधाहरूलाई हटाउन सक्नु पर्दछ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

नेपालमा ३३ विशेष विद्यालय २३ एकीकृत विद्यालय र लगभग ३८००० सामुदायिक विद्यालयहरू रहेका छन्। फिदिम नगरपालिकामा हाल ७९ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू, जसमा स्रोत कक्षा सञ्चालित ३ विद्यालयहरू र १८ संस्थागत विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। सामुदायिक विद्यालयहरूमध्ये एउटा नमुना विद्यालय फिदिम माध्यमिक विद्यालय रहेको छ जसमा प्राविधिक धार समेत सञ्चालनमा छ। यस नगरपालिकामा मूलतः स्रोत कक्षा सञ्चालन भइरहेका विद्यालयहरूले अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई विशेष प्रकारले शिक्षा दिइरहेका छन्। ती विद्यालयमा शै. सत्र २०८१ मा जम्मा ४२ (८+१७+१७) विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेका छन्। त्यसै गरी नगरपालिकामा स्रोत कक्षा सञ्चालित विद्यालयहरू फिदिम माध्यमिक विद्यालय, गढी माध्यमिक विद्यालय र सुखबोध माध्यमिक विद्यालयहरूमा उपरोक्त सबै बालबालिकाहरू आवासीय रूपमै अध्ययनरत छन्। यस नगरपालिकाले CCTV वितरण, स्मार्ट बोर्ड, हाजिरी व्यवस्थापन, ससर्त अनुदानअन्तर्गत दिवा खाजा, निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण, अपाङ्गता, दलित तथा छात्राहरूलाई छात्रवृत्ति

कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ । केही विद्यालयको प्राथमिक तहमा मातृभाषाको पढाइ हुनु, बालबालिकाको गुनासो तथा सुझावहरू सुन्नका लागि गुनासो सुनुवाइ सम्बन्धी व्यवस्था हुनु तथा विद्यालयमा सूचना अधिकारी राख्ने व्यवस्थाको सुरुवात भएको छ । युएसआइडी र नेपाल सरकारको साझेदारीमा प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ कार्यक्रमअन्तर्गत बालबालिकाहरूको अपाङ्गता सम्बन्धी प्रारम्भिक पहिचान गर्ने कार्यका लागि स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गरिरहेको छ साथै समावेशीकरण र समता सम्बन्धी विषयवस्तुलाई समेटेी हाल कक्षा १-३ का बालबालिकाको प्रारम्भिक पहिचान गर्ने कार्य संचानल गर्न फिदिम नगरपालिकाले योजना बनाएको छ । तथापि विद्यालय शिक्षामा समता र समावेशीतामा अपेक्षित उपलब्धि हुन सकेको छैन ।

४.३.३ अवसर र चुनौती

अवसर:

- समतामूलक सोचप्रति सरोकारवालाको सकारात्मक दृष्टि रहनु,
- राज्यका सबै तहको नीतिगत प्रावधान समता र समावेशीको पक्षमा हुनु,
- विशेष तथा आवासीय विद्यालय सञ्चालन हुनु,
- समतामूलक छात्रवृत्ति वितरण हुनु,
- लक्षित समूह, दलित, आदिवासी जनजाति, लोपोन्मुख समुदाय, आर्थिक रूपले विपन्न र द्वन्द्व प्रभावित व्यक्तिको शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुग्नु ।

चुनौती:

- सबै किसिमका अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउनु,
- लक्षित समूहका कार्यक्रममा आर्थिक स्रोत जुटाउनु,
- लक्षित व्यक्तिको पहिचान र कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउनु,
- स्रोत कक्षामा अध्यापन गराउने शिक्षकलाई नियमित क्षमता विकास तथा पाठ्यक्रम मिल्दो तालिम दिनु,
- विद्यालयमा लैङ्गिक, अपाङ्गमैत्री, भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्नु,
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने सुनिश्चितता गर्नु ।

४.३.४ उद्देश्य

- अपाङ्गता भएका, जोखिममा परेका, सीमान्तकृत, द्वन्द्व प्रभावित, जनजाति, दलित, महिला तथा आर्थिक रूपले विपन्न भएका व्यक्तिलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
- लक्षित समूहका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गरी गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने ।
- समता एवं समावेशी शिक्षाका मूल्यमान्यता अनुकूल गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्दै शैक्षिक सुशासन सुनिश्चित गर्ने ।
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेदरहित वातावरण सुनिश्चित गर्ने ।

४.३.५ रणनीति

- आर्थिक रूपले विपन्न, सुविधाविहीन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिने छ ।
- सबै तहका विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गरिने छ ।

- अपाङ्गताको प्रारम्भिक लेखाजोखा (Disability Screening) गर्दै अपाङ्गताका किसिम तथा स्वरूप पहिचान गरी आवश्यकताअनुसार समावेशी वा विशेष विद्यालयसम्म पुऱ्याइने छ ।
- किशोरी शिक्षा र मनोसामाजिक परामर्शको व्यवस्थाका लागि सम्पर्क व्यक्ति तोकै आवश्यक तालिम सहित परिचालन गरिने छ ।
- पोषण शिक्षासहित दिवा खाजाको प्रबन्ध गरिने छ ।
- लक्षित समूहलाई आवश्यकताअनुसार सबलीकरण गरिने छ ।
- सिकाइ सामग्रीको प्रबन्ध गरिने छ ।
- उपचारात्मक शिक्षण प्रक्रिया अपनाइने छ ।
- सरोकारवालाबिचको आदर्श समन्वय कायम गरिने छ ।
- प्रभावकारी अनुगमन तथा विश्लेषणात्मक मूल्याङ्कनका कार्यक्रम गरिने छ ।
- समावेशीमैत्री वातावरण निर्माण गरिने छ ।

४.३.६ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजा

उपलब्धि

विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि प्रविधिमैत्रीसहितको गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित हुने ।

नतिजा

- अपाङ्गता भएका, जोखिममा परेका, सीमान्तकृत, द्वन्द्व प्रभावित, जनजाति, दलित, महिला तथा आर्थिक रूपले विपन्न व्यक्तिको शिक्षामा पहुँच पुग्ने छ ।
- लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गरी गुणस्तर सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- समता एवं समावेशी शिक्षाका मूल्यमान्यता अनुकूल गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्दै शैक्षिक सुशासन सुनिश्चित गरिएको हुने छ ।
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेदरहित वातावरण सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- किशोरी शिक्षा र मनोसामाजिक परामर्शको सम्पर्क व्यक्ति तोकै आवश्यक तालिमसहित परिचालन भएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभूत तहमा विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या	२२	०	०	०	०	०
२	विद्यालय तहमा	८०	८५	९०	९५	१००	१००

	लैङ्गिक समता %						
३	भेदभाव रहित समावेशी वातावरण सिर्जना भएका विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९
४	स्रोतकक्षा शिक्षकले आवधिक तालिम प्राप्त गरेको	३	५	८	१०	१५	२०
५	विद्यालयमा अपाङ्गतामैत्री र लैङ्गिकमैत्री वातावरण सिर्जना	३	३	३	३	३	३

४.३.७ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	बालमैत्री प्रारूप सम्बन्धी विद्यालयको प्रतिनिधिलाई तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	प्रस्तावनाको आधारमा बालमैत्री प्रारूप कार्यान्वयनमा सहयोग कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	लैङ्गिक र मनोसामाजिक सम्पर्क व्यक्तिको छनोट र क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	छात्रा समावेशी सञ्जालको निर्माण र परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	मनोपरामर्श स्रोत शिक्षक तालिम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	भौतिक संरचनालाई पहुँचयुक्त बनाउन अध्ययन र सोहीअनुसारको सहयोग कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	प्रारम्भिक पहिचान र आवश्यक सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	७	२०	३२	५६	७९	७९	७९	
८	समावेशी शिक्षा शिक्षक तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	घरमै विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालन		आवश्यकतानुसार							
१०	छात्रावाससहितको विद्यालय व्यवस्थापन कार्यक्रम	विद्यालय	५	५	५	५	५	५	५	

११	पिछडिएका वर्गका बालबालिकाका लागि सिकाइ प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
----	---	-----	---	---	---	---	---	---	----	--

४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

नेपालमा आर्थिक वर्ष २०७७/२०७८ मा सामुदायिक विद्यालयमा पूर्वप्राथमिक देखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई दिवाखाजाको व्यवस्था गरिएको छ। एक शैक्षिक सत्र २०७८/०७९ मा कक्षा ६ मा समेत दिवा खाजा सञ्चालन भएता पनि हाल कक्षा ५ सम्म मात्र सञ्चालनमा रहेको छ। नेपाल सरकारले दिवा खाजामा विगत केही वर्षदेखि लगानी विस्तार गर्दै आई आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ मा यो लगानी करिब ८ अर्ब पुगेको छ। नेपालको हाल कार्यान्वयनमा रहेको सोह्रौं योजनालगायत शिक्षा क्षेत्रका मुख्य रणनीतिक दस्तावेजहरूमा दिवा खाजालाई प्राथमिकता दिइएको छ भने विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (SSDP) र विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) ले बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार ल्याई उनीहरूलाई विद्यालयमा टिकाउने, कुनै पनि बालबालिकाको भोकको कारणबाट विद्यालय आउनबाट बञ्चित तथा स्वस्थ दिमागमा मात्र स्वस्थ सिकाइ सम्भव हुने मान्यताअनुरूप शैक्षिक उपलब्धिहरू हासिल गर्न दिवा खाजाले महत्त्वपूर्ण योगदान दिएको छ।

नेपाल सरकारले संविधानको अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, सबैका लागि खाद्य सम्प्रभुताको हक, दिगो विकासको गरिबी उन्मूलन तथा भोक उन्मूलन र सबैका लागि गुणस्तरीय पहुँच सुनिश्चितता सम्बन्धमा भएका कानून तथा सम्झौता कार्यान्वयन गर्न बाल कक्षादेखि कक्षा ५ सम्म अध्ययनरत बालबालिकाको दिवा खाजा सञ्चालनार्थ फिदिम नगरपालिकाले प्राप्त बजेटबाट नगरभित्रका सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा रकम हस्तान्तरण गर्ने तथा अनुगमन र नियमन गर्ने कार्य गरेको छ।

४.४.२ वर्तमान अवस्था

फिदिम नगरपालिकामा जम्मा ७९ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू रहेका मध्ये २० वटा माध्यमिक र बाँकी आधारभूत विद्यालय रहेका छन् साथै ८४ वटा बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। शैक्षिक सत्र २०८०/८१ मा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्म ७८२२ जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेका छन्। यस पालिकाभित्रका संस्थागत विद्यालयहरूले आ-आफ्नै मापदण्डानुसारको स्वास्थ्य तथा पोषणयुक्त खाजाको व्यवस्थापन गरेको भएता पनि विभिन्न सामुदायिक विद्यालयहरूले भिन्न-भिन्न तरिका अपनाएर खाजाको व्यवस्थापन गरिरहेको पाइन्छ। कुनै-कुनै विद्यालयहरूले वडा कार्यालयको आर्थिक सहयोगमा आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ आगाडिदेखि खाजाको उचित व्यवस्थापन गरिरहेको पनि पाइन्छ। नेपाल सरकारको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा दिवा खाजासम्बन्धी विद्यालयबाट दिवा खाजा व्यवस्थापन, विद्यालयको चमेना गृहबाट दिवा खाजा व्यवस्था गर्ने र घरैबाट तयार गरी पठाउने व्यवस्थापन गरी जम्मा तीनवटा मोडालिटी उल्लेख गरिएको छ। जसमध्ये यस क्षेत्रका धेरैजसो विद्यालयहरूले तेस्रो विकल्प अवलम्बन गरिरहेको छन्।

४.४.३ अवसर र चुनौती

अवसर:

- राज्यको वर्तमान नीतिमा कक्षा ५ सम्म दिवा खाजाको व्यवस्था हुनु,
- विद्यालयहरूले पोषणयुक्त खाजाका लागि विद्यालयमै पकाउने र खुवाउने वातावरण मिलाउनु,
- स्थानीय उत्पादनलाई खाजाको रूपमा प्राथमिकतामा राख्नु,
- रु. पन्ध्रमा खाजाको प्रबन्ध गर्नु,

- पोषण सम्बन्धी कार्यक्रम विद्यालयमा सञ्चालन हुनु,
- दिवा खाजाप्रति अभिभावकको आकर्षण बढी विद्यार्थी नियमितता हुनु,
- अभिभावक, शिक्षक, विद्यार्थीसहित सरोकारवालाको भेला गराई दिवा खाजा र पोषण सम्बन्धी समीक्षा हुनु ।

चुनौती:

- प्राप्त रकम एकदमै न्यून भएकोले रकम थप गरी व्यवस्थापन गर्न,
- माथिल्लो कक्षालाई दिईदैं आएको दिवा खाजामा निरन्तरता दिन,
- कतिपय विद्यालयहरू खानेपानीकै समस्याबाट गुञ्जिरहेको अवस्थामा उचित पिउने पानीको व्यवस्थापन गर्न,
- सबै अभिभावकहरूमा पोषणयुक्त खाजासम्बन्धी जानकारी हुनु,
- महंगीलाई मध्यनजर गरेर दिवाखाजाको रकममा प्रतिवर्ष पुनरावलोकन गर्नु,
- कार्यक्रमको व्यवस्थापन ठीक ढङ्गले भए नभएको नियमित अनुगमन गर्नु,
- पूर्ण रूपमा पत्रु खाना (Junk Food) को मनोविज्ञानबाट विद्यार्थीलाई माथि उकास्नु,
- खाद्यवस्तुको नियमित गुणस्तर कायम गर्नु,
- स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने पोसिला खानेकुराको प्रबन्ध पूर्ण रूपमा मिलाउनु,
- सम्बन्धित वडाध्यक्षको नेतृत्वमा प्राविधिकसहितको अनुगमन टोली बनाउनु,
- सबै विद्यालयहरूमा चमेनागृहको व्यवस्था गर्नु,
- विद्यालयमा सबै बालबालिकाको सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी व्यवहारलाई परिवर्तन गर्नु ।

४.४.४ उद्देश्य

- विद्यालयमा स्वस्थकर तथा पोषणयुक्त खाजा सुनिश्चित गर्नु ।
- बालबालिकाहरूको पोषण, सरसफाई तथा स्वच्छतासम्बन्धी व्यवहार परिवर्तन भएको सुनिश्चित गर्नु ।
- स्थानीय सरकार, अभिभावक र सरोकारवालासँग समन्वय गर्नु ।

४.४.५ रणनीति

- पोषणयुक्त दिवा खाजा तोकिएको मापदण्डअनुरूप स्थानीय परिवेशअनुसार निर्धारण गरिने छ ।
- विद्यालयमा पोषिलो खाजाको व्यवस्थापन गरिने छ ।
- विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सरसफाइसहितको हातधुने ठाउँ, स्वच्छ खानेपानी र विद्यालय परिसर सरसफाइको प्रबन्ध मिलाईने छ ।
- बालबालिकाको आवधिक स्वास्थ्य जाँच गरी विद्यालयमा औषधीसहितको प्राथमिक किट व्यवस्थापनमा नियमित र प्रभावकारी बनाइने छ ।
- किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषणसम्बन्धी शिक्षा सञ्चालन तथा आवश्यक सामग्रीको प्रबन्ध गरिने छ ।
- पोषण सम्बन्धी अभिभावक सचेतना कार्य गरिने छ ।

- स्थानीय सरकार, सरोकारवाला र अभिभावकसँग समन्वय गरिने छ ।

४.४.६ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजा

उपलब्धि

- सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषणको अवस्थामा सुधार आई नियमित सहभागिताले सिकाइमा सुधार हुने ।

प्रमुख नतिजाहरू

- विद्यालयमा स्वस्थकर तथा पोषणयुक्त खाजा सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- बालबालिकाको पोषण, सरसफाई तथा स्वच्छतासम्बन्धी व्यवहारमा परिवर्तन भएको हुने छ ।
- स्थानीय सरकार, सरोकारवाला र अभिभावकसँग समन्वय गरिने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका(%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्षा	कक्षा ECD-५	कक्षा ECD-५	कक्षा ECD-५	कक्षा ECD-५	कक्षा ECD-५	कक्षा ECD-५
४	वार्षिक रूपमा विद्यार्थीको स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने विद्यालयको सङ्ख्या (न.पा वाट स्वास्थ्यकर्मी परिचालनको लागि व्यवस्था गर्ने)	५	२०	४०	७९	७९	७९
५	खानेपानी र शौचालयको व्यवस्था भएका विद्यालय	७५	७९	७९	७९	७९	७९
६	नर्सिङ सेवा पुगेका विद्यालय	१	०	०	०	१	०

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	दिवा खाजा कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	सङ्ख्या	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
३	खाजा कार्यक्रमको अनुगमन तथा निरीक्षण	पटक	नियमित							
४	एक विद्यालय एक फूलबारी वा हरित विद्यालय कार्यक्रम	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
५	नियमित सरसफाइ कार्यक्रम	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
६	स्वास्थ्य पोषण तथा सरसफाइ सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
७	चौमासिक रूपमा स्वास्थ्य परीक्षण तथा परामर्श कार्यक्रम	विद्यालय	५०	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
८	औषधीसहितको प्राथमिक उपचार बक्सको व्यवस्था र शिक्षकलाई प्राथमिक उपचारसम्बन्धी तालिम	विद्यालय	२०	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
९	सरसफाइसम्बन्धी आवश्यक पूर्वाधार विकासमा सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
१०	छात्राका लागि सेनिटरी प्याड व्यवस्थापन, वितरण तथा अनुगमन	विद्यालय	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	

४.५ विद्यालय सुरक्षा, बिपद् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता

४.५.१ परिचय

विगतमा हाम्रो देशले विभिन्न आपतकालीन समस्याहरू भोग्दै आएको छ । यसको प्रभाव तथा असर प्रत्यक्ष रूपमा शिक्षा क्षेत्रमा पनि परेको छ । युद्ध, द्वन्द्व, महामारी तथा प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय अपनाउनु पर्छ । यसको मुख्य उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न सङ्कटकालीन अवस्थामा बालबालिकालगायत शिक्षासँग सम्बद्धको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित सङ्कटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द्व तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नु पर्दछ । शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु पर्दछ । यस अवधारणाअन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने र आपतकालपश्चात् क्षतिको आपूरण गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्छ ।

विशेषतः लामो द्वन्द्वको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेको प्रभाव, २०७२ को विनाशकारी भूकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूका साथै कोभिड-१९ लगायतका महामारीको प्रभावका कारण बालबालिकाले शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पाठ सिकी यस क्षेत्रको योजनामा फिदिम नगरपालिकाले आगामी १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरेको छ ।

फिदिम नगरपालिकाको परिवेश पनि नेपालको समग्र परिवेश भन्दा फरक छैन । बजार क्षेत्रका विद्यालयहरूमा खुल्ला स्थान कम रहेको छ भने कति विद्यालयहरू नदी किनारमा छन् । केही विद्यालयहरू जङ्गलको बिचमा वा छेउमा छन् । एउटै नगरपालिकाभित्रको परिवेश पनि विद्यालयअनुसार फरक पाइन्छ । जङ्गलको नजिक रहेका विद्यालयहरूमा सुख्खा मौसममा आगजनी तथा डढेलोको जोखिम हुन्छ । नदी किनारमा भएका विद्यालयहरूमा वर्षायाममा बाढीको जोखिम हुन्छ । खुल्ला तथा सुरक्षित स्थान कम भएका विद्यालयहरूमा भूइँचालो आएमा जोखिम हुन्छ । उक्त सबैखाले समस्या समाधानार्थ परिवेशअनुसार फरक-फरक योजना बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानमा अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा र निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्था गरिएको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५, शिक्षा नियमावली २०५९, गुणस्तरीय शिक्षाका लागि बालमैत्री विद्यालय राष्ट्रिय प्रारूप २०६७, विद्यालय शान्ति क्षेत्र निर्देशिका २०६८ मा समेत बालबालिकाका सुरक्षाका लागि बिपद् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलतासम्बन्धी व्यवस्था भएको छ । दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, सुविधाविहीनका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा तथा भयरहित शिक्षण सिकाइको व्यवस्था केन्द्रीय स्तरबाट नै कार्यान्वयनमा छ । सोहीअनुसार फिदिम नगरपालिकाभित्रका विद्यालयहरूसमेत समेटिएका छन् ।

सोही योजनामा समेत निःशुल्क शिक्षाका मापदण्डका बारेमा उल्लेख गरिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ मा पनि सुरक्षित सिकाइ वातावरणका लागि भौतिक तथा मानवीय व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख छ भने विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजनामा पनि बालबालिकाको सुरक्षित सिकाइ वातावरण निर्माणका लागि तिनै तहको सरकारले मानवीय तथा भौतिक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । यस नगरपालिकाले पनि शिक्षा ऐन निर्माण गरी विपत्ता आइपर्ने समस्याको समाधानमा थप टेवा पुऱ्याएको छ ।

४.५.३ अवसर तथा चुनौती

अवसर

- आपतकालीन अवस्थामा समेत सिकाइलाई निरन्तरता दिनु,
- सिकाइ निरन्तरताका लागि स्वाध्याय सामग्री उपलब्ध हुनु,
- प्रकोपले निम्त्याउने जोखिमका विषयमा सचेत हुनु,
- बिपद् भएको सिकाइ क्षतिलाई अतिरिक्त समयमा क्षति आपूरण गर्नु,
- ReAL Plan कार्यान्वयन भई कक्षा ३ देखि ८ सम्मका बालबालिकाहरूको सिकाइ सक्षमता पत्ता लगाई कमजोर विद्यार्थीलाई Remedial Teaching गर्नु ।

चुनौती:

- आपतकालीन अवस्थामा सिकाइलाई निरन्तरता दिन,
- सङ्कटपूर्ण अवस्थामा घुम्ती विद्यालय सञ्चालनमा पूर्वतयारी गर्न,
- सङ्कटको क्षेत्र पहिचान गरी योजना निर्माण गर्न,
- पूर्ण रूपमा सिकाइ क्षति आपूरण गर्न,

- बिपद्को समयमा समेत पठन संस्कृतिको विकास गर्न,
- सिकाइ निरन्तरताका लागि स्वाध्याय सामग्रीको प्रयोग गर्न,
- बिपद्को समयमा तत्काल उद्धार र राहत वितरण गर्न ।

४.५.४ उद्देश्यहरू

- सङ्कटको प्रतिकार्य योजनाको संयन्त्र र कार्यढाँचा तयार गर्नु ।
- औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाका माध्यमबाट बिपद् पूर्व सावधानीको वातावरण तयार गर्नु ।
- संभावित सङ्कटको सामना गर्न भौतिक मानवीय र आर्थिक स्रोतको तयारी गर्नु ।
- बिपद् प्रभावित विद्यार्थीहरूका लागि अस्थायी सिकाइ केन्द्रको स्थापना गर्नु ।

४.५.५ रणनीति

- सरोकारवालाहरूको भेला गराई प्रतिकार्य योजना निर्माण गरिने छ ।
- बिपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि नेपाल शिक्षा समूह कार्यविधि २०७९ अनुसार समिति गठन तथा सञ्चालन गरिने छ ।
- सम्भावित विपद्को पूर्व सूचना विद्यालय मार्फत प्रवाह गरिने छ ।
- आवश्यक सामग्रीको पूर्व प्रबन्धका साथ तत्कालिन अवस्थाका लागि सुरक्षित स्थानको निर्धारण गरिने छ ।
- बिपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम गरिने छ ।
- संभावित बिपद् न्यूनीकरण गर्न आवश्यक सामग्रीका लागि सम्बन्धित वडासँग समन्वय गरिनेछ ।
- विद्यालय स्तरमा जोखिम वहनका लागि जोडकोषको स्थापना गरिनेछ ।
- सरोकारवालाहरूसँग समन्वय गरी अस्थायी सिकाइ केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।

४.५.६ प्रमुख उपलब्धि, नतिजा तथा क्रियाकलाप

उपलब्धि

- हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारको सुनिश्चितता भएको हुने ।
- विद्यालयमा बिपद् उत्थानशील भौतिक निर्माण तथा सुविधाको व्यवस्था भएको हुने ।
- आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा वैकल्पिक व्यवस्थाअनुसार सिकाइ निरन्तरता भएको हुने ।
- जोखिम न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता संस्थागत भएको हुने ।

नतिजा

- बिपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि नेपाल शिक्षा समूह गठन तथा सञ्चालन भएको हुने छ ।
- औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाका माध्यमबाट बिपद् पूर्वसावधानीको वातावरण तयार भएको हुने छ ।
- संभावित सङ्कटको सामना गर्न भौतिक, मानवीय र आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन भएको हुने छ ।
- बिपद् प्रभावित विद्यार्थीका लागि वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ गतिविधि सञ्चालन भएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	बालबालिकालाई आधारभूत बिपद् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	-	७९	७९	७९	७९	७९
२	बिपद्को समयमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ गतिविधि सञ्चालन हुने विद्यालय %	४०	६०	१००	१००	१००	१००
३	विद्यालय स्तरमा जोखिम बहनका लागि जोडकोषको स्थापना	०	०	२०	३२	७९	७९
४	विद्यालयमा प्राथमिक उपचार तथा उद्धार गर्ने सामग्रीको व्यवस्था भएको	२०	७९	७९	७९	७९	७९
५	बिपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम गर्ने विद्यालय	२०	३२	५२	७९	७९	७९

क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालय स्तरीय बिपद् प्रतिकार्य योजना निर्माण	विद्यालय	२०	३२	७९	७९	७९	७९	७९	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका/विद्यालय
२	पालिका स्तरीय विद्यालय शिक्षा सहयोग बिपद् कोष कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	वडास्तरीय	पटक	१	०	०	१	०	२	४	

	प्रतिकार्य कार्यदलको गठन र परिचालन									
४	सङ्कटका बेलामा शिक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
५	बिपद् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	

४.६ विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

शिक्षा नियमावली २०५९ को अनुसूची २१ अनुसार प्रति विद्यार्थी प्रति कक्षाकोठा बालविकास शिक्षा देखि कक्षा ५ सम्म कम्तिमा ०.७५ वर्ग मिटर तथा कक्षा ६ देखि माथि कम्तिमा १.०० वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफल तोकिएको छ । बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलमैदान, शौचका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि स्वच्छ खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार बिपद् जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्था गरेको छ ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था:

फिदिम नगरपालिकामा कुल विद्यालय ९५ मध्ये ७९ सामुदायिक र १६ संस्थागत विद्यालय रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयतर्फ २३ वटा विद्यालयमा ३८ वटा पक्की र बाँकी कच्ची भवन छन् । यसरी हेर्दा विद्यालयमा पक्की संरचना कम देखिन्छ । मर्मत गर्नुपर्ने विद्यालय ५० वटा रहेका छन् । विद्यालयमा छात्रा र छात्र शौचालय भएका विद्यालयहरू ३२ वटा तथा केही विद्यालयमा शिक्षकका लागि समेत शौचालय रहेका छन् । खानेपानीको न्यूनतम प्रबन्ध भएका विद्यालय ७५ रहेका छन् भने ४ वटामा प्रबन्ध नै नभएको अवस्था छ । बिपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन तयारीका लागि स्थानीय पाठ्यक्रममार्फत प्रारम्भिक कक्षादेखि नै विषयवस्तु समावेश गरिएको छ । पालिका भरमा ३२ वटा विद्यालयमा पुस्तकालय, २५ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, २० विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला र ७० वटा विद्यालयमा इन्टरनेटको पहुँच पुगेको छ । ४ वटा विद्यालयमा बेग्लै स्टाफ कोठा र बाँकी विद्यालयमा प्र.अ. सहितको स्टाफ कोठा रहेका छन् । ४० विद्यालयमा स्टोर कोठा र ११ वटा विद्यालयमा पर्याप्त खेल मैदान रहेका छन् । ४३ विद्यालयमा तारजालीसहित घेराबारा भएको छ भने केही विद्यालयमा प्रवेशद्वारसमेत बनेको छ ।

४.६.३ अवसर र चुनौती

अवसर:

- अधिकांश विद्यालयको आफ्नै स्वामित्वमा जमिन हुनु,
- धेरैजसो विद्यालयहरूमा भवन, खेलमैदान, खानेपानी र शौचालय हुनु,
- भौतिक पूर्वाधारको विकास तथा विस्तारमा अभिभावक र स्थानीय तहको संलग्नता हुनु,
- माध्यमिक तहमा कम्प्युटर ल्याव, इन्जिनियरिङ कक्ष तथा विज्ञान प्रयोगशाला हुनु,
- अधिकांश विद्यालयहरूमा इन्टरनेटको पहुँच हुनु ।

चुनौती:

- पूर्वाधारलाई बालमैत्री, अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री बनाउन,
- भौतिक पूर्वाधार विकासका योजनाहरू आवश्यकताका आधारमा वितरण गर्न,
- नक्साङ्कन गर्दा जमिनको बनावट हेरी निर्माण गर्न,
- उपलब्ध भौतिक स्रोत साधनको उच्चतम उपयोग गर्न,
- आर्थिक स्रोत पहिचान गरी प्रबन्ध गर्न,
- स्थानीय श्रम, सिप र सामग्रीको उच्चतम परिचालन गर्न ।

४.६.४ उद्देश्य

- आवश्यकता पहिचान गरी सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको मापदण्ड अनुरूप विकास र कार्यान्वयन गर्नु ।
- पूर्वाधार विकास गर्दा बाल, अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु ।
- पूर्वाधार विकासमा साझेदार संस्थाहरूसँग समन्वय गरी सम्बन्ध विस्तार गर्नु ।
- भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा स्थानीय श्रम, सिप र सामग्री प्रयोगलाई प्राथमिकता दिनु ।

४.६.५ रणनीति

- पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा मापदण्ड विकास गरिने छ ।
- विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघसंस्था एवं सरोकारवालासँग लागत साझेदारी गरिने छ ।
- विद्यालय निर्माण गर्दा कक्षाकोठा, शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय, भान्सा वा खाजाघरलगायत सबैको योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- विद्यालय निर्माण गर्दा बाल, अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री बनाइने छ ।
- विद्यालयमा गेटसहित पक्की घेराबारा गरी सुरक्षित बनाइने छ ।
- सम्पूर्ण विद्यालयमा आवश्यकतानुसारको खेल मैदान निर्माण गरिने छ ।
- भौतिक पूर्वाधारको निर्माणमा स्थानीय श्रम, सिप र सामग्रीको प्रयोगमा प्राथमिकता दिइने छ ।
- सम्पूर्ण विद्यालयमा फूलबारी तथा बाल उद्यानको निर्माण र विकास गरिने छ ।

४.६.६ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलाप

उपलब्धि

- सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन/अध्यापन गर्ने अवसर हुने ।

- भौतिक पूर्वाधारको निर्माणमा स्थानीय श्रम, सिप र सामग्रीको प्रयोगले सरोकारवालामा विद्यालयप्रति अपनत्व कायम हुने ।
- मैत्रीपूर्ण पूर्वाधार विकासमा साझेदार संस्थाहरूसँग समन्वय गरी सम्बन्ध विस्तार हुने ।

नतिजा

- आवश्यकता पहिचान गरी सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको मापदण्ड अनुरूप विकास र कार्यान्वयन भएको हुने छ ।
- बाल, अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री पूर्वाधार विकास भएको हुने छ ।
- साझेदार संस्थाहरूसँग समन्वय गरी पूर्वाधार विकास भएको हुने छ ।
- भौतिक पूर्वाधारको निर्माणमा स्थानीय श्रम, सिप र सामग्रीहरूको प्रयोगमा प्राथमिकता दिइएको हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय भवन	३८	४०	४२	४५	४७	५०
२	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने कक्षाकोठा सङ्ख्या	७	८	८	८	२	२
३	सबलीकरण गर्नुपर्ने कक्षाकोठा सङ्ख्या	१५	१०	५	०	०	०
४	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने शौचालय सङ्ख्या	२	२	२	२	२	२
५	प्रकोप न्यूनीकरणका लागि तयार गर्नुपर्ने विद्यालयको सङ्ख्या	१	०	०	१	०	०
६	बाल,	०	५	५	५	५	५

अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री पूर्वाधार							
--	--	--	--	--	--	--	--

क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालयको भौतिक निर्माण कार्यलाई थप व्यवस्थित गर्ने कार्यविधि तयारी तथा अद्यावधिक	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	विद्यालयको भौतिक अवस्थाको विश्लेषण तथा प्रतिवेदन तयार	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	नयाँ भौतिक संरचना निर्माण (बालमैत्री/अपाङ्गमैत्रीसहितको भवन, शौचालय, घेराबारा, खानेपानी, खाजाघर तथा छात्रावास)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	निर्माण भएका संरचना मर्मत	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	फर्निचर लगायतका सामग्रीहरूको मर्मत सम्भार तथा प्रयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	निरन्तर कर्मचारी, प्राविधिक तथा जनप्रतिनिधिहरूबाट अनुगमन तथा निरीक्षण	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
७	"हामी बनाउछौं, हाम्रो विद्यालय" कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
८	"नछोडौं विद्यालय परिसर खाली, बनाऔं बगैँचा हरियाली" कार्यक्रम	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
९	साझेदार संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य	पटक	निरन्तर							

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय

विश्वमा सूचना र प्रविधिको विकासले अत्यन्तै चाँडो फड्को मारेको छ । यसबाट र ज्ञान आर्जन गर्न सहज हुनुका साथै हाम्रा शिक्षण सिकाइका विधि तथा तौरतरिकामा आमूल परिवर्तन ल्याएको छ । शिक्षामा सूचना तथा प्रविधिको अत्यधिक प्रयोगले अवसर तथा चुनौती दुवै सिर्जना गरेको छ । सूचना तथा सञ्चारको प्रयोगले शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन शैक्षिक गुणस्तरको अभिवृद्धि गर्छ । यसले विद्यालय तहको शिक्षण सिकाइमा सहजता ल्याउनुका साथै परीक्षा मूल्याङ्कन, विद्यालयको व्यवस्थापकीय पक्ष तथा आर्थिक पारदर्शिता र सुशासन कायम गर्नमा समेत मद्दत गर्दछ । शिक्षामा सूचना तथा

सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नुका उद्देश्यहरूमा सबै विद्यार्थीहरूका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई आधारभूत साक्षरताका रूपमा विकास गरी डिजिटलाईज्ड गर्ने, शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुऱ्याई गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने र शिक्षा सेवा प्रवाह तथा प्रणालीमा सुधार गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने रहेका छन् । गुरु योजनाले पहिचान गरेका चारओटा क्षेत्रहरूमा सूचना तथा सञ्चारका लागि संरचना तयार गर्ने, मानवीय स्रोत विकास गर्ने, डिजिटल सामग्री विकास गर्ने र शैक्षिक पद्धति तथा व्यवस्थापन सुधार गर्ने रहेका थिए । हालको परिवेशमा अनुकूल रणनीति, क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू अद्यावधिक तथा परिमार्जन गरी यो योजनामा समावेश गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी संघीय सरकारसँग प्रशस्त कानुनी आधार छन् । नेपालको सूचना तथा प्रविधि नीति २०७२, डिजिटल नेपालको कार्यढाँचा २०७६, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी गुरु योजना २०१३-२०१७ समेतले शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको स्थापना, सञ्चालन, व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने कुराको व्यवस्था गरेको छ । फिदिम नगपालिकामा आफ्नै नीति वा कानुनको व्यवस्था भएको छैन त्यसैले संघीय सरकारकै नीतिबमोजिम कार्य सञ्चालन भएको छ ।

विद्यालय क्षेत्र सुधार विकास कार्यक्रमअन्तर्गत विभिन्न विद्यालयहरूमा पूर्वाधार विकास गर्ने, सूचना प्रविधि व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने जस्ता कार्यहरू भएका छन् । यसअन्तर्गत नगरपालिकाका चार ओटा माध्यमिक विद्यालयमा इ-लाईब्रेरी स्थापना गरी प्रदेश सरकारको डिजिटलाईज गर्ने योजनाअन्तर्गत साधनहरू समेत जडान गरी सुचारु भएको छ । पालिकाले आफ्नै स्रोतबाट समेत सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रमा लगानी गरेको छ । प्रदेश सरकार तथा पालिकाको संयुक्त लगानीमा शिक्षकहरूका लागि प्रविधि सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिएको छ ।

४.७.३ अवसर र चुनौती

अवसर

- अधिकांश विद्यालयहरूमा इन्टरनेटको पहुँच हुनु,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगका लागि शिक्षकको क्षमता विकास हुनु,
- विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध हुनु,
- विद्यालयमा EMIS को नियमित प्रयोग हुनु,
- सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगबाट विद्यालयमा पठनपाठन हुनु,
- सूचना सम्प्रेषण गर्नका लागि विद्यालयसँग विद्युतीय सञ्जाल प्रयोग गरिनु,
- CEHRD/CDC को वेब पोर्टलमा डिजिटल शैक्षिक सामग्री उपलब्ध हुनु ।

चुनौती:

- सबै विद्यालयमा दिगो विद्युत, इन्टरनेट कनेक्टिभिटी विस्तार गर्न,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको व्यवस्था गर्न,
- सेवा प्रदायक संस्थाहरूको उपलब्धता,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी शिक्षक/कर्मचारीको पेसागत क्षमता विकास गर्न,
- शैक्षिक वातावरण निर्माण र शैक्षणिक गतिविधिमा सरोकारवालालाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा जोडेर प्रत्यक्ष संलग्न गराउन ।

४.७.४ उद्देश्यहरू

- स्रोत विद्यालय अन्तर्गत पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन, डिजिटल ल्याब स्थापना र सञ्चालन गर्नु ।
- सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्नु ।
- सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगमार्फत तथ्याङ्क अभिलेखीकरण गर्नु ।
- सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी विद्यालय र सरोकारवालाबिचको अन्तर्सम्बन्ध विकास गर्नु ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको माध्यमबाट अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुशासन कायम गर्नु ।

४.७.५ रणनीति

- आधारभूत संरचनाहरू तथा उपकरणको प्रबन्ध गरी स्रोत विद्यालयमा डिजिटल ल्याब स्थापना गरिने छ ।
- स्रोत विद्यालय क्षेत्रका शिक्षकमध्येबाट जनशक्ति छनौट गरी पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन गरिने छ ।
- एक विद्यालय एक ल्यापटप, प्रिन्टर र प्रोजेक्टरको व्यवस्था गरिने छ ।
- नगरपालिकाको वेब साइटमा शैक्षिक इ-पोर्टलको निर्माण गरिने छ ।
- डिजिटल शैक्षिक सामग्री निर्माण, सङ्कलन, भण्डारण र वितरण गरिने छ ।
- हरेक विद्यालयमा सूचना अधिकारीको व्यवस्था गरिने छ ।
- विद्यालयका सम्पूर्ण सूचनाहरू इमिसमार्फत अद्यावधिक गरिने छ ।
- सुशासनका गतिविधिहरू डिजिटल माध्यमबाट अभिलेखीकरण गरिने छ ।
- डिजिटल सूचना बोर्डको व्यवस्था गरिने छ ।
- विद्यालय र अभिभावकविच सूचना सम्प्रेषण गर्न विद्युतीय सामाजिक सञ्जाल निर्माण गरिने छ ।
- शैक्षिक गतिविधिहरू सामाजिक सञ्जाल (Community of Practice) मार्फत सरोकारवासँग आदानप्रदान गरिने छ ।
- सिमिस्टिभी, इ-हाजिरी, इमिस र सामाजिक सञ्जालबाट समेत विद्यालयहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ ।

४.७.६ नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

- आधारभूत तथा माध्यमिक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि स्थापना भई विद्यालयको प्रशासनिक, शैक्षिक र व्यवस्थापकीय क्षेत्रमा प्रयोग गरिएको हुने ।
- शिक्षकको पेसागत विकासले प्रभावकारी कक्षा सहजीकरणमार्फत गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबन्ध हुने ।
- अभिभावक तथा सरोकारवालाको प्रत्यक्ष संलग्नता बढाई विद्यालयको शैक्षणिक वातावरण सिकाइ अनुकूल निर्माण भएको हुने ।

नतिजा

- स्रोत विद्यालयअन्तर्गत पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन, डिजिटल ल्याब स्थापना र सञ्चालन भएको हुने छ ।
- सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार हुने छ ।

- सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगमार्फत तथ्याङ्क अभिलेखीकरण भएको हुने छ ।
- सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी विद्यालय र सरोकारवालाबिचको अन्तर्सम्बन्ध विकास भएको हुने छ ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको माध्यमबाट अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुशासन कायम हुने छ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	इन्टरनेट जडान भएका विद्यालय सङ्ख्या	७०	७५	७५	७५	७५	७५
२	शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटरलगायतको प्रविधि उपयोग भएका विद्यालय %	४०	५०	६०	७०	८०	९०
३	डिजिटल पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय %	४०	५०	६०	७०	८०	९०
४	व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	७५	७७	७९	७९	७९	७९
५	विद्युतको पहुँच पुगेका विद्यालय सङ्ख्या	७५	७७	७९	७९	७९	७९
६	विद्यालय र सरोकारवालाबिच छलफल	७९	७९	७९	७९	७९	७९

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		

१	विद्युत, कम्प्युटर र इन्टरनेट जडान भएका विद्यालय	सङ्ख्या	२	२	१			५	१०	संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका	
२	पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन र डिजिटल ल्याव स्थापना	सङ्ख्या	१	१	१	१	२	६	१२		
३	कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोग	सङ्ख्या	६	६	६	६	६	५०	१००	अन्य विद्यालयमा पहिले नै जडान भएको	
४	ई-पुस्तकालय अद्यावधिक र विस्तार	सङ्ख्या	०	०	०	१	०	१	२		
६	आवश्यक प्राविधिक उपकरण खरिद तथा मर्मत सम्भार र प्रयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	१०		
७	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत फ्रि वाई-फाई सिकाइ चौतारी	सङ्ख्या	६	६	६	६	६	६	१२		
८	शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता विकास	निरन्तर					निरन्तर				
९	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	निरन्तर					निरन्तर				
१०	सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन	निरन्तर					निरन्तर				
११	तहगत सञ्जाल निर्माण	सङ्ख्या	४				निरन्तर				ECD देखि १२ सम्म
१२	विषयगत सञ्जाल निर्माण	सङ्ख्या	५				निरन्तर				मूल बिषयका
१३	अभिभावक सञ्जाल निर्माण सम्बन्धी कार्यशाला	पटक	१	१	१	१	१	५	१०		
१४	सरोकारवालाबिच सञ्चार आदान/प्रदान कार्यक्रम	निरन्तर					निरन्तर				
१५	सरोकारवाला समूहबिच समीक्षा कार्यशाला	पटक	१	१	१	१	१	५	१०		
१६	शिक्षा शाखा तथा विद्यालयको तथ्याङ्क पद्धति व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०		

परिच्छेद ५

अन्य उपक्षेत्र

५.१ छात्रवृत्ति

५.१.१ परिचय

बालबालिकाको विद्यालय शिक्षामा पहुँच तथा सहभागिता अभिवृद्धि गराउने उद्देश्यका साथ न्यून आय भएका परिवार, सुविधाविहीन तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका, अपाङ्गता भएका एवं द्रन्द्ध पीडित विद्यार्थीलाई वर्षेनी छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने गरिन्छ । नियमित छात्रवृत्ति वितरणका कारण विद्यालयमा नियमित उपस्थित हुन र सिकाइमा सक्रियतापूर्वक सहभागी हुने उत्प्रेरणा प्राप्त हुने भएकोले बालबालिकाको सिकाइमा वृद्धि भई शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न योगदान पुग्दछ ।

नेपालको संविधान तथा अन्य विभिन्न नीति तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षामा समता तथा समावेशी ढङ्गबाट पहुँच अभिवृद्धिका लागि विभिन्न लक्षित समुदायलाई छात्रवृत्ति वितरणको प्रावधान गरेको छ । लक्षित समुदायहरूमा विशेषतः गरिब, अपाङ्गता भएका, सुविधाविहीन तथा विभिन्न किसिमले कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकालाई छात्रवृत्तिलगायत अतिरिक्त सहयोग गर्ने गरिन्छ । विद्यालयमार्फत विद्यार्थीलाई प्रदान गरिने यस्ता सहयोग विद्यार्थीको सिकाइ सहभागितासँग सम्बन्धित रही शिक्षाको गुणस्तर सुधार्नु हो ।

फिदिम नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूले दलित, छात्रा, अपाङ्गता भएका र जेहेन्दार छात्रवृत्ति हरेक साल नीति नियमानुसार प्रदान गर्दै आएको छ भने संस्थागत विद्यालयहरूले पनि लक्षित समुदायका बालबालिकालाई छात्रवृत्तिलगायत अतिरिक्त सहयोग प्रदान गर्दै आएको छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

नेपाल सरकारले विद्यालय तहका लक्षित समुदायका बालबालिकाका लागि नीतिनियमानुसार विभिन्न किसिमका छात्रवृत्ति प्रदान गरिरहेको छ । फिदिम नगरपालिकाअन्तर्गत आधारभूत तह कक्षा १-५ मा अध्ययनरत कुल विद्यार्थी ७,८५८ जनामध्ये लक्षित समूहका छात्रा २३ जना, कक्षा १-५ का छात्र १,५५७ र दलित १५४ जना गरी शैक्षिक सत्र २०८१ मा १,७३४ जनाले यो सुविधा लिएका छन् । यसका अतिरिक्त शिक्षा दिवसको अवसरमा प्राविधिक धार अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्ति १६७ जनालाई निरन्तर प्रदान गरिदै आएको छ । आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षामा उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने नगरपालिका भरिका १/१ छात्र र छात्रालाई पुरस्कार स्वरूप नगद प्रदान गर्दै आएको छ । SEE उत्तीर्ण उत्कृष्ट विद्यार्थी र विद्यालयलाई पुरस्कार स्वरूप नगद वितरण गर्दै आएको छ भने सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत कक्षा ६-१२ का विद्यार्थीहरूलाई PMT फारामका आधारमा प्रदान गरिने छात्रवृत्तिमा सहभागी गराउनका लागि सहजीकरण गरिएको छ । यस नगरपालिकामा गैरआवासीय तथा आवासीय छात्रवृत्ति व्यवस्थातर्फ ध्यानदिनु पर्ने देखिन्छ ।

वार्षिक रूपमा तपसिलका शीर्षकमा विद्यालयमार्फत छात्रवृत्ति वितरण भइरहेको छ:

- १) छात्रा छात्रवृत्ति प्रति विद्यार्थी - रु ४००/-
- २) दलित छात्रवृत्ति प्रति विद्यार्थी - रु ४००/-
- ३) अपाङ्गता भएका छात्रवृत्ति प्रति विद्यार्थी - (अवस्था हेरी १०००/३०००/५०००)
- ४) आवासीय रूपमा बस्नेका लागि - ५००००
- ५) PMT लक्षित छात्रवृत्ति: (PMT फाराम भरि छनौटमा परेका लाई मात्र)
  - क) प्राथमिक तह प्रति विद्यार्थी - रु १२०००/-
  - ख) निम्नमाध्यमिक तह प्रति विद्यार्थी - रु १४०००/-

ग) माध्यमिक तह प्रति विद्यार्थी - रु १६०००/-

घ) प्रमाण तह वा उच्च माध्यमिक तह प्रति विद्यार्थी - रु १८०००/-

६) क्रियागत क्षमता भएका विद्यार्थी प्रति विद्यार्थी - रु ४०००/-

छात्रवृत्ति रकम अति नै न्यून रहेकोले यसबाट जति सहयोग हुनुपर्ने हो त्यति हुन नसकेको र विद्यालय शिक्षाका गतिविधिहरूलाई निरन्तरता दिन जरूरी देखिन्छ । फिदिम नगरपालिका क्षेत्रभित्र क्रियागत क्षमताका बालबालिकाहरूका लागि स्रोतकक्षा विद्यालय तपसिल अनुसार सञ्चालित छन :

क्र.स.	स्रोतकक्षा विद्यालयको नाम	ठेगाना	समूह
१.	श्री फिदिम मा.वि.	फिदिम १, पाँचथर	बहिरा तथा सुस्त श्रवण
२.	श्री गढी मा.वि.	फिदिम ४, पाँचथर	दृष्टिविहीन
३.	श्री सुखबोध मा.वि.	फिदिम ४, पाँचथर	बौद्धिक अपाङ्गता

(स्रोत: फिदिम नगरपालिका शिक्षा शाखा २०८२)

५.१.३. अवसर र चुनौती

अवसर:

- छात्रवृत्ति कार्यक्रम राज्यको नीतिगत प्रावधानमा समेटिनु,
- लक्षित वर्ग प्रत्यक्षरूपमा लाभान्वित हुनु,
- राजनीतिक दलहरू छात्रवृत्तिप्रति सकारात्मक हुनु,
- दाताहरूद्वारा छात्रवृत्ति लक्षित कोषहरूको स्थापना हुँदै जानु,
- विद्यार्थी लक्षित सामग्री दाता तथा दातृ निकायद्वारा वितरण कार्य बढ्दै जानु ।

चुनौती:

- छात्रवृत्तिको रकम पर्याप्त बनाउनु,
- छात्रवृत्ति वितरणमा वर्गीय आधार समेत समेट्नु,
- दाता तथा स्रोतको पहिचान गरी प्रबन्ध गर्नु,
- दिइदै आएका सबै छात्रवृत्तिलाई निरन्तरता दिनु,
- छात्रवृत्ति वितरण र यसको प्रभावकारिताको अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु,
- छात्रवृत्तिसहित सामुदायिक आवासीय विद्यालय व्यवस्थापन गर्नु ।

५.१.४ उद्देश्य

- लक्षित वर्गको पहिचान, तथ्याङ्क सङ्कलन र वर्गीकरण गर्नु,
- छात्रवृत्तिका लागि स्रोत पहिचान र प्रबन्ध गर्नु,
- आर्थिक रूपले विपन्न, अपाङ्गता भएका र कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकालाई छात्रवृत्तिमा सहभागिता वृद्धि गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षामा आकर्षित गराई टिकाउदर वृद्धि गर्नु ।

५.१.५ रणनीति

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, वि.व्य.स. र शि.अ.संघ परिचालन गरी लक्षित वर्गको पहिचान, तथ्याङ्क सङ्कलन र वर्गीकरण गरिने छ।
- नियमित स्रोतको व्यवस्थापन तथा आन्तरिक स्रोत परिचालन एवं दाताको खोजी गरी स्रोत प्रबन्ध गरिने छ।
- सुनिश्चित मापदण्डको आधारमा छात्रवृत्तिमा अधिकतम विद्यार्थीको सहभागिता गरिने छ।
- विद्यालय उमेरका बालबालिकालाई छात्रवृत्तिद्वारा विद्यालय शिक्षामा आकर्षित गराई टिकाउ दर वृद्धि गरिने छ।

५.१.६. उपलब्धि, नतिजा, मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

- लक्षित बालबालिकाहरूले शिक्षाको अवसर पाएका हुने।

नतिजा:

- लक्षित वर्गको पहिचान, तथ्याङ्क सङ्कलन र वर्गीकरण भएको हुने छ।
- छात्रवृत्तिका लागि स्रोत पहिचान र प्रबन्ध गरिएको हुने छ।
- आर्थिक रूपले विपन्न, अपाङ्गता भएका र कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकालाई छात्रवृत्तिमा सहभागिता वृद्धि भएको हुने छ।
- विद्यालय शिक्षामा आकर्षित भई टिकाउ दर वृद्धि भएको हुने छ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	लक्षित वर्गको पहिचान, तथ्याङ्क सङ्कलन र वर्गीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	छात्रवृत्ति वितरण कार्यक्रम (वसन्त पञ्चमीका दिन)	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
३	छात्रवृत्ति वितरणको अनुगमन तथा अभिलेख रजु	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	छात्रवृत्ति व्यवस्थापन PMT सहित अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१	१०	
५	विद्यालयमा छात्रवृत्ति कोषको स्थापना तथा वार्षिक वितरण	पटक	०	१	०	०	०	१	२	कार्यविधि मार्फत
६	छात्रवृत्ति व्यवस्थापनका लागि विभिन्न संघसंस्थासँग समन्वय तथा सहकार्यका लागि बैठक तथा छलफल	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

७	उच्च शिक्षा तथा प्राविधिक धारमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	आवश्यक भए
---	--	-----	---	---	---	---	---	---	----	-----------

५.२. सार्वजनिक-निजी शिक्षा साझेदारी

५.२.१ परिचय

नेपालमा सार्वजनिक-निजी शिक्षा साझेदारी (Public-Private Partnership in Education) सम्बन्धि कानुनी प्रावधानहरू शिक्षा क्षेत्रमा गुणस्तर वृद्धि, पहुँच विस्तार, र स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्ने उद्देश्यका साथ विकसित गरिएका छन्। शिक्षा नीति, कानून, तथा योजना दस्तावेजहरूमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीलाई समावेश गरिँदै आएको छ, विशेष गरी पछिल्ला वर्षहरूमा शिक्षाको सार्वभौमिक पहुँच, गुणस्तर सुधार, र नवप्रवर्तनात्मक शैक्षिक अभ्यासलाई प्रोत्साहन गर्ने सन्दर्भमा। संविधानको धारा ३१ ले शिक्षा पाउन पाउने हकलाई मौलिक अधिकारको रूपमा सुनिश्चित गरेपनि त्यसको कार्यान्वयनमा सरकारी स्रोत मात्र प्रयाप्त नहुने देखिँदा निजी क्षेत्रको सहकार्य अपरिहार्य बन्दै गएको हो।

नेपाल सरकारले जारी गरेको **शिक्षा ऐन, २०२८** (संशोधित) तथा त्यसअनुसार तयार गरिएका नियमावलीहरूमा निजी क्षेत्रको सहभागितामा शैक्षिक संस्था स्थापनाको प्रावधान छ। यस्तै, **शिक्षा नीति, २०७६** मा निजी क्षेत्र र सरकारी निकायबीचको साझेदारीलाई प्रोत्साहन गर्दै, नवप्रवर्तन, प्रविधिको प्रयोग, सिकाइको गुणस्तर, र कार्यक्षमता अभिवृद्धिका लागि साझेदारी आवश्यक हुने स्पष्ट गरिएको छ। नीति अनुसार, निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरेर सामुदायिक विद्यालयहरूको सुदृढीकरण गर्न सकिनेछ, जस्तै: पूर्वाधार विकास, शिक्षक तालिम, प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन, वा व्यवस्थापनमा सहकार्य। **स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४** मा स्थानीय तहलाई शैक्षिक योजना निर्माण, विद्यालय व्यवस्थापन, तथा साझेदारी विकासमा प्रमुख भूमिका दिइएको छ। स्थानीय तहहरूले निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरेर विद्यालय व्यवस्थापन गर्न सक्ने, आवश्यक परे सम्झौता गरेर कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने कानुनी आधार रहेको छ। त्यसैगरी, **विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (School Sector Development Plan, SSDP)** तथा **विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना (School Education Sector Plan, SESP)** अन्तर्गत पनि निजी क्षेत्रको भूमिकालाई मान्यता दिइएको छ, जहाँ सार्वजनिक-निजी साझेदारीलाई माध्यमिक तथा प्राविधिक शिक्षामा प्राथमिकता दिइएको छ।

यसबाहेक, **सार्वजनिक-निजी साझेदारी (PPP) नीति, २०७२** मा शिक्षा पनि PPP मार्फत सेवा प्रवाह गर्न सकिने क्षेत्रको रूपमा समावेश छ। यस नीतिअनुसार, सार्वजनिक र निजी क्षेत्रबीच पारदर्शी सम्झौता गरेर सेवा प्रदान गर्न सकिन्छ। यसले शिक्षामा लगानी, नवप्रवर्तन र गुणस्तर सुधारका अवसरहरू सिर्जना गर्ने अपेक्षा गरिएको छ। PPP परियोजनामा नाफा मात्र नभई सामाजिक उत्तरदायित्व, समावेशीता र पहुँचमा ध्यान दिनुपर्ने स्पष्ट व्यवस्था छ।

हालको **विद्यालय शिक्षा नियमावली, २०७९** मा पनि वैकल्पिक व्यवस्थापनका रूपमा निजी क्षेत्र, संघसंस्थासँग सहकार्य गरेर विद्यालय सञ्चालन गर्न सकिने कुरा उल्लेख छ। उदाहरणका लागि, सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन एनजिओ, निजी संस्था वा संघसँग सम्झौताबाट सञ्चालन गर्न सकिने प्रावधानले साझेदारीलाई कानुनी मान्यता दिएको छ।

अन्ततः, नेपालको शिक्षामा सार्वजनिक-निजी साझेदारीलाई कानुनी रूपमा वैधता दिइएको छ र विभिन्न नीति, ऐन तथा योजनामा यसलाई सशक्त रूपमा उल्लेख गरिएको छ। तर, साझेदारीको कार्यान्वयन गर्दा पारदर्शिता, जवाफदेहिता, गुणस्तर, पहुँच र समावेशीतालाई सन्तुलित रूपमा सम्बोधन गर्नु जरूरी छ। त्यसैले, यस्ता साझेदारीहरू नाफामुखीभन्दा सेवामुखी, समावेशी र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्ने खालका हुनुपर्छ भन्ने शिक्षानीतिगत दृष्टिकोण महत्वपूर्ण रहन्छ।

५.२.२ वर्तमान अवस्था

फिदिम नगरपालिकामा हाल १८ वटा संस्थागत विद्यालयहरू सञ्चालनमा छन्, जसले नगर क्षेत्रको शिक्षामा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँदै आएका छन् । यी विद्यालयहरूले गुणस्तरीय शिक्षामा जोड दिँदै शैक्षिक सुधारको दिशामा उल्लेखनीय पहल गरेका छन् । प्रविधियुक्त शिक्षण, दक्ष शिक्षकहरूको संलग्नता, र विद्यार्थीमैत्री सिकाइ वातावरणले गर्दा विद्यार्थीहरूको शैक्षिक उपलब्धिमा निरन्तर सुधार देखिएको छ । शिक्षणमा प्रयोग हुने नविनतम विधिहरू, अनुशासित प्रशासनिक प्रणाली र अतिरिक्त क्रियाकलापहरूको सशक्त समायोजनले विद्यार्थीहरूलाई सिर्जनशील, आत्मविश्वासी र प्रतिस्पर्धी बनाउने प्रयास गरिएको छ ।

यसका साथै, अभिभावकहरूलाई समेत विद्यालयको निर्णय प्रक्रियामा सहभागी गराउँदै नियमित बैठक, छलफल र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिन्छ, जसले विद्यालय-समुदाय सम्बन्धलाई मजबुत बनाएको छ । एसईई लगायतका परीक्षामा पनि अधिकांश संस्थागत विद्यालयहरूले सन्तोषजनक नतिजा हासिल गर्दै आएका छन्, जुन गुणस्तरीय शिक्षाको संकेत मान्न सकिन्छ । यद्यपि, केही विद्यालयहरूमा अझै दक्ष शिक्षकको अभाव, शुल्क संरचनाको एकरूपता नहुनु, र स्थानीय तहसँग समन्वयको कमीजस्ता चुनौतीहरू विद्यमान छन् ।

यी चुनौतीहरूको समाधानका लागि स्थानीय सरकारसँग सहकार्य गर्दै शिक्षक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन, ICT को प्रयोग विस्तार, र समाजका सीमान्तकृत समूहका लागि छात्रवृत्तिको सुनिश्चितता जस्ता सुधारका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिइनु आवश्यक देखिन्छ । समग्रमा, फिदिम नगरपालिकाका संस्थागत विद्यालयहरूले गुणस्तरीय शिक्षातर्फ सकारात्मक पाइला चालिरहेका छन् र आगामी दिनमा थप प्रभावकारी र समावेशी शिक्षाका लागि नीति र कार्यक्रममार्फत उनीहरूलाई प्रोत्साहन गर्न सकिन्छ ।

फिदिम नगरपालिका भित्र रहेका संस्थागत विद्यालयहरूले स्थानीय शिक्षा प्रणालीमा उल्लेखनीय भूमिका खेलेका छन् । यिनले निजी लगानीमा शिक्षण कार्य सञ्चालन गर्दै आएकाले प्रतिस्पर्धात्मक गुणस्तर कायम गर्नुपर्ने आवश्यक छ । तथापि, गुणस्तरीय शिक्षा, सुशासन, शिक्षकको व्यावसायिकता, सिकाइ उपलब्धि, समावेशी पहुँच, प्राविधिक पूर्वाधार आदिमा अझ सुधार आवश्यक देखिएको छ । त्यसैले नगरस्तरीय शिक्षा योजनामा संस्थागत विद्यालयहरूको सुधारका लागि केहि रणनीतिसहितको योजना आवश्यक छ ।

५.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती:

- साझेदारीको स्पष्ट कार्यविधि, अधिकार र दायित्व निर्धारण गर्ने नीति तथा कानुनी ढाँचा स्पष्ट नहुनु
- सरकारी र निजी क्षेत्र बीच आपसी विश्वासको कमी
- सार्वजनिक तथा निजी विद्यालय बीच गुणस्तरमा समानता हुन
- स्रोत साधनको असमान वितरण
- निजी विद्यालयहरू सामाजिक उत्तरदायित्व भन्दा आर्थिक लाभमा बढी केन्द्रित हुनु,
- साझेदार संस्थाहरूको कामकाजको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्पष्ट र प्रभावकारी नहुनु,
- साझेदारी संचालन गर्न स्थानीय तहको नेतृत्वमा क्षमता, तालिम तथा अनुभवको कमी,
- राजनीतिक हस्तक्षेपले साझेदारीको निष्पक्षता र प्रभावकारितामा प्रभाव पर्नु
- दिगोपनाको अभाव

अवसर:

- निजी क्षेत्रको आर्थिक, प्राविधिक र भौतिक स्रोतहरू साझेदारीमार्फत उपयोग गर्न सकिने,
- निजी क्षेत्रले अपनाउने नवीन प्रविधि, सिकाइ शैली, र व्यवस्थापन प्रणालीलाई साझा गर्दै सरकारी तथा संस्थागत विद्यालयको गुणस्तर सुधार गर्न,
- साझेदारीले डिजिटल शिक्षा, स्मार्ट क्लासरूम, अनलाइन सिकाइ जस्ता आधुनिक उपायहरू विस्तार गर्न,
- भौगोलिकरूपमा दुर्गम वा पहुँचविहीन क्षेत्रमा निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यले शिक्षा सेवा पुऱ्याउन,
- निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी स्थानीय बजारका मागअनुसार सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न,
- शिक्षा क्षेत्रमा दीर्घकालीन लगानी तथा योजनाबद्ध विकासका लागि साझेदारीले संस्थागत संरचना निर्माण गर्न,
- निजी र सार्वजनिक क्षेत्र मिलेर कार्य गर्दा स्थानीय समुदायको विश्वास र सहभागिता बढाउन,
- शिक्षकहरूका लागि निजी संस्थाबाट तालिम, प्रशिक्षण र दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,
- नगराशिक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारी मुल्यांकन गर्नु,

५.२.४ उद्देश्य

- संस्थागत विद्यालयहरूमा गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु ।
- सार्वजनिक र निजी क्षेत्रबीचको सहकार्यलाई सुदृढ गर्दै गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य शिक्षाको प्रवर्द्धन गर्नु ।
- शिक्षा क्षेत्रमा निजी स्रोत, सीप र प्रविधिको उपयोगद्वारा सार्वजनिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको शैक्षिक क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
- स्थानीय आवश्यकता र सन्दर्भअनुसार रोजगारमुखी तथा सीप आधारित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्नु ।
- साझेदारी कार्यक्रमहरूको पारदर्शिता, उत्तरदायित्व र दिगोपनालाई सुनिश्चित गर्दै संस्थागत संरचना विकास गर्नु ।
- शिक्षामा सामाजिक न्याय, समान अवसर र समावेशी शिक्षाको प्रवर्द्धनमा निजी क्षेत्रको सहभागिता विस्तार गर्नु ।

५.२.५ रणनीति

- शिक्षकहरूको पेसागत/व्यावसायिक क्षमता विकास गरिने छ ।
- शैक्षिक नेतृत्व तथा विद्यालय व्यवस्थापन प्रणालीमा सुधार गरिने छ ।
- हरेक शैक्षिक सत्रमा कम्तीमा १ पटक व्यावसायिक विकास तालिम सञ्चालन गरिने ।
- शिक्षक सिकाइ सञ्जाल (TLC) निर्माण गरिने छ ।
- नगरस्तरीय परिक्षा प्रणाली मार्फत संस्थागत विद्यालयहरूको नतिजा प्रकाशनमा जोड दिइनेछ ।
- सबै संस्थागत विद्यालयहरूलाई वेब बेस अन्तर्गतको इमिस प्रणालीमा अद्यावधिक गराइने छ ।
- प्रविधिमैत्री शिक्षण प्रणालीको बिकास साझेदारी शिक्षा मार्फत गरिनेछ ।
- पाठ्यक्रम अनुसार विकास भएका पाठ्यपुस्तकहरू सबै संस्थागत विद्यालयमा एकरूपता गराइने छ ।
- सार्वजनिक र निजी क्षेत्रबीचको सहकार्य सुदृढ गर्दै शिक्षाको गुणस्तर र पहुँच वृद्धिमा सुनिश्चित गरिनेछ ।
- शैक्षिक प्रविधि र स्रोतको उपयोग गरेर विद्यालयहरूको शैक्षिक क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- सीप विकास र रोजगारमुखी कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सार्वजनिक र निजी क्षेत्रको सहकार्य सुनिश्चित गरिनेछ ।

- साझेदारी कार्यक्रमहरूको पारदर्शिता र दिगोपनालाई सुनिश्चित गर्दै संस्थागत संरचना र व्यवस्थापन सुधार गरिनेछ ।
- समावेशी र सामाजिक न्यायको आधारमा शिक्षा प्रणालीलाई सुदृढ गरिनेछ ।
- विद्यालय व्यवस्थापन र नेतृत्व सुधार गरिने छ ।
- अभिभावक-शिक्षक अन्तरक्रिया कार्यक्रम (PTM) नियमित गरिनेछ ।
- हरेक वर्ष सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूको सहभागितामा शिक्षा मेलाको आयोजना गरिने छ ।
- सामाजिक अडिट प्रणाली नियमित र व्यवस्थित गरिने छ ।
- स्तरीय परीक्षा प्रणालीको विकास गरिने छ ।
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणलाई नियमित र प्रभावकारी बनाइने छ ।

५.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

उपलब्धि

- सबै संस्थागत विद्यालयमा गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित भएको हुने छ ।
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि न्यूनतम अपेक्षित स्तरभन्दा माथि पुग्ने छ ।
- सबै विद्यालयमा डिजिटल शिक्षणका आधारभूत पूर्वाधार स्थापना हुने ।
- शिक्षकहरू बीच 'सिकाइ सञ्जाल' को विकास भई नियमित अनुभव साझेदारी भइरहेको छ ।
- सबै संस्थागत विद्यालयमा कम्तीमा एउटा 'स्मार्ट कक्षा' सञ्चालनमा आएको छ ।
- अभिभावक र समुदायको सहभागितामा वृद्धि हुने ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति (SMC) को बैठकहरू नियमित छन् र निर्णयहरू सार्वजनिक गरिनेछन ।
- विद्यालय विकास/सुधार योजना (SDP) सबै विद्यालयमा तयार हुने छ ।
- विद्यालय सामाजिक अडिट प्रक्रिया अपनाउन थालेको छ जसले पारदर्शिता र जवाफदेहितामा टेवा पुऱ्याएको छ ।
- साझेदारी कार्यक्रमहरूको पारदर्शिता र दिगोपनालाई सुनिश्चित गर्दै संस्थागत संरचना र व्यवस्थापन सुधार हुने
- शैक्षिक प्रविधि र स्रोतको उपयोग गरेर विद्यालयहरूको शैक्षिक क्षमता अभिवृद्धि हुने

नतिजा:

- संस्थागत विद्यालयहरूमा गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षाको सुनिश्चितता भएको हुने छ ।
- सार्वजनिक र निजी क्षेत्रबीचको सहकार्यलाई सुदृढ गर्दै गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य शिक्षाको प्रवर्द्धन भएको हुने छ ।
- शिक्षा क्षेत्रमा निजी स्रोत, सीप र प्रविधिको उपयोगद्वारा सार्वजनिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको शैक्षिक क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने छ ।
- स्थानीय आवश्यकता र सन्दर्भअनुसार रोजगारमुखी तथा सीप आधारित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरिएको हुने छ ।
- साझेदारी कार्यक्रमहरूको पारदर्शिता, उत्तरदायित्व र दिगोपनालाई सुनिश्चित गर्दै संस्थागत संरचना विकास भएको हुने छ ।
- शिक्षामा सामाजिक न्याय, समान अवसर र समावेशी शिक्षाको प्रवर्द्धनमा निजी क्षेत्रको सहभागिता विस्तार भएको हुने छ ।

प्रमुख क्रियापलाप तथा लक्ष्यहरू

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालय भर्ना अभियान (Nursery- class 10)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	PABSON/N-PABSON
२	विषयगत तथा समन्वयात्मक शिक्षक तालीम (Language, Math, Science आदि)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	समन्वय गरी
३	प्रविधिमैत्री शिक्षण तालिम (ICT Integration, Smart Class प्रयोग) तथा नियमित शिक्षक सिकाइ सञ्जाल (TLC) बैठक तथा कार्यशाला	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	समन्वय गरी
४	कमजोर विद्यार्थीका लागि Remedial Classes तथा क्रियाशील सिकाइ प्रविधिको प्रयोग (Project-based learning, Group work)	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
५	विद्यालयस्तरीय पाठ्यक्रमसँग सम्बन्धित अन्तरक्रियात्मक प्रतियोगिता (Debate, Quiz, Spelling Bee)	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
६	विद्यार्थीलाई लक्षित तालिम (Life skills, Communication skills)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	डिजिटल शिक्षण सामग्री विकास तथा प्रयोग प्रशिक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	शिक्षक तथा विद्यार्थीका लागि अनलाइन स्रोतको पहुँच विस्तार	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	विद्यालय व्यवस्थापन समिति (SMC) र PTA	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

	का लागि नेतृत्व विकास तालिम									
१०	विद्यालयमा सामाजिक अडिट प्रणाली कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
११	गणित/विज्ञान प्रयोगशाला/ICT प्रयोगशालाको स्थापना तथा स्तरोन्नति	पटक	आवश्यकताअनुसार							
१२	खानेपानी, सरसफाई, स्वच्छता र विद्यालय सौन्दर्यीकरण कार्यक्रम (Green School Initiative)	पटक	निरन्तर							
१३	सामुदायिक शिक्षा संवाद कार्यक्रम (Education Dialogue) तथा शिक्षा मेला तथा प्रदर्शनी कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१४	सिकाइ उपलब्धि परीक्षण तथा नतिजा विश्लेषण कार्यशाला	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
१५	रोजगारमुखी तथा सीप आधारित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न स्रोत संस्थाको पहिचान र सहकार्य गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१६	संस्थागत विद्यालयहरूले इमिस अध्यावधिक गर्नुपर्ने	पटक	निरन्तर							
१७	शिक्षामा सामाजिक न्याय, समान अवसर र समावेशी शिक्षाको प्रवर्द्धनमा छात्रवृत्ति लगायत अन्य कुराहरूमा निजी क्षेत्रको सहभागिता	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१८	संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीका लागि समतामुलक छात्रवृत्तिको व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

१९	अति विपन्न तथा पछाडिएका बालबालिकाहरूको शैक्षिक सामग्री सहयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
----	--	-----	---	---	---	---	---	---	----

परिच्छेद ६

सुशासन तथा व्यवस्थापन

६.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

परिचय

विद्यालयमा योजनाको प्रभावकारी ढंगले कुशलतापूर्वक कार्यान्वयन गरी बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा सुधार ल्याउन सुशासन र व्यवस्थापनको आवश्यकता पर्दछ । विद्यालयका आवश्यक संरचना, कार्यप्रक्रिया तथा सहभागिताका आधारमा निर्णय गरी कार्यान्वयन पक्षमा जोड दिँदा विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गर्न सकिन्छ । सुशासन कायम गर्न नेपाल सरकारका तिनै तहका सरकार, सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था र विद्यालयको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । यसका लागि शैक्षिक योजना कार्यान्वयन गर्न संस्थागत क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी, प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नुपर्छ । यसरी सुशासन तथा व्यवस्थापनका लागि योजनाका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा, कार्यक्रमको स्वरूप संवैधानिक प्रावधानका साथै संघीय संरचनामा विभिन्न तहका सरकारका दायित्व, ज्ञान, प्रविधि, मूल्यमान्यता तथा दृष्टिकोणमा आएका परिवर्तनलाई विचार पुर्याउनु पर्दछ ।

६.१.१ संस्थागत क्षमता विकास

शिक्षा पद्धतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयनको समग्र प्रक्रियाले शासकीय प्रबन्धलाई जनाउँछ । शासकीय प्रबन्धमा संरचना तथा प्रक्रिया दुवै पर्छन् । विद्यालय क्षेत्रको यो योजनाका सन्दर्भमा शासकीय प्रबन्धअन्तर्गत योजनाको प्रभावकारी ढङ्गले तथा कुशलतापूर्वक कार्यान्वयन गरी बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा सुधार गर्न आवश्यक संरचना, भूमिका तथा कार्य प्रक्रिया समावेश हुन्छन् । यस्ता संरचना तथा कार्य प्रक्रियाले सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय गरी निर्णय कार्यान्वयन गर्नु, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित हुनु, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायी हुनु, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्नु, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही भई पारदर्शी हुनु र विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्नु गराउनु आवश्यक हुन्छ । शिक्षामा स्थानीय सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न उक्त सबैको महत्त्वपूर्ण योगदान रहेको छ ।

योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणस्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार, प्रकोप तथा महामारीको अवस्थामा सिकाइ र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्ने प्रयास गरिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति तथा क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । यस खण्डमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरी विद्यालय क्षेत्रको योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत

संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनका लागि तयार गरिएको छ ।

६.१.२. वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानअनुसार संघमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ । राष्ट्रको शिक्षासम्बन्धी समष्टिगत नीति निर्धारण, शिक्षासम्बन्धी मापदण्ड र स्तर निर्धारण, संघीय योजनाको विकास, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु मन्त्रालयको प्रमुख दायित्व रहेको छ । मन्त्रालयअन्तर्गत केन्द्रीय तहमा शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । जिल्ला स्तरमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ रहेको छ । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग क्रियाशील छन् । विद्यालय शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहमा ऐन तथा नियमावलीहरूको निर्माण तथा परिमार्जन नभएकोले कार्यान्वयनमा जटिलता सिर्जना भएको छ । विशेष गरी संघीय शिक्षा ऐन जारी हुन नसकेको कारणले प्रदेश र स्थानीय कानूनहरू विकास हुन बाधा भई शैक्षिक गतिविधि व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुन नसकेका गुनासाहरू सरोकारवालाहरूबाट आइरहेका छन् । साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रअन्तर्गत रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये सातओटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् भने अरू तालिम केन्द्रहरू खारेज भएका छन् । त्यसैगरी साविकका क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरू प्रदेशको सामाजिक विकास मन्त्रालयअन्तर्गतका शिक्षा विकास निर्देशनालयमा परिवर्तन भएका छन् । साविकका जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइमा रूपान्तरण भएका छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्यबाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ राखियो तर ती एकाइका कामलाई प्रभावकारी बनाउन सकिएको छैन । पालिका स्तरमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनले तोकिए बमोजिमका २३ ओटा कार्यहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन् । फिदिम नगरपालिकामा शिक्षा शाखाको मातहतमा ७९ ओटा सामुदायिक विद्यालयहरू र ६ ओटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । त्यस्तै विद्यालयमा प्रधानाध्यापकको नेतृत्वमा विद्यालयीय गतिविधिहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

६.१.३ उद्देश्य

- स्थानीय तह, वि.व्य.स., प्र.अ., शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकलाई जवाफदेही बनाउनु ।
- विद्यालयमा सामाजिक परीक्षणलाई विधिसङ्गत कार्यान्वयन गर्नु ।
- उत्तरदायी, जवाफदेही, समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गर्नु ।
- विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावक आचार संहिता कार्यान्वयन गर्नु ।
- विद्यालयका जनशक्ति, संरचना र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

६.१.४ रणनीति

- शैक्षिक सत्रको सुरुमा एक तहमाथिका पदाधिकारी वा निकायसँग करार सम्झौता गरिने छ ।
- सामाजिक परीक्षण समितिले तयार गरेको प्रतिवेदन सरोकारवालाको उपस्थितिमा सार्वजनिक गरिने छ ।
- समता तथा समावेशितालाई आधार मानी जिम्मेवारी बाँडफाँट गरी जवाफदेही बनाइने छ ।
- निर्धारित योजनाअनुरूप कार्यसम्पादन प्रक्रिया अगाडि बढाइने छ ।
- सरोकारवालाको सहभागितामा आचार संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

- दक्ष जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्न पेशागत तालिमको व्यवस्था गरिने छ ।

६.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि :

- सरोकारलाको सहभागिता वृद्धि हुने ।
- सम्बद्ध सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायित्व विकास हुने ।

प्रमुख नतिजा :

- स्थानीय तह, वि. व्य.स., प्र.अ., शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकसँग जवाफदेहिताका लागि सम्झौता गरी कार्यान्वयन भएको हुने छ ।
- विद्यालयमा सामाजिक परीक्षणलाई विधिसङ्गत कार्यान्वयन गरी पारदर्शिता कायम भएको हुने छ ।
- कार्यसम्पादनप्रति उत्तरदायी, नतिजाप्रतिको जवाफदेही, समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि भएको हुने छ ।
- विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावक आचार संहिता कार्यान्वयन भएको हुने छ ।
- विद्यालयका जनशक्ति, संरचना र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने छ ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	फिदिम नगरपालिका शिक्षा ऐन २०७४ संशोधन	पटक	१	०	०	१	०	२	४	नगरपालिका
२	कार्यविधि अनुरूप प्रअको छनोट र नेतृत्व सम्बन्धी तालिम	जना	४	४	४	४	४	२०	४०	
३	विव्यस तथा प्रअको क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	आचारसंहिताको निर्माण र कार्यान्वयन	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
५	प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	विद्यालय सुधार योजना निर्माण, अद्यावधिक र कार्यान्वयन	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	
७	सामाजिक परीक्षण तथा लेखा परीक्षण	विद्यालय	७९	७९	७९	७९	७९	७९	७९	प्रत्येक वर्ष
८	कार्यविधि तयारसहित उत्कृष्ट विद्यालय, शिक्षक, प्रअ, विव्यस र विद्यार्थीको घोषणा गरी पुरस्कार वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

९	विद्यालयको वार्षिक कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	न.पा बाट
१०	विद्यालयको अभिलेखीकरण तथा सुशासनको अनुगमन तथा निरीक्षण	पटक	निरन्तर							
११	पूर्व विद्यार्थी समाज गठन	पटक	१	०	०	०	१	०	३	
१२	विद्यालयमा अक्षयकोष एवं आर्थिक स्रोत सङ्कलन	पटक	नियमित							
१३	शिक्षा समितिको नियमित बैठक	पटक	६	६	६	६	६	३०	६०	नियमित
१४	प्र.अ.को बैठक (मासिक/चौमासिक/ स्रोत स्तरीय)	पटक	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००	नियमित

६.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

६.२.१ परिचय

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धअन्तर्गत वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण तथा कार्यान्वयन, वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कनलगायत कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, जनशक्ति, प्रक्रिया र जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्वहरू पर्दछन्। नेपालमा सङ्घीय संरचनाअनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई क्रियाशील छ। जसले केही कानुनी प्रबन्धसहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ। कानुन कार्यान्वयन प्रबन्ध गर्दा यसको दिगोपन, प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई दिएका शिक्षाका २३ अधिकारहरूको व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा नेपाल सरकारले तय गरेको शिक्षा क्षेत्रको १० वर्ष योजनाले तय गरेका लक्ष्यहरू पूरा गर्नमा स्थानीय सरकारले सहयोग, समन्वय तथा आत्मीकरण गर्नु आवश्यक रहेको छ। फिदिम नगरपालिकाले पनि समग्र पालिकाको विकास र परिवर्तनका लागि केही सोच, लक्ष्य, उद्देश्यसहित शिक्षा क्षेत्रको नीति तय गरेको छ।

उल्लिखित सन्दर्भमा पालिकाको शिक्षासम्बन्धी नीति, कार्यक्रम, लक्ष्य, तथा उद्देश्य पूरा गर्न स्थानीय नगरपालिकाका आवश्यकताहरू पूरा गर्न आफ्नो परिवेशअनुसारको शिक्षा क्षेत्रको १० वर्षे योजना तयार गर्नु आजको आवश्यकता छ। सबै स्थानीय सरकारले शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्न पालिका स्तरमा शिक्षा प्रोफाइल तथा शिक्षा योजना अति आवश्यक रहेकोले सो कार्य अगाडि बढाइएको छ।

६.२.२ वर्तमान अवस्था

फिदिम नगरपालिकामा जम्मा ७९ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू रहेका छन् जसमा प्राथमिक तह ४७, आधारभूत तह १२ र माध्यमिक तह २० ओटा छन् साथै ६ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू रहेका छन्। बालविकास केन्द्रको विवरण हेर्दा जम्मा ८४ वटा बालविकास केन्द्रहरू रहेका छन्। जसमा ८२ वटा तत्कालीन जि.शि.का.बाट स्वीकृत र २ वटा फिदिम नगरपालिकाबाट स्वीकृत रहेका छन् जसमा ८४ जना बालविकास सहजकर्ताहरू रहेका छन्। फिदिम नगरपालिकामा कार्यरत शिक्षक दरबन्दीको अवस्थालाई तलको तालिकामा देखाइएको छ:

फिदिम नगरपालिका शिक्षक दरबन्दी २०८१

प्राथमिक				निम्न माध्यमिक				माध्यमिक				जम्मा	स्थानीय तहबाट स्वयं सेवक	वडा स्वयंसेवक
स्थायी	करार	जम्मा	राहत	स्थायी	करार	जम्मा	राहत	स्थायी	राहत	उमा दरबन्दी	उमा अनुदान			
२२२	९	२३१	५३	३६	४	४०	४२	२६	२३	७	१५	४३७	२७	१४

फिदिम नगरपालिकामा प्राथमिक तहमा स्थायी २२२, करार ९ र राहत ५३ दरबन्दी रहेका छन् । निम्न माध्यमिक तहमा स्थायी ३६, करार ४ र राहत ४२ दरबन्दी र माध्यमिक तहमा स्थायी २६, राहत २३, रहेका छन् । त्यसै गरी उमा दरबन्दी ७ र अनुदान १५ गरी जम्मा २२ दरबन्दी रहेका छन् । स्थानीय तहले २७ जना स्वयं सेवक शिक्षकको समेत व्यवस्था गरेको छ । फिदिम नगरपालिकामा नगरशिक्षा समितिको अगुवाइमा शिक्षा क्षेत्रका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू सञ्चालित छन् । नगरपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रमअनुसार कक्षा १ र ८ का पाठ्यपुस्तक निर्माण गरी शैक्षिक सत्र २०८१ देखि लागु गरेको र शैक्षिक सत्र २०८२ देखि कक्षा २ देखि ७ सम्मका स्थानीय विषयका पाठ्यपुस्तक तयार गरी कार्यान्वयन गरिएको छ । यसले पालिकाको ऐतिहासिकता र समग्रता झल्काउन मद्दत गर्नेछ भने बालबालिकालाई स्थानीय परिवेश अनुकूल विषय क्षेत्रमा परिचित हुन सहयोग पुऱ्याउने छ ।

६.२.३ उद्देश्य

- शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्थाको प्रभावकारी प्रयोग र कार्यान्वयन गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना (SESP) लाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
- एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षामा सुशासन कायम गर्नु ।
- गुणस्तरयुक्त शिक्षामार्फत फिदिम नगरपालिकाको दूरदृष्टिलाई साकार पार्न सहयोग गर्नु ।

६.२.४ रणनीति

- कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानून, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गरिने छ ।
- सङ्घीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत सङ्कलन गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरिने छ ।
- कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी सम्भावित समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गरिने छ ।
- SESP अन्तर्गत स्थानीय तहमार्फत सञ्चालन हुने कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गरिने छ ।
- विद्यालयका सम्पूर्ण विवरणहरू तयार गरी समयमै EMIS मा अद्यावधिक गरिने छ ।
- EMIS बाट प्राप्त नतिजाको विश्लेषण गरी सुधार गरिने छ ।
- विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक सङ्घ गठन गरिने छ ।
- विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक गरिने छ ।
- निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी जवाफदेही र उत्तरदायी बनाइने छ ।
- वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन जस्ता कार्यलाई व्यवस्थित गरिने छ ।

- बिपदबाट भएको सिकाइ क्षति आपूरण गर्न आवश्यक अनलाईन/अफलाईन तथा दूर शिक्षणमा अनुकूलन हुनका लागि शिक्षक सहयोगी पुस्तिका खरिद/तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- फिदिम नगर शिक्षा योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।

६.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुने ।

प्रमुख नतिजा

- शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुने छ ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्थाको प्रभावकारी प्रयोग र कार्यान्वयन भएको हुने छ ।
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना (SESP) प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुगेको हुने छ ।
- एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली व्यवस्थित गरिएको हुने छ ।
- विद्यालय शिक्षामा सुशासन कायम भएको हुने छ ।
- गुणस्तरयुक्त शिक्षामार्फत फिदिम नगरपालिकाको दूरदृष्टि साकार पार्न सहयोग पुगेको हुने छ ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य जम्मा (पहिलो ५ वर्ष)					जम्मा भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	जिम्मेवार निकाय	
			१	२	३	४	५			
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	विद्यालय, स्थानीय तह
२	आवश्यक कानून, निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास र अद्यावधिक	पटक		१			१	२	४	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा
३	कानून, निर्देशिका तथा मापदण्डको प्रबोधीकरण	समय		१			१	२	४	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा,
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवं अद्यावधिक	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली व्यवस्थापन	पटक	निरन्तर							विद्यालय/स्थानीय तह
६	शैक्षिक गुणस्तर सुधारसम्बन्धी अन्तर्क्रिया	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	निरन्तर							CLC

८	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनका आधारमा विद्यालयहरूलाई थप सहयोग/सहजीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	नगरपालिका
९	शिक्षकको क्षमता विकास तथा सुपरिवेक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	योजनाको समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
११	योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	निरन्तर							
१२.	योजनाको परिमार्जन	पटक	पाँचौ वर्षमा एक पटक							

परिच्छेद ७

लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

७.१ परिचय

राष्ट्रिय आकांक्षालाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकार र समुदायबाट विगत केही दशकदेखि शिक्षा क्षेत्रमा लगानीलाई विस्तार गरिएको छ। शिक्षामा गरिने लगानीले समाजको आकांक्षा, आवश्यकता, मान्यता र दिगो विकासको लक्ष्यका लागि कार्य गर्नुपर्दछ। संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम विद्यालय शिक्षा सञ्चालनको मूल जिम्मेवारी स्थानीय तहको भए तापनि शिक्षा साझा सूचीमा रहेकोले शिक्षाको वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका साथै समुदाय र निजी क्षेत्रको समेत साझेदारी आवश्यकता छ। आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा गति प्रदान गरी समृद्ध राष्ट्र निर्माण गर्नमा शिक्षाको अहम् भूमिका हुन्छ। भविष्यका लागि गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्न शिक्षामा लगानी गर्नु आवश्यक छ। शिक्षामा गरिने लगानीले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको दीर्घकालीन विकासका लागि सहयोग गर्छ।

शिक्षामा आवश्यक पर्ने स्रोत पहिचान गरी तिनलाई एकीकृत गर्नु र उपयुक्त तरिकाले वितरण तथा उपयोग गर्नु शिक्षामा लगानीको प्रबन्धका लागि महत्त्वपूर्ण पक्ष हो। शिक्षामा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत जुटाउने, स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह गर्ने र उपलब्ध स्रोतको उपयोग गर्ने विषयमा ध्यान दिनु पर्छ। फिदिम नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनका लागि लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी यसमा देखिएका चुनौतीहरू उल्लेख गरिएको छ। पहिचान गरिएका चुनौतीहरूको सामना गर्दै वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि यसका उद्देश्य तथा रणनीतिहरू प्रस्तुत गरी स्रोतको आँकलन तथा लगानीका क्षेत्र र लागत अनुमान गरिएको छ।

७.१.२ वर्तमान अवस्था

फिदिम नगरपालिकाको आ.व. २०८१/०८२ को कुल बजेट रु १ अर्ब १४ करोड २१ लाख ७४ हजार ८ सय पच्चिसमध्ये शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन रकम ससर्त अनुदान बाहेक रु. २ करोड ९४ लाख ४० हजार (२.५७ प्रतिशत) कार्यक्रम तथा परियोजना अन्तर्गतको बजेट विनियोजन गरेको छ। शिक्षामा लगानी बढाउनु पर्छ भन्ने विषयमा सैद्धान्तिक रूपमा राजनीतिक तहमा र नेपालका नीतिगत दस्तावेजहरूमा सहमति देखिन्छ। सबैको धारणा लगानी बढाउने कुरामा एकै हुनुलाई लगानी वृद्धि गर्ने प्रयासको महत्त्वपूर्ण आधार मान्न सकिन्छ। आगामी दिनमा शिक्षा क्षेत्रको बजेट वृद्धिमा सरकारको ध्यान जान अनिवार्य रहेको छ।

फिदिम नगरपालिकाको आ.व. २०८१/०८२ मा शिक्षा क्षेत्रको बजेट:

क्र.स.	कार्यक्रम	बजेट	कैफियत
१.	फिदिम नगर शिक्षा योजना निर्माण	५,०००००	
२.	नगर शैक्षिक क्यालेन्डर	१०००००	
३.	नगर शिक्षा समिति बैठक	०	प्रशासनिक खर्च कार्यालय
४	प्र.अ. बैठक	१६००००	
५	परीक्षा व्यवस्थापन तथा अनुगमन	६०००००	
६	स्थानीय पाठ्यपुस्तक निर्माण	१००००००	
७	आधारभूत तह पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण कार्यक्रम	२०००००	
८	नगरपालिका स्तरीय राष्ट्रपति रनिडशिल्ड	७०००००	

९	शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन	५५८००००	
१०	वालविकास शिक्षक/विद्यालय कर्मचारी थप	१३८५८०००	
११	आवासिय विद्यालय सञ्चालन	१५०००००	
१२	स्रोतकेन्द्र सञ्चालन खर्च	३०००००	
१३	IT/EMIS अभिमुखिकरण	२५००००	
१४	उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार	१०००००	
१५	शैक्षिक सामाग्री निर्माण / दिवसीय कार्यक्रम	३०००००	
१६	रातो बंगला साझेदारी कार्यक्रम	६६५०००	
१७	प्रधानाध्यापकहरुलाई प्रोत्साहन भत्ता	६७२०००	
१८	पाँचथर बहुमुखि क्याम्पस अक्षयकोष	१५५५०००	
१९	विद्यार्थी पढ्दै कमाउदै उपप्रमुख कार्यक्रम	७०००००	
२०	विद्यार्थी सम्मान कार्यक्रम	३०००००	
२१	जल्पा आवि डेक्सबेञ्च	६००००	
२२	पाँचथर क्याम्पस स्ववियु कार्यलय व्यवस्थापन	१०००००	
२३	काफलबोटे आवि भवन मर्मत	३०००००	
	जम्मा: (दूईकरोड पन्चानब्बे लाख)	२९५०००००।	

शिक्षामा राज्यको लगानीको अवस्था

नेपालमा वि.सं. २०४९/५० मा शिक्षामा राज्यको लगानी कुल राष्ट्रिय बजेटको करिब ८.५ प्रतिशत मात्र रहेकोमा सबैको लागि शिक्षा अभियान (सन् १९९० को दशक) सँगै आ.व. २०६७/६८ मा आइपुग्दा यो प्रतिशत १७.१ पुगेको थियो । कुल गार्हस्थ उत्पादनसँग शिक्षा क्षेत्रको बजेट तुलना गर्दा वि.सं. २०५५ देखि २०७५ सम्मको अवधिमा नेपाल सरकारको शिक्षामा लगानी कुल गार्हस्थ बजेटको औसत ३.७ प्रतिशत रहेको थियो । विगत एक दशक अवधिमा सरकारबाट कुल राष्ट्रिय बजेटको औसत १३.२ प्रतिशत शिक्षा क्षेत्रमा लगानी भएको पाइन्छ । शिक्षाको लगानीमा वैदेशिक सहायताको पनि महत्त्वपूर्ण अंश रहेको छ ।

७.१.३ अवसर तथा चुनौती

- शिक्षा सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय परिवेश, स्थापित मूल्य र मान्यता, संवैधानिक प्रत्याभूति, राज्यले अख्तियार गरेका नीतिलाई उचित रूपमा सम्बोधन गर्न विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि र दिगो स्रोत व्यवस्थापन गर्नु,
- संघीय संरचनाअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबिचको शिक्षाको लगानी मापदण्ड र वित्तीय स्रोत हस्तान्तरणको उपयुक्त माध्यम निर्धारण गरी तिनै तहका सरकारलाई शिक्षामा लगानीका लागि जिम्मेवार बनाउनु,
- संवैधानिक मार्गदर्शन तथा नीति अनुरूप निजी क्षेत्रबाट शिक्षामा गरिने लगानीको व्यवस्थापन र स्वरूप निर्धारण गरी सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायको रूपमा विकास गर्नु,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा विद्यार्थी अनुपात बढाउने सरकारको प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत पहिचान र परिचालन पद्धति सुनिश्चित गर्न,
- वैदेशिक सहायता प्राप्ति, परिचालन र त्यसको दिगोपना सुनिश्चित गर्न ,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्न,

- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षामा सरकारी लगानीमा अभिवृद्धि गर्नु,
- वित्तीय गतिविधिलाई पारदर्शी, जवाफदेही र सरलीकृत गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्ने ।

७.१.४ उद्देश्य

- विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी पहिचान गरीएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु ।
- उपलब्ध सम्भावित स्रोतका आधारमा पहिचान गरिएका कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु ।
- तिनै तहका सरकारको भूमिका, दायित्व र खर्चको प्रक्रिया स्पष्ट पार्नु ।

७.१.५ रणनीति

- संघ र प्रदेश सरकारको शिक्षा क्षेत्रको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट थप लगानी गरिने छ ।
- आफ्नो तहभित्रको शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवं गुणस्तर सुनिश्चित गर्न जवाफदेही बनाइने छ ।
- लक्षित गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने जवाफदेहिता विद्यालयको हुने छ ।
- निश्चित लक्ष्य हासिल गर्न बाह्य स्रोतको समेत परिचालन गरिने छ ।

७.१.६ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान

फिदिम नगरपालिकाले विद्यालय क्षेत्रका प्रस्तावित कार्यक्रमअनुसार १० वर्षका लागि तयार गरेको शिक्षा योजनाको (२०८१-२०९०) बजेट अनुमान गरिएको छ । बजेट अनुमान गर्दा सबैका लागि निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चिततासहित गुणस्तर सुधारलाई विशेष ध्यान दिइएको छ । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा न्यूनतम सक्षमताका मापदण्ड पूरा गरी गुणस्तरीय सेवा सुनिश्चित गर्न लगानी बढाइएको छ । बालविकास शिक्षक, विद्यालय कर्मचारी र कार्यालय सहयोगीलाई दिदै आएको प्रोत्साहन भत्तालाई निरन्तरता दिइने छ । सामुदायिक विद्यालय सुधार कार्यक्रम अभियानलाई सञ्चालन गरिने छ । माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क गर्न, सान्दर्भिकता बढाउन, गुणस्तर सुधार गर्न, भर्ना वृद्धि तथा टिकाउ दर बढाउन र व्यावसायिक सिप तथा प्रविधिमा आधारित सिकाइको गुणस्तर सुधार गर्न आवश्यक बजेट समावेश गरिएको छ । आधारभूत तहमा ५ वर्षमा सबै विद्यालयमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमताका मापदण्ड पूरा गर्ने र माध्यमिक तहमा १० वर्षभित्र सबै विद्यालयमा यो मापदण्ड पूरा गर्ने गरी बजेट प्रस्ताव गरिएको छ । विद्यालयको भौतिक अवस्था सुधार र गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक विकासमा पनि लगानी उल्लेख्य रहेको छ । पाठ्यक्रमको सान्दर्भिकता बढाउने, पाठ्यपुस्तक सुधार गर्ने, शिक्षा प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने, आधारभूत तहसम्म दिवा खाजाको प्रबन्ध गर्ने, समता र समावेशितामा सुधार गर्न अपाङ्गता भएका, आर्थिक रूपमा विपन्न तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकामध्ये केहीलाई आवासीय प्रबन्धसहित शिक्षा प्रदान गर्ने र अन्यलाई छात्रवृत्तिका लागि उल्लेख्य बजेट प्रस्तावित गरिएको छ ।

७.१.७ प्रस्तावित बजेट

(रु हजारमा)

क्र.स.	शीर्षक	आवश्यक अनुमानित बजेट	बजेट स्रोत					संघिय सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय सरकार	गैसस	जनसहभा गिता	अन्य
			२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६						
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा		३०६००	३०६५०	३०६५०	३०६५०	३०६५०	८६२००		३६३५०			
२	आधारभूत शिक्षा		२१९६००	२२०६००	२२१६००	२२२६००	२२३६००	१०७६०००		३२०००			
३	माध्यमिक शिक्षा		५८८२६	५९०२६	५९२२६	५९५२६	६००००	२६५६४४		३०९६०			
४	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन		६६००	७६००	७६५०	७८००	८०००	२६९५०		१०७००			
५	शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास		७५०	८००	८५०	९००	१०००	११००		३२००			
६	अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर सिकाइ		१५००	१६००	१७००	१८००	१९००	७०५०		१४५०			
७	समावेशी तथा समता शिक्षा		५२५६	५३५६	५५५६	५७५६	५८००	१७४६८		१०२५६			
८	दिवा खाजा तथा स्वास्थ्य पोषण कार्यक्रम		११९१८	१२०१८	१२२१८	१२५००	१३०००	६१६५४		०			
९	छात्रवृत्ति		७००	७५०	८००	८५०	९००	१४००		२६००			

१०	आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा		५००	५००	६००	७००	८००		१९५०		१९५०			
११	विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास		४००००	५००००	६००००	७००००	८००००		११००००		१९००००			
१२	सूचना र प्रविधि		४५०	५००	५५०	६००	६५०		१३००		१४५०			
१३	विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन		४६०	५००	५००	५५०	६००		१५०		२४६०			
१४	कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण		३००	३००	३५०	३५०	३५०		१२५०		४००			
१५	विभिन्न कक्षाका पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण तालिम सञ्चालन		५००	५००	५५०	५५०	६००		१०००		१७००			
१६	प्राविधिक धार सञ्चालन		६७००	६८००	७०००	७०००	७५००		३१०००		४०००			
१७	कक्षा १-३ का लागि कक्षा कोठामा आधारित पठन सिप परीक्षण, अनुगमन र मूल्याङ्कन		७०२	७५०	७५०	७५०	८००		३२०२		५५०			
१८	सार्वजनिक निजी शिक्षा साझेदारी		६६५	७००	८००	८५०	९००		५०		३८६५			

१९	विभिन्न कार्यविधि, प्रस्तावना निर्माण		५००	१००	१००	१००	१००	५००		४००			
२०	शिक्षण सहयोग अनुदान मा.वि.तथा आ.वि.		२१२७०	२१२७०	२१२७०	२१२७०	२१२७०	१०६३५०					
२१	सिकाई सामग्री तथा डिजिटल सिकाई सामग्री		४४४८	४५५०	४६००	५०००	५५००	२२०९८		१०००			
२२	विद्यालयलाई विविध कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान		८३०२	८४०२	८५०२	८६०२	८७०२	४२५१०					
२३	सेनेटरी प्याड		२६२३	२६२३	२६२३	२६२३	२६२३	१३११५					
२४	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान		५९५०	६०००	६५००	७०००	७०००	३२४५०					
२५	निशुल्क पाठ्यपुस्तक		६५७०	७५००	८०००	८०००	८०००	३३०७०		५०००			
२६	शिक्षक मेन्टरिङ, विद्यार्थी परीक्षण मूल्यांकन		१९४०	२०००	२२००	२३००	२५००	१०९४०					
								१९५४४०९		३३९४९९			

परिच्छेद ८

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

८.१ परिचय

स्थानीय स्तरमा सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा स्रोत र साधनको विनियोजन र वितरण के कसरी भइरहेको छ ? शैक्षिक क्रियाकलाप निर्धारित कार्यतालिकाअनुसार समयमै कार्यान्वयन भई लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न सफल भएका छन् वा छैनन् भन्ने सुनिश्चितता गर्न एउटा संयन्त्र निर्माण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको लक्ष्य तथा प्रगतिका बारेमा समयतालिकानुसार निरीक्षण, पर्यवेक्षण, निगरानी, पूनर्निरीक्षण, रेखदेख, जाँचबुझ भौतिक रूपमा वा अन्य कुनै साधनको प्रयोग गरी गर्ने गराउने काम अनुगमन हो । यसले कार्यक्रमको प्रगति तथा वर्तमान अवस्थाको जानकारी गराउँछ । यसरी नै मूल्याङ्कनले शैक्षिक कार्यक्रमको प्रभावकारिता, उपयुक्तता, सान्दर्भिकता आदि लेखाजोखा तथा जाँचबुझ गरी कार्यक्रमको प्रतिफल तथा प्रभावका बारेमा जानकारी प्राप्त हुन्छ । अनुगमन कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ भने मूल्याङ्कन कार्यक्रमको सञ्चालनका साथै कार्यसम्पन्न भएपछि पनि गरिन्छ । स्थानीय स्तरमा सञ्चालन भएका शैक्षिक कार्यक्रमलाई जवाफदेही, पारदर्शी, नतिजामुखी र उत्तरदायी बनाउनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन अनिवार्य हुन्छ ।

८.२ वर्तमान अवस्था

अनुभव तथा मूल्याङ्कनलाई योजनाको अभिन्न अङ्गका रूपमा लिँदै विद्यमान अवस्थामा रहेको नगर शिक्षा संयन्त्रलाई आवश्यकतानुसार चुस्त र दुरुस्त बनाउँदै आवश्यक मानवीय तथा भौतिक व्यवस्थापनमा जोड दिँदै नगर प्रमुखको अध्यक्षतामा रहेको नगर शिक्षा समितिबाट आवश्यक रूपमा बैठक बसी कार्य प्रगति समीक्षा हुने गरेको छ । यसरी नगरपालिकाका शिक्षा शाखाबाट पनि शैक्षिक गतिविधि तथा नगरभित्र रहेका समुदायीक, निजी, संस्थागत विद्यालयहरूको अनुगमन र मूल्याङ्कन भइरहेको छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालु आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार लिई सोको विवरण आवश्यकताका आधारमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, शिक्षा विकास निर्देशालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र र शिक्षा विज्ञान तथा प्राविधिक मन्त्रालयमा पुऱ्याउने प्रबन्ध गरिएको छ । शिक्षाको वार्षिक कार्यक्रम स्थानीय नगर शिक्षा ऐनमा व्यवस्था भए अनुरूप नगर शिक्षा समितिबाट निर्णय गराई कार्यपालिकाले तयार गरेको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख भए अनुरूप हुने प्रबन्ध गरिएको छ । शैक्षिक व्यवस्थापनमा सूचना प्रणाली (EMIS) मार्फत विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक, कक्षाकोठा तथा अन्य पूर्वाधार सम्बन्धी सूचना लिई विद्यार्थीहरूको शैक्षिक उपलब्धि, शिक्षक तथा विद्यार्थीको सामाजिक तथा भाषिक पृष्ठभूमि तयार गर्दै फिदिम नगरको शैक्षिक पार्श्वचित्र निर्माणको काम सम्पन्न गरी नगर प्रोफाइल प्रत्येक वर्ष अध्यावधिक गरिदै आएको छ । हाल आएर स्रोतकेन्द्र र स्रोत व्यक्ति नभएको अवस्था र नगरशिक्षा योजनामा आवश्यक मानवस्रोत व्यवस्थापन हुन नसकेकाले योजनामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा केही राम्रा अवसरका साथमा चुनौती समेत रहेका छन् ।

८.३ चुनौती र अवसर

अवसर

- पालिकादेखि नजिकमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ भएकाले आवश्यकतानुसारको जनशक्तिलाई अनुरोध गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न सक्नु,

- पालिकाभित्र रहेका विद्यालयबाट योग्य तथा दक्ष शिक्षकको सहयोगमा कार्यक्रम गर्न सकिने,
- जनप्रतिनिधिहरू शिक्षा र शैक्षिक कार्यका लागि सकारात्मक हुनु,
- पालिकाबाट वार्ड स्तरीय कार्यक्रम बनाई सहजै अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न सकिनु,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास हुँदै जानु ।

चुनौती

- शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि राष्ट्रिय मापदण्डको विकास, स्थानीय एवं राष्ट्रिय रूपमा उपयोगी मापनयोग्य सूचकहरूको निर्धारण, निर्माण तथा सूचकसँग परिचित सिप र दक्षता भएका अनुगमनकर्ता तथा दक्ष जनशक्ति विकास गर्नु,
- अनुगमनलाई मागमा आधारित बनाउदै नियमितता, एकरूपता, योजनाबद्ध गरी पर्याप्त साधन स्रोतको प्रबन्ध गर्नु,
- अनुगमनको प्रतिवेदन व्यवस्थित गर्दै प्राप्त पृष्ठपोषणको उपयोग गर्ने पद्धति विकास गर्नु,
- विद्यालय निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणको काम पुनर्संगठित गर्नु,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सहकार्य र समन्वय गरी एकीकृत प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्नु,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई निष्पक्ष, नियमित, भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउनु ।

८.४ उद्देश्य

- विश्वसनीय एवं प्रभावकारी अनुगमन प्रणालीको विकास गर्नु ।
- नतिजामा आधारित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गर्नु ।
- समस्यालाई समयमै पहिचान गरी आवश्यक पृष्ठपोषणका साथ अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्नु ।
- आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणमा सहयोग प्रदान गर्नु ।
- शैक्षिक कार्यक्रमका स्रोत साधनको उपयुक्त प्रयोग तथा त्यसको प्रतिफल मापन गर्नु ।

८.५ रणनीति

- प्रविधिको प्रयोग गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइने छ ।
- नगरका प्रमुखको संयोजकत्वमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन गरिने छ ।
- एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली उपयोग गरिने छ ।
- स्थानीय आवश्यकतानुसार सूचक तयार गरी सूचना प्रणालीमा समावेश गरिने छ ।
- नगरभित्रका विद्यालयलाई प्राविधिक सञ्जालभित्र जोडेर Online अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ ।
- वार्षिक बजेटको निश्चित हिस्सा शिक्षा क्षेत्रको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई छुट्याई नियमित तथा नतिजामूलक बनाउने प्रणालीको विकास गरिने छ ।
- प्रत्येक शैक्षिक सत्रमा सञ्चालित शैक्षिक योजना, कार्यक्रम तथा परियोजनाको मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गरिने छ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रतिवेदनमा आधारित बनाई पुरस्कृत गर्ने प्रणाली विकास गरिने छ ।
- सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारबिच समन्वयात्मक रूपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको व्यवस्था लागु गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ ।

- नगर शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अध्ययन तथा प्रतिवेदन प्रकाशित गरिने छ । यसका लागि नगर स्तरमा विज्ञहरूको अध्ययन टोली गठन गरी परिचालन गरिने छ ।

८.६ उपलब्धि र नतिजा

उपलब्धि

- योजना कार्यान्वयनका क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतीलाई समयमै सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने ।
- आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने ।

नतिजा

- नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली हुने छ ।
- अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुने छ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुने छ ।
- विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षणलाई थप व्यवस्थित र नियमित भई सुधार गर्ने परिपाटी विकास हुने छ ।

८.७ समन्वय र सहजीकरण:

नगरपालिकाको शिक्षा शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, नगर शिक्षामा कार्यरत रातो बङ्गला र प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ सहजकर्ता, नगर कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति तथा आवश्यक विभिन्न उपसमितिहरू गठन गरी नीति तथा योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको संयन्त्र तयार गरिने छ । साथै नगरपालिकाअन्तर्गतका विद्यालयहरूमा नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण प्रणाली स्थापना गरिने छ । नगर शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनका लागि विद्यालयको आवश्यकता र समस्या पहिचान, प्राथमिकीकरण, कार्यसम्पादन, अनुगमन, मूल्याङ्कन, परीक्षण, तालिम, कार्यशाला सञ्चालन लगायतका काममा नगरपालिकाको शिक्षा शाखा र नगर शिक्षा समिति जिम्मेवार हुने छन् ।

विद्यालयको आन्तरिक स्रोत पहिचान र परिचालन, विद्यालयका आवश्यकता र प्राथमिकता निर्धारण, शिक्षकलाई कक्षाकोठामै सहयोग पुऱ्याउने पद्धति विकास गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकार तथा विभिन्न संघ संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा क्रियाकलाप सञ्चालन गरिने छ । नगरपालिकाले शिक्षक Mentoring कार्यक्रम अन्तर्गत Mentor शिक्षकहरूको व्यवस्था मिलाउने छ । Mentor शिक्षकले विद्यालयमा शिक्षकको पेसागत सहयोग तथा अन्य आवश्यक कुनै पनि क्षमता विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन तथा संयोजन गर्ने छन् । नगरपालिकाले नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण प्रणाली स्थापना गर्ने छ ।

८.८ क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको योजना तयार र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	वि.व्य.स. र शि.अ. संघबाट विद्यालयको पालैपालो नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

३	अभिभावकबाट नियमित विद्यालय अनुगमन र पृष्ठपोषण प्रदान	निरन्तर								
४	वडास्तरीय अनुगमन समितिबाट मासिक अनुगमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	पालिका स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रको गठन र कम्तिमा २ महिनाको एक पटक एक विद्यालयको अनुगमन	निरन्तर								
६	विद्यालयको वार्षिक कार्य सम्पादन परीक्षण	विद्यालय	४०	४०	४०	४०	४०	२००	४००	
७	विज्ञमार्फत नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	
८	शिक्षा योजनाको प्रगतिको वार्षिक प्रगति तयार तथा छलफल कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण तथा विश्लेषणसहितको प्रतिवेदन तयार	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

सन्दर्भ सामग्री

- विद्यालय शिक्षाका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप (२०६३), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, भक्तपुर
- विद्यालय शिक्षाका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप (२०७१), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, भक्तपुर
- विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप (२०७६), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, भक्तपुर
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (२०७६), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, भक्तपुर
- आधारभूत शिक्षा पाठ्यक्रम, (२०६९) पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, भक्तपुर
- आधारभूत तह (कक्षा १-३) पाठ्यक्रम (२०७६), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, भक्तपुर
- शैक्षिक स्मारिका (२०७५), शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, भक्तपुर
- शैक्षिक स्मारिका (२०७६), शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, भक्तपुर
- शैक्षिक स्मारिका (२०७७), शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, भक्तपुर
- नेपालको संविधान (२०७२), कानून किताव खाना, काठमाडौं
- शिक्षा सम्बन्धी ऐन नियम तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति (२०७६), कानून किताव खाना, काठमाडौं
- आर्थिक सर्वेक्षण (२०७७), अर्थ मन्त्रालय
- पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्र, सोपान मासिक डिल्लीबजार
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन (२०७४), कानून किताव खाना, काठमाडौं
- प्रधानाध्यापक नेतृत्व क्षमता विकास तालिम (२०७४), शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, भक्तपुर
- माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (२०७१), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, भक्तपुर
- शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय आबद्ध विभिन्न वेभसाइटहरू
- विभिन्न बुलेटिन, पत्रपत्रिका, नीति, निर्देशिका तथा पछिल्ला शैक्षिक तथ्याङ्क
- शिक्षा क्षेत्रको योजना (२०७७), DRAFT, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
- शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय (२०७५), उच्चस्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन (अप्रकाशित), लेखक : सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।
- शिक्षा मन्त्रालय (२०२८), राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति २०२८-२०३२ सम्मको योजना, लेखक : केशरमहल, काठमाण्डौं ।
- शिक्षा मन्त्रालय (२०६६), विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना २०६६-२०७२, लेखक : केशरमहल, काठमाण्डौं ।
- अर्थ मन्त्रालय (२०७१), आर्थिक सर्वेक्षण आर्थिक वर्ष २०७०/२०७१, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।
- अर्थ मन्त्रालय (२०७२), आर्थिक सर्वेक्षण आर्थिक वर्ष २०७१/२०७२, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।
- अर्थ मन्त्रालय (२०७४), आर्थिक सर्वेक्षण आर्थिक वर्ष २०७३/२०७४, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।
- अर्थ मन्त्रालय (२०७५), आर्थिक सर्वेक्षण आर्थिक वर्ष २०७४/२०७५, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।

- अर्थ मन्त्रालय (२०७६), आर्थिक सर्वेक्षण आर्थिक वर्ष २०७५/२०७६, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग (२०६८), त्रिवर्षीय योजना २०६७/६८-२०६९/७०, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग (२०७१), तेह्रौं योजना २०७०/७१-२०७२/७३, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग (२०७३) चौधौं योजना २०७३/७४-२०७५/७६, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- Department of Education (2019), FLASH I Report 2076 (2019-20), Author: Sanothimi, Bhaktapur.
- नेपाल कानून आयोग (२०७७), नेपालको संविधान, लेखक: www.lawcommission.gov.np
- शिक्षा मन्त्रालय (२०७३), विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम २०७३/७४२०७९-/८०, लेखक: सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- फिदिम नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७४
- राष्ट्रिय योजना आयोग पन्ध्रौं योजना (२०७६/०७७- २०८१/०८२) सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- शिक्षा नीति २०७६
- राष्ट्रिय जनगणना तथ्याङ्क २०७८
- स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी मार्गदर्शन २०७८
- फिदिम नगरपालिकाको शैक्षिक पार्श्वचित्र २०८१

स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी मार्गदर्शन २०७८ परिमार्जित संस्करण २०८१
अनुसारको ढाँचा

अनुसूची १ : स्थानीय शिक्षा योजनाको ढाँचा

हाम्रो भनाइ
योजनाको सारांश

- क) विषय प्रवेश
- ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य
- ग) स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माणको औचित्य
- घ) शिक्षा योजना निर्माणका आधार
- ङ) शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया
- च) योजनाको लेखाजोखा
- छ) योजनाको दस्तावेजको स्वरूप

परिच्छेद १ : परिचय

- १.१ वर्तमान अवस्था
- १.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण
- १.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण
- १.४ अवसर

परिच्छेद २ : दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

- २.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्दा लिनुपर्ने आधार
- २.२ दूरदृष्टि
- २.३ लक्ष्य
- २.४ उद्देश्य
- २.५ रणनीति
- २.६ कार्यनीति (Optional)
- २.७ अपेक्षित उपलब्धि
- २.८ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र

- ३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा
- ३.२ आधारभूत शिक्षा
- ३.३ माध्यमिक शिक्षा

- ३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम
- ३.५ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र

- ४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन
- ४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास
- ४.३ शिक्षामा समता र समावेशीकरण
- ४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम
- ४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता
- ४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास
- ४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

परिच्छेद ५ : अन्य उपक्षेत्र

- ५.१ छात्रवृत्ति
- ५.२ सार्वजनिक-निजी शिक्षा साझेदारी

परिच्छेद ६ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

- ६.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास
- ६.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

परिच्छेद ७ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

परिच्छेद ८ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

अनुसूची-२ शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी बैठक निर्णय कपी तथा विभिन्न
कार्यक्रमहरूको फोटाहरू राख्ने ।

आज मिति २०८१ साउन २७ गते नगर शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल संयोजक तथा नगरपालिका उप-प्रमुख श्री राधाकृष्ण न्यौपाने ज्यूको अध्यक्षतामा बसेको यस बैठकले फिदिम नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी छलफल तथा अभिमुखीकरण निम्न उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो ।

उपस्थिति

श्री राधा कृष्ण न्यौपाने - संयोजक (शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल)

श्री निर्मला दहाल - (शिक्षा योजना लेखन कार्यदल- संयोजक)

श्री लक्ष्मी प्रसाद हुङ्गाना - सदस्य

श्री विनोद कुमार ठाकुर - सदस्य

श्री लक्ष्मी प्रसाद भण्डारी - सदस्य

श्री हेमकृष्ण चापागाई - सदस्य

श्री रूप नारायण चापागाई - सदस्य

श्री कमल प्रसाद बाँस्कोटा - सदस्य

श्री हरिकृष्ण मिश्र - सदस्य

श्री विशाल राई - सदस्य

श्री राज कुमार नेम्वाङ - सदस्य

श्री हेमलाल खनाल - सदस्य

श्री विनिता न्यौपाने - सदस्य

आमन्त्रित सदस्यहरु :

श्री टिकाराम पन्थी - शिक्षा शाखा

श्री डिल्ली नेम्वाङ - शिक्षा शाखा

श्री योगेन्द्र चापागाई- युएसआइडी प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ

श्री रेवती नेपाल - युएसआइडी प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ

प्रस्तावहरू

- शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धमा
- शिक्षा योजना निर्माण का लागि गठित कार्यदल सम्बन्धमा
- शिक्षा योजनाको लेखन कार्यदलको अभिमुखीकरण सम्बन्धमा
- शिक्षा योजनाको कार्ययोजना सम्बन्धमा
- आगामी बैठक सम्बन्धमा

प्रस्ताव एवम् निर्णयहरू:

१. शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धमा

प्रस्तुत विषयको एजेन्डा माथि छलफल गर्दा फिदिम नगरपालिकाको विद्यालय शिक्षा सुधार तथा परिवर्तनको लागि स्थानीय तहको आफ्नो परिवेश अनुसार पाँच बर्षे नगर शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया अगाडी बढाउने निर्णय गरियो ।

२. शिक्षा योजना निर्माणको गठित कार्यदल सम्बन्धमा

नगर शिक्षा योजना निर्माण गर्नका लागि मिति २०७९/१०/०९ गते फिदिम नगर उपप्रमुख श्री राधाकृष्ण न्यौपाने ज्युको संयोजकत्वमा फिदिम नगर शैक्षिक योजना निर्माण कार्यदल गठन भएको तथा योजना लेखन कार्यदल मिति २०८१/०२/०२ गतेको शिक्षा समितिको बैठकबाट गठन भैसकेको र उक्त समितिमा तपशिल अनुसार रहेको जानकारी गराइयो ।

योजना निर्माण कार्यदल

श्री राधा कृष्ण न्यौपाने – संयोजक

श्री कमल प्रसाद चापागाई – सदस्य

श्री विपन तुम्बोक – सदस्य

श्री सिता गिरी वर्देवा – सदस्य

श्री निर्मला दहाल – सदस्य सचिव

योजना लेखन कार्यदल

श्री निर्मला दहाल - संयोजक

श्री लक्ष्मी प्रसाद ढुङ्गाना - सदस्य

श्री विनोद कुमार ठाकुर - सदस्य

श्री लक्ष्मी प्रसाद भण्डारी - सदस्य

श्री हेमकृष्ण चापागाई - सदस्य
 श्री रुप नारायण चापागाई - सदस्य
 श्री कमल प्रसाद बाँस्कोटा - सदस्य
 श्री हरिकृष्ण मिश्र - सदस्य
 श्री विशाल राई - सदस्य
 श्री राज कुमार नेम्वाड - सदस्य
 श्री हेमलाल खनाल - सदस्य
 श्री विनिता न्यौपाने - सदस्य

३. शिक्षा योजनाको लेखन कार्यदलको अभिमुखीकरण सम्बन्धमा

प्रस्तुत एजेन्डा माथि छलफल गर्दा शिक्षा योजना योजना निर्माणको लागि लेखन कार्यमा सहजताहोस् भनेर एक लेखन कार्यदल निर्माण गरीसकेको हुनाले नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माणको लागि लेखनदलका कार्यदलका सदस्यहरु तथा युएसएआइडी प्रारम्भिक कक्षा सिकाइका सदस्यहरुको सहभागीतामा लेखन कार्यशाला सम्पन्न गर्दै पहिलो मस्यौदा तयार भएको छ । उक्त मस्यौदालाई लेखन कार्यदलले बाँकी अध्ययन तथा लेखन गरी अन्तिम मस्यौदा मिति २०८१ भाद्र ६ गते भित्र तयार गरी शिक्षा शाखा प्रमुखलाई बुझाउने र उक्त मस्यौदा माथी सबै सरोकारवालाहरुको सहभागीतामा मिति २०८१ भाद्र २० भित्र सरोकारवालाहरूसँग सुझाव संकलन कार्यशाला सञ्चालन गरी यस योजनालाई अन्तिम मस्यौदा तयार गर्ने साथै योजना लेखन तथा छलफलमा प्राविधिक सहयोग प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ सँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने निर्णय गरियो ।

४. शिक्षा योजनाको लेखन कार्ययोजना सम्बन्धमा

प्रस्तुत एजेन्डा माथि छलफल गर्दा शिक्षा योजना निर्माणलाई सम्पन्न गर्न तलको कार्ययोजनालाई कार्यान्वयन गरिने छ ।

क्रस	क्रियाकलापहरु	समयसीमा	नेतृत्व
१	स्थानीय विज्ञहरु समेत परिचालन गरि लेखन कार्यशाला सञ्चालन गरी मस्यौदा तयार गर्ने ।	२०८१/५/६	लेखन कार्यदल संयोजक
२	तयार भएको मस्यौदालाई सबै सरोकारवालाहरु बीच सुझाव संकलनको लागि कार्यशाला वा छलफल कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।		शिक्षा शाखा
३	मस्यौदालाई लेखनदलबाट अन्तिम रूप प्रदान गर्ने र आवश्यक सुझाव संकलन गर्ने ।		लेखन कार्यदल
४	शिक्षा योजनालाई कार्यपालिकाबाट प्रमाणित गर्ने ।		शिक्षा शाखा

तपशिल बमोजिमको कार्ययोजना रहेको छ

स्री.न.	विषय वस्तु	जिम्मेवार
१	प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा	हरिकृष्ण मिश्र
२	आधारभूत शिक्षा	बिशाल राई
३	माध्यमिक शिक्षा	बिनोद कुमार ठाकुर
४	पाठ्यक्रम तथा मूल्यांकन	हेमकृष्ण चापागाई
५	शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास	बिनोद कुमार ठाकुर
६	अनौपचारिक शिक्षा तथा जिवन पर्यन्त सिकाइ	विनिता न्यौपाने
७	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा	लक्ष्मी भण्डारी
८	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	लक्ष्मी भण्डारी
९	दिवा खाजा स्वास्थ्य सहित पोषण कार्यक्रम	हेमलाल खनाल
१०	आपतकालीन तथा संकटपुर्ण अवस्थामा शिक्षा	राजकुमार नेम्वाङ
११	विद्यालयको भौतिक पुर्वधार विकास	कमल प्रसाद बाँस्कोटा
१२	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि	हेमकृष्ण चापागाई
१३	विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन	लक्ष्मी हुंगाना

५. आगामी बैठक सम्बन्धमा

प्रस्तुत विषयमा छलफल गर्दा शिक्षा योजना निर्माणको सन्दर्भमा तयार पारिएको पहिलो मस्यौदा सम्बन्धि छलफल तथा एकीकृत अभिलेखीकरण मिति २०८१ भाद्र ६ गते गर्ने निर्णय गरियो।

व.प.

आज मिति २०८१ कार्तिक १२ गते नगर शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल संयोजक तथा नगरपालिका उप-प्रमुख श्री राधाकृष्ण न्यौपाने ज्यूको अध्यक्षतामा बसेको यस बैठकले फिदिम नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना निर्माण/लेखन कार्य सम्बन्धी छलफल निम्न उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति

श्री राधा कृष्ण न्यौपाने - संयोजक (शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल)

श्री निर्मला दहाल - (शिक्षा योजना लेखन कार्यदल- संयोजक) *andhi*

श्री लक्ष्मी प्रसाद हुडुगाना - सदस्य -

श्री विनोद कुमार ठाकुर - सदस्य *विनोद*

श्री लक्ष्मी प्रसाद भण्डारी - सदस्य *लक्ष्मी*

श्री हेमकृष्ण चापागाईं - सदस्य -

श्री रुप नारायण चापागाईं - सदस्य *रुप*

श्री कमल प्रसाद बाँस्कोटा - सदस्य -

श्री हरिकृष्ण मिश्र - सदस्य *हरिकृष्ण*

श्री विशाल राई - सदस्य *विशाल*

श्री हेमलाल खनाल - सदस्य *हेमलाल*

श्री विनिता न्यौपाने - सदस्य -

आमन्त्रित सदस्यहरु:

श्री डिल्ली नेम्वाङ - शिक्षा शाखा *डिल्ली*

श्री रेवती नेपाल - युएस.ए.आईडी प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ -संयोजक *रेवती*

निर्णय,

१. फिदिम नगर शिक्षा योजना निर्माण/ लेखन कार्यको छलफलको क्रममा विद्यालय बाहिर रहेका पढ्ने उमेर समुहका बालबालिकाको अवस्था पहिचान गरी सबैको शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चितताका लागि सूचकहरुका आधारमा स्रोत केन्द्र मार्फत सबै सामुदायिक विद्यालयको सेवाक्षेत्र भित्रको बालबालिकाको तथ्याङ्क अभिलेखिकरण गर्न जिम्मेवारी प्रदान गर्न सिफारीस गर्ने निर्णय गरियो।
२. विद्यालयका विद्यार्थीहरुको स्वास्थ्य परिक्षणका लागि चौमासिक रुपमा स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट निशुल्क परिक्षणका लागि स्वास्थ्य संस्थालाई अनुरोध गरिदिन नगरपालिकामा सिफारीस गर्ने निर्णय गरियो।
३. सबै सामुदायिक विद्यालयहरुमा अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरुको विशेष ख्याल राख्नका लागि एकजना अपाङ्गता सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने।

आगामी बैठक मंसिरको ३ गते राख्ने निर्णय छलफल अन्तिम गरियो। *andhi*

आज मिति २०८१ पुष २२ गते फिदिम नगर शिक्षा योजना लेखन कार्यदल संयोजक शिक्षा प्रमुख श्री निर्मला दहाल च्यूको संयोजकत्वमा बसेको कार्यदलको बैठकबाट शिक्षा योजना लेखन कार्यको मस्यौदाको तयारी अवस्था बारेमा छलफल गर्ने निर्णय गरियो ।

आमन्त्रित,

श्री मित्र प्रसाद काफ्ले - फिदिम नगरपालिका, नगर प्रमुख

श्री रामकृष्ण न्यौपाने - फिदिम नगरपालिका, नगर उपप्रमुख

श्री कुमार प्रसाद भट्टराई - फिदिम नगरपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

श्री रेवती नेपाल - युएस.ए.आइ.डी, प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ फिदिम नगरपालिका - संयोजक

उपस्थिति

श्री निर्मला दहाल - (शिक्षा योजना लेखन कार्यदल- संयोजक)

श्री लक्ष्मी प्रसाद डुङ्गाना - सदस्य

श्री विनोद कुमार ठाकुर - सदस्य

श्री लक्ष्मी प्रसाद भण्डारी - सदस्य

श्री हेमकृष्ण चापागाई - सदस्य

श्री रुप नारायण चापागाई - सदस्य

श्री कमल प्रसाद बाईकोटा - सदस्य

श्री हरिकृष्ण मिश्र - सदस्य

श्री विशाल राई - सदस्य

श्री हेमलाल खनाल - सदस्य

श्री विनिता न्यौपाने - सदस्य

श्री टिकाराम पन्थी - प्राविधिक सहायक

श्री डिल्लीराम नेम्वाङ - फिल्ड अफिसर

श्री विशालक्ष्मी छिप्रिरे

छलफलका विषयहरू

फिदिम नगरपालिका शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धमा हाल सम्मको प्रगति समिक्षा देहाय अनुसार जानकारी गराईयो ।

१. २०८१ श्रावण महिनामा शिक्षा योजना निर्माण कार्यदलको बैठकबाट १२ जनाको योजना लेखन कार्यदल गठन भएको ।

२. योजना लेखन कार्यदलको एकदिने अभिमुखिकरण कार्यक्रम भएको ।

३. योजना लेखनका १३ वटा शिर्षकमा आधारित रहेर कार्ययोजना निर्माण गरि लेखन कार्यको जिम्मेवारी प्रदान गरिएको ।

४. जिम्मेवारी अनुसारको विषयमा लेखन भएको मस्यौदालाई एकमुष्ट कम्पायल गरिएको ।

५. योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति सम्बन्धमा छलफल गरि सूझाव अनुसार थप गरिएको ।

मिति २०८१।०९।२३ गते मंगलबार विहान ठिक ८.०० बजेबाट बस्ने गरी आजको बैठक स्थगन गरिएको जानकारी गराईयो ।

श्री. .

आज मिति २०८१ पुष २३ गते फिदिम नगर शिक्षा योजना लेखन कार्यदल संयोजक शिक्षा प्रमुख श्री निर्मला दहाल ज्यूको संयोजकत्वमा नसेको कार्यदलको बैठकबाट शिक्षा योजना लेखन कार्यको मस्यौदाको तयारी अवस्था बारेमा छलफल गर्ने निर्णय गरियो।

आमन्त्रित,

श्री मित्र प्रसाद काफ्ले - फिदिम नगरपालिका, नगर प्रमुख

श्री राधाकृष्ण न्यौपाने - फिदिम नगरपालिका, नगर उपप्रमुख

श्री कुमार प्रसाद भट्टराई - फिदिम नगरपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

श्री रेवती नेपाल - युएस.ए. आइ.डी. प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ फिदिम नगरपालिका - संयोजक

श्री सुजन बास्कोटा - जिन्सी शाखा प्रमुख

उपस्थिति

श्री निर्मला दहाल - (शिक्षा योजना लेखन कार्यदल - संयोजक)

श्री लक्ष्मी प्रसाद ढुङ्गाना - सदस्य

श्री विनोद कुमार ठाकुर - सदस्य

श्री लक्ष्मी प्रसाद भण्डारी - सदस्य

श्री हेमकृष्ण चापागाईं - सदस्य

श्री रूप नारायण चापागाईं - सदस्य

श्री कमल प्रसाद बास्कोटा - सदस्य

श्री हरिकृष्ण मिश्र - सदस्य

श्री विशाल राई - सदस्य

श्री हेमलाल खनाल - सदस्य

श्री विनिता न्यौपाने - सदस्य

श्री टिकाराम पन्थी - प्राविधिक सहायक

श्री दिल्लीराम नेम्वाङ - फिल्ड अफिसर

श्री दिल्लीराम नेम्वाङ, कामेश्वर राई, REED Nepal

श्री लोकेन्द्र खनाल, REED Nepal

श्री प्रकृषा भट्टराई लेखा प्रमुख

मिति २०८१।०९।२३ गतेको बैठक तथा छलफल कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईएको छ ।

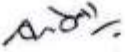
योजना लेखन विज्ञ जय REED Nepal का कार्यक्रम निर्देशक श्री डिल्लि प्रसाद डोटेल र वरिष्ठ पालिका शिक्षा संयोजक श्री लोकेन्द्र खड्का बाट तयार भएको योजना मस्यौदा माथि पुनर्लेखनका लागि थप पृष्ठपोषण दिई लक्ष्य उद्देश्य रणनीति लाई थप परिष्कृत गरियो ।

(तयार भएको मस्यौदा प्रिन्ट गरेर फायलिड गरेर राखिएको)

सूझाव तथा पृष्ठपोषण: शिक्षा योजनाले देहाय बमोजिमका दस्तावेजहरूबाट पनि पृष्ठपोषण लिन सकिनेछ:

- १ शिक्षा क्षेत्रको समस्या तथा चुनौतीको SWOT Analysis (अवसर, बाधा, सफल पक्षहरू, चुनौतीहरू) गर्नुपर्ने ।
- २ बाल संरक्षणका लागि छुट्टै विषय थप ,
- ३ संघिय, स्थानिय शिक्षा ऐन र नियमावलीलाई आधार लिने,
- ४ शिक्षा उन्नयनका लागि राजनीतिक दलको घोषणा पत्र,
- ५ प्रदेश तथा स्थानियको शिक्षा नीति,
- ६ दीगो विकास लक्ष्य ,
- ७ समता नीति ,
- ८ शिक्षक, विद्यार्थी अनुपात/ लैङ्गिक अनुपात /अपाङ्गता आदि
- ९ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कलाई आधार लिन
- १० शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली EMIS बाट शिक्षक विद्यार्थी विवरण लिने
- ११ शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण पालिकाको मात्र गर्ने
- १२ पालिका भित्र भएका सम्पदाहरूको बारेमा उल्लेख
- १३ शिक्षामा विपद पुर्व तयारी प्रतिकार्य योजना निर्माण
- १४ माध्यमिक तहमा Science Technology English Arts @Math (STEAM Education) व्यवस्थापन

आगामी बैठक मिति २०८१।०९।२४ गते बस्ने निर्णय सहित आजको छलफल स्थगन गरियो

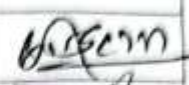

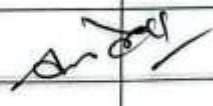

आज मिति २०८१११११३ गतेका दिन फिदिम नगरपालिका नगर प्रमुख एवम् नगर शिक्षा समितिका अध्यक्ष श्री मित्र प्रसाद कापले ज्युको अध्यक्षतामा फिदिम नगरपालिकाको दश वर्ष शिक्षा योजना निर्माण मस्यौदा कार्यशाला गोष्ठी देहाय बमोजिमको उपस्थितिमा छलफल गरी निर्णय गरियो ।

उपस्थिति

सिन	नाम थर	पद	विद्यालयको नाम	हस्ताक्षर
१	श्री मित्र प्रसाद कापले	नगर प्रमुख		
२	श्री राधाकृष्ण न्यौपाने	नगर उपप्रमुख		
३	श्री निर्मला दाहाल	शिक्षा बर्गभूता	फिदिम न.पा.	
४	हरिकृष्ण मिश्र	शिक्षा बर्गभूता	श्री सरस्वती मा.वि.	
५	विनोदकुमार ठकुर	प्र.अ.	श्री फिदिम मा.वि.	
६	हेमलाल खनाल	शिक्षक	श्री सुखबोध मा.वि.	
७	डिल्लीराम बुढेल	प्र.अ.	श्री जगती मा.वि.	
८	रविवन्दु बाज सुवेदी	प्र.अ.	श्री सरस्वती मा.वि.	
९	दिविरमल तिम्लिना	शिक्षक	श्री गढी मा.वि.	
१०	अइन्द्र न्यौपाने	प्र.अ.	श्री जगती मा.वि.	
११	कुसुमदेवी थापा	प्र.अ.	श्री सिद्धदेवी मा.वि.	
१२	लक्ष्मण प्रसाद चापागाई	प्र.अ.	श्री सफली मा.वि.	
१३	तरेन्द्रकुमार खत्री	प्र.अ.	श्री लोकमान्य मा.वि.	
१४	विपि लावती	शिक्षक	सुम्पारु मा.वि.	
१५	रामप्रसाद बाँस्कोरा	प्र.अ.	पञ्चकव्या आदि प्रा.वि.	
१६	वीर बहादुर राई	प्र.अ.	सिंह सिद्ध मा.वि.	
१७	दिकाराम बाँस्कोरा	प्र.अ.	श्री पिपलकोई मा.वि.	
१८	गुपनारायण चापागाई	प्र.अ.	श्री सिद्धदेवी मा.वि.	

सिन	नाम थर	पद	विद्यालयको नाम	हस्ताक्षर
१९	प्रकाश थापागाई	प्र.अ.	श्री कस्तुरी आ.वि. छिदिम - ११	
२०	शुक्लप्रसाद चौपाने	प्र.अ.	श्री पावित्रा आ. वि. छिदिम - ११	
२१	लक्ष्मी कुमारी नेम्वाङ	प्र.अ.	श्री आलपति आ. वि. छिदिम - ११	
२२	रत्नप्रकाश राई	प्र.अ.	श्री सुप्रिया आ. वि. छिदिम - ११	
२३	द्वैपा अघिजारी	नि.प्र.म.	श्री सूर्योदय मा.वि.	
२४	मञ्जुला तुम्बापो	प्र.अ.	श्री लीनमोल आ.वि.	
२५	सीता मण्डाली	प्र.अ.	श्री कुटु आ.वि.	
२६	नन्द लक्ष्मी लामा	छात्रक	श्री शिवशर आ.वि.	
२७	लक्ष्मी लामा	प्र.क.	श्री सुप्रिया आ.वि.	
२८	आशा शम्शेर	प्र.अ.	श्री सेजेण आ.वि.	
२९	पद्म कुमारी मेचाङवा	प्र.अ.	श्री लीनमोल आ.वि.	
३०	देवबहादुर तामाङ	प्र.अ.	श्री सुप्रिया आ.वि.	
३१	डम्बर शर्म मेषी	प्र.अ.	श्री अनन्तना आ.वि.	
३२	शेखर गुरुङ	प्र.अ.	श्री सुप्रिया आ.वि.	
३३	अम्बिकाप्रसाद लिम्बु	प्र.अ.	श्री सुप्रिया आ.वि.	
३४	चन्द्रप्रसाद वांस्कोटा	प्र.अ.	श्री कालिका आ.वि.	
३५	नन्द विशाल तुम्बापो	प्र.अ.	श्री शिवशर आ.वि.	
३६	इन्द्र प्रसाद आडकौ	प्र.अ.	श्री अनन्तना आ.वि.	
३७	गंगा देवी राई	" "	श्री रानीतार मा.वि.	
३८	हेमन्ता राई	" "	श्री शिवशर आ.वि.	
३९	दिलिप चौपाने	" "	श्री लीनमोल आ.वि.	

सिन	नाम थर	पद	विद्यालयको नाम	हस्ताक्षर
४०	प्रेमप्रसाद नेपाल	प्र.अ.	शाहनाहाडा.आ.वि. १७७	जी
४१	इन्द्रकुमार राई	शि.पु.	श्री गणेशदेव आ.वि.	इन्द्रकुमार
४२	चन्द्रप्रसाद चापागाई	प्र.अ.	श्री सिंह सिंह आ.वि.	चन्द्रप्रसाद
४३	धन कुमार राई	प्र.अ.	श्री महादेव आ.वि.	धन कुमार राई
४४	सूर्यज्योति नेम्बाङ	प्र.अ.	श्री इन्द्र.मा.वि.	सूर्यज्योति
४५	कैलेश गुड्ड	प्र.अ.	श्री प्रगतिशिल आ.वि.	कैलेश
४६	कमल प्र.बा.स्येरा	प्र.अ.	श्री महादेव गुणेश.मा.वि.	कमल
४७	सन्तोष डाचार्य	प्र.अ.	श्री जलक्या आ.वि.	सन्तोष
४८	दुल प्रसाद शाह	प्र.अ.	श्री कल्याण मा.वि. मिर्जा-२१	दुल
४९	केशव घिमिरे	प्र.अ.	श्री सिद्धकालिका आ.वि. मिर्जा-२	केशव
५०	प्रेम लाल आर्जुन	प्र.अ.	श्री सूर्य सुता आ.वि.	प्रेम लाल
५१	सुरेश कुमार शर्मा	प्र.अ.	श्री गणेशनाथ आ.वि.	सुरेश
५२	विशाल राई	शिक्षक	श्री रानीटार मा.वि.	विशाल
५३	इन्द्रकुमार चापागाई	शिक्षक	श्री सिद्धकालिका आ.वि.	इन्द्रकुमार
५४	लक्ष्मी प्र.बा.स्येरा	शिक्षक	श्री सिद्धकालिका आ.वि.	लक्ष्मी
५५	रेवती नेपाल	सहकारिका	भद्रकालिका	रेवती
५६	डिल्ली नेम्बाङ	शिक्षक	मिर्जा.ग.पा	डिल्ली
५७	विकाराम पठरी	अ.स.	मिर्जा.ग.पा	विकाराम
५८	प्राणा प्रसाद चौधरी	अ.स.	दीपकालिका आ.वि.	प्राणा
५९	पारमल नेम्बाङ	अ.स.	सिद्धेश्वर मा.वि.	पारमल
६०	विद्या घिमिरे	अ.स.	मि.ग.पा.	विद्या

सैन	नाम थर	पद	विद्यालयको नाम	हस्ताक्षर
३१	शाहिराज तिमिल्सिना	सा. क. भ.	मि. व. पा	
३२	मेघनी कटेल	का. स.	११	
३३	इमालेन्द्र गडुंगु	का. स.	११	
३४				
३५	निर्वाच्यः			
३६	मिडिग नगरपालिकाको १० वर्षे शिक्षा योजनाको विषयमा			
३७	मिडिग नगरपालिकाको सबै प्रधानाध्यापकहरूलाई			
३८	जानकारी भयो। बैठकको	क्रममा	आरुका सुभाषि	
३९	संकलन गरी योजनाका	समेतले गरी	शक्तिपत्र २	
४०	प्रधानाध्यापकले योजनाको	आफ्नै	मिडियालयमा	
४१	प्रस्तुत गरी आरुका	सुभाषि	रूप रत्ता	
४२	भिन्न मिडिग नगरपालिका, शिक्षा युवा तथा	संस्कृत		
४३	शाखाका पठाउने निर्वाच्य गरिएका।			
				
				

आज मिति २०८१।०१।१२ गतेका दिन फिदिम नगर शिक्षा योजना लेखन कार्यदल संयोजक शिक्षा प्रमुख श्री त्रिमला वहाल जो संयोजकत्वमा नरको कार्यदलको बैठकबाट शिक्षा योजना लेखन कार्यको मस्यौदा उपर छलफल गरियो।

उपास्थिति:

आमन्त्रित

- श्री कुमार प्रसाद भट्टराई - फिदिम न.पा. अध्यक्ष
- श्री रेवती नेपाल सभनकर्ता
- श्री त्रिमला वहाल - संयोजक
- श्री लक्ष्मी प्रसाद दुंगाना सदस्य
- श्री विनोद कुमार ठाकुर ..
- श्री लक्ष्मी प्रसाद मण्डारी ..
- श्री हेमकृष्ण चापागाई ..
- श्री खपनारायण चापागाई ..
- श्री कमल प्रसाद बाँस्कोटा ..
- श्री हरिकृष्ण मिश्रा ..
- श्री विशाल राई ..
- श्री हेमलाल खनाल ..
- श्री निनिता न्यौपाने ..
- श्री राम नवेगु ..
- श्री सूर्यज्योति नेम्बाङ ..
- श्री विकाराम पन्थी प्रा.स.
- श्री उम्ली नेम्बाङ फिदिम अखिकृत
- श्री शिवन कुमार गणेशी प्रशासन शाखा प्रमुख
- श्री गणेश्वर गुरुङ संयोजक

निर्देश: पाल्पराज तथा चन्द्राकान्त शिक्षण व्यवस्थापन मन्त्रालयबाट शिक्षा तथा विज्ञान विभाग, काठमाडौं तथा समाजशास्त्र विभाग, काठमाडौं तथा प्रशासन विभाग, काठमाडौंको सहकार्यमा कार्य गरियो।

(Handwritten signatures)

अनुसूची-३ सामुदायिक/संस्थागत विद्यालय, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, शिक्षा
शाखा र शिक्षा समितिको विवरण

१. सामुदायिक बिद्यालयहरूको विवरण:

S.N	Local Level	Ward	School Name	School Code	Head Teacher Name	Head Teacher Contact Number	School Type
1	Phidim Municipality	1	Bal Kiran Ebs	020290022	DS subba (Thoklihang)	9842661382	Private
2	Phidim Municipality	1	Mother God School	020290030	Asmita Yonghang	9842661881	Private
3	Phidim Municipality	1	Naya Namuna Ma. Vi.	020290029	Laxmi Prasad Mishra	9842778473	Private
4	Phidim Municipality	1	Nilkantha Ma. Vi (Ebs)	020290021	Rajkishor Poddar	9842546588	Private
5	Phidim Municipality	1	PHIDIM SECONDARY SCHOOL	020290001	Binod Kumar Thakur	9862602050	Public
6	Phidim Municipality	1	Shree Kattike Basic School	020290007	Birendra Kumar Nembang	9814017424	Public
7	Phidim Municipality	1	Shree Pipalbote Basic School	020290013	Tikaram Basnskota	9842661491	Public
8	Phidim Municipality	1	Shree Thangsang Basic School	020290009	prem prasad nepal	9844641762	Public
9	Phidim Municipality	1	Vidya Bardan English Boarding School	020290028	Gajendra Mabo	9842662944	Private
10	Phidim Municipality	2	Deep Jyoti aa. V	020290016	krishna prasad paudel	9844667106	Public
11	Phidim Municipality	2	Kalika Ma Vi	020290004	jayanarayan Neupane	9862603812	Public
12	Phidim Municipality	2	Royal Merigold English Boarding School	020290033	Upendra Tawahang	9816025993	Private
13	Phidim Municipality	2	Samata School	020290031	Binu Sherpa	9814028998	Private
14	Phidim Municipality	2	Shree Adarsha Basic School	020290014	Ranju Katuwal	9842722883	Public

15	Phidim Municipality	2	Shree Suryodaya Adharabhuta Vidyalaya	020290010	Dhan Maya Rana	9842661811	Public
16	Phidim Municipality	2	Shukratara Ebs	020290026	Navin Ojha	9842772453	Private
17	Phidim Municipality	3	Jana Kalyan Ma V	020290003	Binod Rai	9829378482	Public
18	Phidim Municipality	3	Janata Ma Vi	020290012	Dhan Bahadur Gurung	9842746633	Public
19	Phidim Municipality	3	Lalikharkha English Boarding School	020290034	Santosh Seling	9844677110	Private
20	Phidim Municipality	3	Shree Sumnima Adharbhut Vidyalaya	020290017	Indra Kala Rai	9844635335	Public
21	Phidim Municipality	4	Mechi English School	020290018	Sita Seling	9817976927	Private
22	Phidim Municipality	4	Shree Bal Mandir Basic School	020290011	Sancha Maya Ranamagar	9815927675	Public
23	Phidim Municipality	4	Shree Gadhi Secondary School	020290005	Mandhoj Thamsuhang	9849110149	Public
24	Phidim Municipality	4	Shree Jagriti Adharbhut Vidhyalaya	020290015	Dilli ram Luitel	9862634443	Public
25	Phidim Municipality	4	Shree Mount Everest Boarding English School	020290024	Urmila Aryal	9842662971	Private
26	Phidim Municipality	4	Siddha Kali Pra V	020290006	Dhrubakumari Bohara	9844693595	Public
27	Phidim Municipality	4	Sukhabodh Secondary School	020290002	Laxman Banskota	9842647292	Public
28	Phidim Municipality	5	Chokmagu English Boarding School Pvt. Ltd.	020290032	Raju Subba	9814970466	Private
29	Phidim Municipality	5	Jorkulo Aa.Vi.	020070003	Jhuma subedi	9862774401	Public
30	Phidim Municipality	5	Saraswati Ma Vi	020070001	Nayandra Tumbapo	9825900150	Public
31	Phidim Municipality	5	Shree Buddha Basic School	020070008	Sita Bhandari	9842772911	Public

32	Phidim Municipality	5	Shree Mahakabi Devkota Basic School	020070004	Sundari Kumari Angdembe	9862602399	Public
33	Phidim Municipality	5	Shree Paruhangma Basic School	020070005	Dila Tumbapo	9816905986	Public
34	Phidim Municipality	5	Shree Shivadhar Basic School	020070002	Ishwor Prasad Bakote	9844671373	Public
35	Phidim Municipality	5	Shree Singha Devi Basic School	020070006	Roma Kumari Bhandari	9814934154	Public
36	Phidim Municipality	5	Shree Tinmoule Basic School	020070007	Manjula Tumrok	9815011946	Public
37	Phidim Municipality	6	Chokmagu Aa Vi	020360004	Narendra Kumar Serma	9842746770	Public
38	Phidim Municipality	6	Shree Bhagawati Secondary School	020360001	Aitaraj Hangsarumba	9842773192	Public
39	Phidim Municipality	6	Shree Kaphalbote Basic School	020360002	Lima Maya Pulami	9808503271	Public
40	Phidim Municipality	6	Shree Singha Devi Basic School	020360007	Asha Devi Angdembe	9824977401	Public
41	Phidim Municipality	6	Siddha Kalika Ma V	020360003	Nanda Kishor Tumrok	9815900391	Public
42	Phidim Municipality	6	Singha Kalika Pra V	020360006	Goma Hang Chemjong	9816058541	Public
43	Phidim Municipality	7	Everest Ebs	020330017	Krishna Basnet	9842783094	Private
44	Phidim Municipality	7	Green Hill Academy School	020060009	Arti Gurung	9762900691	Private
45	Phidim Municipality	7	Kalika Aadharbhut Vidyalaya	020330006	Chandra Prasad Banskota	9842013348	Public
46	Phidim Municipality	7	Panchakanya aadharbhut bidhyalaya	020330011	Ram prasad Banskota	9842659741	Public
47	Phidim Municipality	7	Shree Araniko Adharbhut Vidyalaya	020330008	Krishna Prasad Neupane	9824991091	Public

48	Phidim Municipality	7	Shree Pragatisil Basic School	020330015	kailash Gurung	9813008781	Public
49	Phidim Municipality	7	Shree Ranitar Ma. Vi.	020330001	Ganga Devi Rai	9842729772	Public
50	Phidim Municipality	7	Siddha Kali Basic School	020330010	Hemanta Rai	9814966413	Public
51	Phidim Municipality	7	Suryodaya Ebs	020290020	Ganesh Pokhrel	9844653780	Private
52	Phidim Municipality	8	Bidhya Arjan Ma V	020330003	Narayan prasad Nembang	9824799748	Public
53	Phidim Municipality	8	Blooming Flowers English School	020330018	Bibek Limbu	9840655902	Private
54	Phidim Municipality	8	Ithung Ma Vi	020330002	Suryajyoti Nembang	9844112584	Public
55	Phidim Municipality	8	Sagarmatha Basic School	020330012	Ratna Kumar Gurung	9814942589	Public
56	Phidim Municipality	8	Shree Buddha Basic School	020330007	thagendra gurung	9852681405	Public
57	Phidim Municipality	8	Shree Siddha Adharbhut Vidyalaya	020330013	Basudev Sapkota	9862747916	Public
58	Phidim Municipality	9	Lumphabung Ma V	020170001	sarita Laoti	9814084077	Public
59	Phidim Municipality	9	Shree Phemesuwa Basic School	020170003	Prem Bahadur Angdembe	9824960014	Public
60	Phidim Municipality	9	Siddha Kalika Aa.Bi.	020170002	Keshab Ghimire	9844635108	Public
61	Phidim Municipality	10	Millennium English Boarding School	020290027	Lenjohang Jabegu	9808108468	Private
62	Phidim Municipality	10	Shree Choklung Basic School	020400012	Narendra Kumar Lowa	9816005246	Public
63	Phidim Municipality	10	Shree Khalangatar Secondary School	020400001	Ram Bahadur Jabegu (Subba)	9814026026	Public
64	Phidim Municipality	10	Shree Kumbakarna Basic School	020400009	Madan Kumar Hangsurumba	9824061477	Public

65	Phidim Municipality	10	Shree Pachise Basic School	020400007	Ram chandra Budhathoki	9814937837	Public
66	Phidim Municipality	10	Shree Pragati Adharbhut Vidyalaya	020400010	Aindra Neupane	9844690993	Public
67	Phidim Municipality	10	Shree Siddha Devi Basic School	020400008	kusum hang thamsuhang	9842662747	Public
68	Phidim Municipality	10	Shree Yangnam Adharbhut Vidyalaya	020400006	Soni Subba Thebe	9749207599	Public
69	Phidim Municipality	11	Jana Chetana Pra V	020220013	Damber Dhoj Meyongba	9862755452	Public
70	Phidim Municipality	11	Kalika Secondary School	020220002	Ghuran Prasad Sah	9801454413	Public
71	Phidim Municipality	11	Kasturi Basic School	020220006	Damannath Dhungana	9844635343	Public
72	Phidim Municipality	11	Pathibhara Pra V	020220010	Jhalak Prasad Neupane	9844635136	Public
73	Phidim Municipality	11	Shree Pancha Kanya Basic School	020220012	Tika Devi Mishra	9807379845	Public
74	Phidim Municipality	11	Shree Sejepa Basic School	020220007	Asha Thamsuhang	9844673302	Public
75	Phidim Municipality	11	Shree Singha Siddha Basic School	020220008	Premkumari jabegu	9842661037	Public
76	Phidim Municipality	11	Tritiya Adharbhut bidhyalaya	020220009	Padam Kumar Meyongba	9828599310	Public
77	Phidim Municipality	12	Budhuk Pra V	020220005	Tek Bahadur Tawahang	9862035143	Public
78	Phidim Municipality	12	Nangin Ma Vi	020220004	Chabi lal Neupane	9814969282	Public
79	Phidim Municipality	12	Ngingma Chyangchhyup Chhyuling Gumbaba	020220016	Phurba Sherpa	9842658063	Public
80	Phidim Municipality	12	Panchami Pra V	020220015	Asmita Karki	9803741426	Public
81	Phidim Municipality	12	Sakranti Basic School	020220003	Tanka prasad chapagain	9842664667	Public

82	Phidim Municipality	12	Shree Nangeen English Boarding School	020220014	Kushum Sherpa	9814938354	Private
83	Phidim Municipality	12	Siddha devi secondary school	020220001	Rupnarayan Chapagain	9862663199	Public
84	Phidim Municipality	13	Jalpa Devi Pra V	020160007	Laxmi Nembang	9840037785	Public
85	Phidim Municipality	13	Mahadev Basic School Phidim	020160006	Dhan Kumar Rai	9842668177	Public
86	Phidim Municipality	13	Sidheshwor Secondary School	020160002	Kamal Prasad Nembang	9826915959	Public
87	Phidim Municipality	13	Singha Siddha Aa Bi	020160005	Chandra prasad chapagain	9842670261	Public
88	Phidim Municipality	13	Singha Siddha Secondary School	020160003	Bir Bahadur Rai	9813365606	Public
89	Phidim Municipality	14	Jalkanya Basic School	020160009	Santosh Acharya	9816010097	Public
90	Phidim Municipality	14	Mahadev Basic School	020330004	Man Bahadur Bantawa	9863009440	Public
91	Phidim Municipality	14	Mahadev Gupteshwor Secondary School	020160001	Kamal Prasad Baskota	9844620019	Public
92	Phidim Municipality	14	Saraswati Aa. Vi.	020330005	Bindu Prasad Chaudhari	9819906774	Public
93	Phidim Municipality	14	Yubaraj Aadharbhut Bidhyalaya	020160004	Shyam Kurumbang	9825913049	Public

फिदिम नगरपालिका शिक्षा शाखा, इमिस २०८२

२. शिक्षा शाखा कर्मचारी विवरण

क्र.स.	नाम	शाखा	पद	फोन न.	इमेल ठेगाना	कै.
१.	निर्मला दहाल	शिक्षा शाखा	अधिकृतस्तर आठौ तह	९८५२६६६६६९	nirmaladal@gmail.com eduphidim2077@gmail.com	
२.	टिकाराम पन्थी	शिक्षा शाखा	प्राविधिक सहायक पाचौ तह	९८६९२६१४५१	tikaram123panthi@gmail.com	
३.	डिल्लीराम नेम्वाड	शिक्षा शाखा	फिल्ड अधिकृत	९८४२६६३४७०	dilliram7152@gmail.com	

स्रोत: शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

३. शिक्षा समिति विवरण

क्र.स.	नाम	पद	फोन न.	इमेल ठेगाना	कै.
१.	मित्र प्रसाद काफ्ले	शिक्षा समिति संयोजक	९८५१०८७८९२	phidim.municipality1@gmail.com	
२.	कुमार प्रसाद भट्टराई	सदस्य	९८५२६२३१११	phidim.municipality1@gmail.com	
३.	कमल प्रसाद चापागाई	सदस्य	९८६३७१७४४५		
४.	विपन तुम्रोका	सदस्य	९८६५४४०७३१		
५.	नरेन्द्र गुरुड	सदस्य	९८१६०४७३९३		
६.	कमल प्रसाद बास्कोटा	सदस्य	९८४४६२००१९	bnkamal2015@gmail.com	
७.	हरिकृष्ण मिश्र	सदस्य	९८६२६०२०८८		
८.	लक्ष्मी ढुंगाना	सदस्य	९८४४६९०९९५		
९.	निर बहादुर बि.क.	सदस्य			
१०.	बिनु शेर्पा	सदस्य			
११.	निर्मला दहाल	सदस्य सचिव	९८५२६६६६६९	nirmaladal@gmail.com eduphidim2077@gmail.com	

स्रोत: शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको विवरण

कोड.	स्थानीय तह	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको नाम	परिचालकको नाम	सम्पर्क नं	इमेल ठेगाना	शैक्षिक योग्यता	जातजाती
0200601	Phidim Municipality	मुजोक्लुङ सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	Punam Jabegu	9825965048	mujotlungclc@gmail.com	तह ५	जनजाति
0200602	Phidim Municipality	सिध्दीदासबाबा फुलवारी सासिके	Lal maya gurun	9824047917	siddhadashbaba@gmail.com	तह ३	जनजाति
0200603	Phidim Municipality	रानीटार सामुदायिक सिकाइ केन्द्र	भागिरथा सापकोटा	9817992873	suryaadk076@gmail.com	तह ५	ब्राह्मण/क्षेत्री
0200605	Phidim Municipality	चोकमागू सासिके	Tika Devi Thamsuhang	9866794798	chokmaguclc@gmail.com	तह ३	जनजाति
0200606	Phidim Municipality	मुकुम्लुङ सामुदायिक सिकाइ केन्द्र					

अनुसूची-४ योजना कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएका सम्पूर्ण कार्यविधि तथा

मापदण्डहरुको संग्रह

फिदिम नगरपालिकाको १० वर्षे शिक्षा योजना कार्यान्वयन गर्नकालागी आवश्यक पर्ने सम्पूर्ण कार्यविधि तथा मापदण्डहरुको संग्रह तयार गरी प्रकाशन गरिने छ ।